סיכום גמרא
רש"י ותוס'

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

מחולק חינם
לזיכוי הרבים

גליון 89 | מגילה י"ג. – מועד קטן י"א: | טבת שבט ה'תשפ"ב

ביאור פסוקים מהמגילה

י"ג. איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי וכו'

איש ימיני- לרבי יהושע בן לוי מרדכי היה אביו מבנימין דכתיב "איש ימיני", ואמו מיהודה דכתיב "איש יהודי". וי"א ש"איש יהודי" הכונה שיהודה אמרו שהם גרמו ללידתו ע"י שלא הרג דוד את שמעי שהיה חייב מיתה, ו"איש ימיני" הכונה שבנימין אמרו שהוא מהם. ורבא אומר שכנסת ישראל אמרה ששאול גרם ללידתו של המן ע"י שלא הרג את אגג. ולרב יוחנן מרדכי היה מבנימין, ונקרא יהודי על שם שכפר בע"ז.

ואשתו היהודיה ילדה את ירד וכו'- הכונה בזה לבתיה בת פרעה, ונקראת יהודיה בגלל שכפרה בע"ז, וירד הוא משה, שירד לישראל מן בימיו, ונחשב שבתיה ילדה את משה משום שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, ועוד נקרא משה חבר על שם שחיבר את ישראל לאביהם שבשמים, וסוכו ע"ש שנעשה להם כסוכה, ויקותיאל ע"ש שקיוו ישראל לא'ל בימיו, וזנוח ע"ש שהזניח עוונותיהם של ישראל, וכתיב שם ג"פ "אבי" שהיה אב בתורה ובחכמה ובנביאות, ונשאה מרד, והיינו שכלב שמרד בעצת מרגלים נשא את בתיה שמרדה בגילולי בית אביה.

אשר הגלה מירושלים- שגלה מעצמו וכן ירמיה גלה מעצמו עד שאמר לו הקב"ה לחזור, אבל שאר ישראל הוגלו בעל כורחם.

אסתר- י"א ששמה אסתר, ונקראת הדסה על שם הצדיקים שנקראים הדסים, וי"א לפי שלא היתה קצרה או ארוכה אלא בינונית כהדס. וי"א ששמה הדסה, ונקראת אסתר ע"ש שהיתה מסתרת דבריה, וי"א שהיו אומות העולם קורים אותה אסתר ע"ש איסתהר -יפה כלבנה. ורבי יהושע בן קרחה אמר שאסתר היתה ירקרוקת כהדס, וחוט של חסד משוך עליה מאת הקב"ה, ולכן היתה נראית יפה לאומות ולאחשורוש.

אסתר כשעיברתה אמה מת אביה, ילדתה מתה אמה, ולקחה מרדכי לו לבית.

היתה מונה עם שבע הנערות את ימי השבוע.

וישנה- שהאכילה מאכל יהודי, וי"א חתיכות חזיר (לרש"י לא נענשה כיון שהיתה אנוסה, ולתוס' ח"ו לא היתה אוכלת מזה), וי"א זרעונים.

שמן המור- שמן זית שלא הביא שליש, שמשיר את השיער ומעדן את הבשר.

בערב היא באה- מתוך גנותו של אותו רשע שהיה בועל נשים ומשלחן, למדנו שבחו שלא היה משמש מיטתו ביום.

נושאת חן בעיני כל רואיה- כל אחד נדמית לו כאומתו.

ותלקח אסתר בחודש העשירי- חודש שבו נהנה גוף מן הגוף מפני הצינה, והיו מתכוונים מן השמים לחבבה על בעלה.

ויאהב המלך- שטעם בה טעם בתולה וטעם בעולה.

עשה משתה והניח המס ושלח מתנות ולא גילתה לו עמה ומולדתה, וקבץ בתולות שנית כדי שתקנא ותגלה לו ולא גילתה.

י"ג: בשכר צניעות שהיתה ברחל יצא ממנה שאול, שאמרה ליעקב שאביה ישקר ויתן את לאה (אמר לה אחיו אני ברמאות, ומותר דכתיב "עם עקש תתפתל"), ומסר לה סימנים, ובלילה חששה שאחותה תתבייש ומסרה לה את הסימנים. ובשכר צניעות שהיתה בשאול שלא סיפר לדודו על המלוכה, יצאה ממנו אסתר.

כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו עד סוף כל הדורות, ואם הגיס דעתו הקב"ה משפילו.

היתה אסתר מראה דם לחכמים, והיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת משום נקיות, שלא תהיה מאוסה לצדיק משכיבתו של אחשורוש, ויושבת בחיקו של מרדכי. וכתבו התוס' שהיתה משמשת במוך, שהרי צריך הבחנת ג' חודשים.

הקב"ה סיבב ששר המשקים והאופים יאסרו כדי לגרום לשחרר את יוסף, ולבגתן ותרש לרצות להרוג את אחשורוש כדי לעשות נס למרדכי.

בגתן ותרש היו טרסיים ודיברו בלשון טורסי, ואמרו מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו שמתוך שהיתה חביבה על אחשורוש היה מרבה בתשמיש וצמא לשתות, בא ונטיל ארס בספל כדי שימות, ומרדכי הבין את שפתם מפני שהיה מיושבי לשכת הגזית והיה יודע בשבעים לשון, ובא אחד במשמרתו של השני לעזור לו, והיינו דכתיב "ויבקש הדבר וימצא" שלא נמצאו במשמרתן.

אחר הדברים האלה- אחר שהקדים הקב"ה רפואה למכה, דאין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה, אבל אצל אומות העולם הקב"ה מכה ואח"כ בורא רפואה.

בתחילה רצה המן להרוג את מרדכי, ואח"כ את החכמים, ואח"כ את כל ישראל.

כשיצא הפור בחודש אדר שמח המן מפני שמת בו משה, ולא ידע שגם נולד בו.

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי, משנה ברורה (לפי סדר הדף היומי בהלכה), ספרי מוסר (לפי סדר מבחני דרשו), חפץ חיים ואהבת חסד (לפי סדר הלימוד היומי), וכן את מבחני "לדעת" (דף היומי, חפץ חיים, ואהבת חסד), בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ.

כמו כן ניתן לקבלם במייל 7692282@gmail.com.

וכן ניתן לקבלם בפקס בטלפון 0799-414144.

מבחני לדעת בעמודים 11-12

ניתן לעשות את המבחנים בטלפון 0737-289669, או בטלפון 077-5283934, או בנדרים פלוס

ניתן לרכוש את סיכומי תמצית הש"ס 4 חלקים על כל הש"ס, או תמצית גפ"ת (על המסכתות ברכות, שבת, עירובין, פסחים, יומא, סוכה, יבמות, כתובות, נדרים, גיטין, קידושין, ב"ק, ב"מ, ב"ב), וכן את סיכומי תמצית משנה ברורה, תמצית ספרי מוסר, ותמצית תנ"ך.

נקודות מכירה ברחבי הארץ. לפרטים 0527692282.

ניתן לרכוש את 4 חלקי תמצית הש"ס על כל הש"ס במחיר 120 ₪ כולל משלוח בטלפון 0537125663.

"אשר בחר בנביאים טובים"

בימים אלו מתחילים מחזור נוסף

בלימוד של נ"ך היומי - פרק אחד ליום

בידך ההזדמנות להצטרף למאות הלומדים במסגרת זו

לקבלת לוח חינם [ע"מ ללמוד] טלפון 025869015

או במייל nachyomi1@gmail.com

פינת הריבית

נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'

ברמב"ן ריש ספר שמות "והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם", יעו"ש שגם אחר יצי"מ נחשבו גולים עד ששרתה שכינה ביניהם במשכן, דבזה שבו למעלת אבותם "שהיה סוד אלוה עלי אהליהם".

הנה לשון הרמב"ן 'הגלות' איננו נשלם וכו', ולכאו' הול"ל 'הגאולה' איננה נשלמת וכו', ומשמע מינה שהגלות היא חלק משלמות הגאולה, והיינו שהירידה צורך עליה היא, גלות לתכלית גאולה, אנכי ארד עמך ואנכי אעלך.

ויש בחז"ל (תיקו"ז דף קמז.) ד'וימררו את חייהם' וכו' נדרש על עמל התורה, 'בעבודה קשה' - קושיא, 'בחומר' - ק"ו, 'לבנים' - ליבון הלכה, 'בשדה' - ברייתא, יעו"ש עוד, ואשר לפי ערכנו נבין ההשוואה, דכדאמרן כלפי גלות מצרים שהיא חלק מעצם סדר הגאולה, כך העמל על יישוב הקושיות וההבנה העמוקה והמדוייקת בתורה מביא לגלוי האור הגדול שבה ולחיבור ודיבוק בפנימיותה בדרגה שלא היה אפשר להם אילולי הקשיים והיזע להתגבר עליהם.

והתורה היא המאחדת אותנו כעם, 'ויחן' כאיש אחד, אין אומתינו אומה אלא בתורתה (ס' האמונות והדעות לרס"ג, ג' ז'), ולכן תוכן הערבות שקיבלו בהר גריזים הוא לקיום התורה, ו'בנתיב הצדקה' למהר"ל פ"ו דהערבות דוקא בכניסתם לארץ שרק בה נעשו מחוברים להיות עם אחד לגמרי. וי"ל שהגלות מפרידה הסיגים בינותינו, וכן עמל התורה מפריד ההסתרות שבה [ובירושלמי ריש פאה "כי לא דבר רק הוא מכם", אם ריק הוא, מכם הוא ריק, שאין אתם יגיעים בה], והכל נשלם ב'יום שובם אל מקומם'.

ועל דברה ראשונה - 'אנכי' - דחז"ל (שבת קה.) נוטריקון 'אנא 'נפשי 'כתבית 'יהבית, וכתיב 'כי חלק ה' עמו', ואשרינו שרשאים אנו לבקש שהקב"ה יהיה ערב לנו שנשמור פיקודיו, כדאמר דהמע"ה 'ערוב עבדך לטוב' (תהילים קיט ורש"י שם).

ולשון ערב היינו שמעורב עם השני, ובמהר"ל (שם) שע"י שישראל מקבלים חסד זה מזה הרי הם מתאחדים. אשר לפי"ז בערבות עבור הלואה לחבירו ודאי יש תוקף יתר לאיחוד שחסד זה פועל, אך דוקא אם נעשה ע"פ התורה שהיא המאחדת אותנו כנ"ל, ולכן צריך זהירות יתירה שלא יהיה חסד מעורב בסיגי איסור ח"ו.

המשך בעמוד הבא

גמ"ח אושר בכבוד (ח.ר"מ)
אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
בעידודם ובברכתם של מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א
לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'

ומתוך כך נמשיך בדיני ריבית בערבות - בדיון שפתחנו בו בגליון הקודם - האם שרי למימר לחבריה ערוב לי בקבלנות ואערוב לך.

הבאנו שלכתחילה מחמרינן (יו"ד קע) כרש"י (ב"מ עא:) וכדהבין הרשב"א (שם) בדבריו, דערב קבלן - שרשאי המלוה לגבות ממנו בלי לתבוע את הלוה תחילה - חשיב כלוה מן המלוה וכמלוה ללוה, ואי יהיב או שקיל ריבית הוי ריבית קצוצה [אם כי אין יוצאה בדיינים, כהראשונים המקילים, דהממע"ה].

ובאנו לדון לפי"ז שהאומר לחבירו ערוב לי בקבלנות ואערוב לך [מה שמצוי כיום בהלוואות גמח"ים] הרי"ז כאומר הלויני ואלווך, דאסור לשיטה אחת ברמ"א (קס ט), ובדרכ"מ שם מבואר שהיא ר"ק, והגר"א נקט לאסור עכ"פ מדרבנן, ואם ההלוואות אינן שוות אסר הרמ"א בתורת ודאי.

איברא דבמחלוקת היא שנויה, דהנה הט"ז (קע סק"ג) והש"ך (בנקוה"כ שם) התירו לשלם שכר לחבירו שיערוב לו בקבלנות, משום דאין התשלום עבור ההלוואה שהערב מלוה לו אלא עבור ההלואה שהמלוה הלוה לו על סמך הערבות. אולם החוו"ד תמה טובא הלא אסרו לשלם לע"ק ריבית שהפסיד ואיך נתיר לתת לו רווח.

ובביאור מחלוקתם נראה דהחוו"ד הבין דהא דע"ק חשיב מלוה היינו מיד כשהמלוה הלוה ללוה בערבותו, וממילא כשם דאסר רש"י שהלוה ישלם לערב ריבית ששילם הערב ה"ה וכ"ש דאסור לשלם לו שכר על הלואתו, אך בט"ז מבואר דהערב אינו חשיב לוה אלא אם שילם לבסוף, וכיון שהתחייבות השכר לערב אינה תלויה בתשלומו את החוב אלא בעצם ערבותו, וביותר שהרי לא עולה על דעתו שיצטרך לשלם, דא"כ ל"ה מסכים לערוב, הרי שאינה עבור הלואת הערב ללוה אלא עבור זה שערבותו גרמה למלוה להלוות לו.

ואכן ברשב"א (בחי' שם ובשו"ת מיוחסות רכג) מבואר להדיא דגם לרש"י אין הע"ק חשיב לוה ומלוה אלא כששילם, שאז מתברר למפרע דהוי לוה ומלוה, ויעוי' בחי' רע"א (ב"מ סב.) דכן נקט מדנפשיה -דע"ק מתלי דאם ישלם שם לוה עליו ואי לא לא - ואח"כ מצא כן במיוחסות שם. וכן פסק הגר"ז (סעי' סג) כהט"ז, וכן מוכח בחכמ"א קלב ז ובנ"א שם.

א"כ לכאו' אית לן למנקט להלכה כהט"ז והש"ך דשרי לשלם שכר לע"ק, וממילא הה"נ בנד"ד שרי למימר ערוב לי בקבלנות ואערוב לך.

אלא שעדיין יש מקום שמירה ממכשול, דהנה גבי הא דאמר רבא (ב"מ סט:) שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול ד' זוזי ואימא לפלניא לאוזפן זוזי, כתב הריטב"א דאף אם המלוה הסכים להלוות רק לחבריה שקיבל הד' זוזי, ולוה ממנו, ובא איהו להלוות למבקש, מותר אף שהמלוה קיבל מהלווה שכר, דאינו אלא שכר אמירה. אך הוסיף עלה דדוקא אם כבר שילם לו, אך אם עדיין לא שילם אסור לשלם, דמחזי כריבית עבור ההלואה.

ולכאורה לפי"ז - גם אם נתיר לערוב למי שערב לו בקבלנות - יהיה אסור לערוב לע"ק ששילם את חובו למלוה, דכה"ג אגלאי דהערב הלוה לו, ומחזי שתמורת זאת משלם, על אף שבאמת התשלום הוא עבור זה שהערב סידר לו את הלואת המלוה, דלא עדיף משכר אמירה דהריטב"א.

ובגליון הבא נדון בע"ה בהצעת הידור לגמחי"ם הרוצים להמנע מלגרום כל סרך מכשול בענין זה.

גמ"ח אושר בכבוד (ח.ל.צ)
אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
בעידודם ובברכתם של מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617

אין מי שיודע לדבר לשון הרע כהמן, שהרי **המן אמר לאחשורוש** שיכלו את ישראל, אמר לו אחשורוש שהוא מפחד שד' יעשה לו כמו לקודמיו, אמר לו המן שהם ישנים מן המצוות, אמר לו אחשורוש שיש בהם תלמידי חכמים, אמר לו המן שכולם שוים, ואל תחשוש לקרחה במלכות מפני שהם מפוזרים, ואין מדינה מהם, ואין מהם רווח למלכות מפני שאינם משלמים מיסים וארנוניות, ואינם אוכלים ממאכלינו, ואינם נושאים מאיתנו או נישאים לנו, וכל השנה הם אומרים שבת היום פסח היום, והם מבזים את המלכות בכך שאם המלך יגע ביין לא ישתו אותו ואם יפול זבוב ליין יוציאו אותו וישתוהו.

גלוי לפני הקב"ה שעתיד המן לשקול שקלים כדי להרוג את ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לאחד באדר לפני שקליו.

י"ד. משל דהמן ואחשורוש לבעל תל ובעל חריץ, ששניהם היו מרוצים בדבר.

תקופת הנבואה בישראל

היו בישראל במשך הדורות (עד תחילת ימי בית שני שפסקה הנבואה) מאה ועשרים ריבוא נביאים, ולא נכתבה אלא נבואה שנצרכת לדורות. ולהלן יבואר אלו נביאים נכתבה נבואתם לדורות, ועוד פרטים על הנביאים.

גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים וז' נביאות שנתנבאו לישראל, שכולם לא החזירום למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתם למוטב.

תקנת קריאת המגילה, ולמה אין אומרים הלל- כל הנביאים והנביאות הללו לא פיחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה (אבל בזמן תקנת נר חנוכה כבר פסקו הנביאים), ודרשו ומה מעבדות לחרות אומרים שירה -שכשיצאו ממצרים אמרו שירה על הים, ממות לחיים לא כ"ש, והא דאין אומרים הלל, לריב"ק משום שאין אומרים הלל על נס שבחו"ל, (וכל זה משנכנסו לארץ, אבל על נס שקודם לכן אומרים שירה אף על נס שבחו"ל), לרב נחמן קריאת המגילה זו היא הלילא, לרבא הטעם משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן, וסוברים רבא ורב נחמן שאומרים שירה על נס שבחו"ל אם היה הנס אחר שגלו.

הרבה נביאים ונביאות נתנבאו לישראל כפלים כיוצאי מצרים, ולא נכתבה אלא נבואה שנצרכה לדורות ללמוד תשובה או הוראה.

ויהי איש אחד מן הרמתים צופים- אחד ממאתים נביאים, וי"מ הבא משתי רמות שצופות זו על זו, וי"מ הבא מבני קורח שעומדים ברומו של עולם -שנתבצר להם מקום גבוה בגיהנום.

מ"ח הנביאים- אברהם יצחק יעקב משה ואהרן יהושע פנחס אלקנה עלי שמואל גד נתן דוד שלמה עידו מיכיהו בן ימלה עובדיה אחיה השילוני יהוא בן חנני עזריה בן עודד חזיאל מבני מתניה ואליעזר בן דודו ממורישה הושע עמוס מיכה המורשתי אמוץ אליהו אלישע יונה בן אמיתי ישעיה יואל נחום חבקוק צפניה אוריה מקרית יערים ירמיה יחזקאל שמעי' ברוך נריה שריה מחסיה חגי זכריה מלאכי ומרדכי בלשן. ודניאל לא היה נביא. ושנים לא ידעתי. רש"י.

ז' נביאות- שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה ואסתר, הגמ' מבארת מנלן שז' אלו היו נביאות.

מרים היתה מתנבאה עתידה אמי שתלד בן וכו'.

דבורה ישבה תחת תומר משום יחוד שכיון שהוא גבוה ואין לו ענפים סמוכים לקרקע א"א להתייחד תחתיו (כשבאים למשפט. תוס'), **וי"מ** מה תמר אין לו אלא לב אחד שאין שרף אלא בגזעו, אף ישראל שבאותו הדור לא היה להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים. והיתה עושה פתילות למשכן שילה.

דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותם, שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותם.

כי אין בלתך- אין לבלותך, מידת בשר ודם מעשה ידיו מבלים אותו, והקב"ה מבלה מעשיו.

אין צור כאלוקינו- צייר, שצר צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעיים.

י"ד: אביגיל- דוד רצה להרוג את נבל, וטענה אביגיל שכמו שאין רואים דם בלילה שהרי צריך להבחין במראהו אם הוא מה' מינים הטמאים, כך אין דנים דיני נפשות בלילה, וטען דוד שהוא מורד במלכות וא"צ לדונו (והיינו שאין דינו כשאר דינו נפשות שגומרים בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה, אלא גומרים באתו יום לחובה, אבל דין ודאי צריך. ואף שאין מושיבין מלך בסנהדרין, היינו משום שאין כבודו להיות יושב ושותק, אבל כאן כבודו לשתוק מפני שהוא נוגע בדבר. תוד"ה מורד), וטענה אביגיל שעדיין שאול קיים ולא יצא טבעו של דוד בעולם, והצילה את דוד גם מביאת נדה, ומ"מ ביקשה שישאנה אם ימות נבל.

חולדה התנבאה במקום ירמיה משום שהיתה קרובתו, ויאשיה שלח לשאול אותה דווקא כי נשים רחמניות הן, ולריו"ח ירמיה לא היה שם כי הלך להחזיר עשרת השבטים, ומלך יאשיהו בן אמון גם עליהם, כדמצינו שיחזקאל נתנבא שיתבטל היובל דמשגלו שבטי ראובן גד וחצי מנשה בטלו היובלות, דכתיב גבי יובל "לכל יושביה" בזמן שכל יושביה עליה, ומבואר שבאותו זמן נהג היובל והיינו משום שירמיה החזירם, ולא הספיקו למנות יובל אלא שמיטות עד שחרב הבית.

לא יאה יהירותא לנשי, שהרי דבורה וחולדה ששמותיהן מאוסין, ושלחה דבורה שברק יבוא אליה וחולדה לא קראה ליאשיהו מלך.

חולדה היתה מצאצאי יהושע, והיתה גם מצאצאי רחב הזונה, שנתגיירה רחב ונשאה יהושע, (ויצאו ממנה ח' נביאים כהנים והם: נריה ברוך ושריה מחסיה ירמיה חלקיה חנמאל ושלום). ואף שז' עממין אסור להתחתן בהם אפילו בגירותן, ואיסור זה נהג עוד לפני שנכנסו לארץ, צריך לומר שלא היתה מז' עממין. תוד"ה דאיגיירה.

ט"ו. כל מקום שמוזכר הנביא עם שם אביו, גם אביו היה נביא, וכשמוזכר עירו הוא נביא מאותו עיר וכשהוזכר הנביא ולא הוזכרה עירו מירושלים הוא.

כשמזכירים מעשה טוב עם שם האב בידוע שהוא צדיק בן צדיק, ובמעשה רע בידוע שהוא רשע בן רשע.

רב נחמן אמר שמלאכי זה מרדכי, והגמרא מקשה על דבריו. וי"א שמלאכי הוא עזרא, וי"א שמלאכי שמו.

ד' נשים יפיפיות היו בעולם, שרה רחב אביגיל ואסתר, ולמ"ד אסתר ירקרוקת היתה מפיק אסתר ומעייל ושתי, רחב בשמה המזכיר שמה נגרר לזנות, והאומר רחב רחב רואה קרי אם יודעה ומכירה, וכן יעל בקולה, אביגיל בזכירתה, מיכל בת שאול בראיתה. ולא הזכירו את חוה, אף דאמרינן ששרה לפני חוה כקוף בפני אדם, דלא חשיב אלא אלו שנולדו מאשה. תוד"ה ארבע.

המשך ביאורי פסוקים מהמגילה

ומרדכי ידע וכו'- לרב היה צועק שגבה המן מאחשורוש לדבר מה שלא עלה על לב אחשורוש. ולשמואל שגבר המלך העליון על המלך התחתון -בלשון סגי נהור.

ותתחלחל- שפירסה נדה, וי"א שהוצרכה לנקביה.

התך- זה דניאל שחתכוהו מגדולתו דאצל בלשצר היה השליט השלישי במלכות וכן בדריוש המדי וכורש. וי"א שכל דברי המלכות נחתכים על פיו.

מה זה ועל מה זה- שמא עברו על חמשה חומשי תורה, דכתיב בהן "מזה ומזה הם כתובים".

ויגידו למרדכי את דברי אסתר- ששלחה את הדברים ע"י אחרים, אבל התך לא חזר למרדכי, מכאן שאין משיבין על הקלקלה.

אשר לא כדת- עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון, וכאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך דאשת ישראל שנבעלה באונס מותרת לבעלה, אבל ברצון אסורה. וכתבו התוס' (ד"ה כשם) שאף שאם גירשה מותר להחזירה, כיון שהגט צריך עדים חשש שיודע הדבר למלכות.

ויעבור מרדכי- שגזר צום ביו"ט ראשון של פסח דבי"ג נכתבו האגרות והתענו ג' ימים י"ד ט"ו ט"ז, ובט"ז בערב נתלה המן. וי"א שעבר שלולית מים כדי לאסוף את היהודים שבעבר השני.

ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות- אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא מלמד שלבשתה רוח הקודש. וביום השלישי היינו בזכות תורה נביאים וכתובים, א"נ כהנים לוים וישראלים, א"נ משה אהרן ומרים, א"נ שלישי דמתן תורה. תוד"ה ביום.

עוד מדברי רבי אלעזר בשם רבי חנינא- א' לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך (כדוד שבירכו ארונה, ודניאל שבירכו דריוש), ואל תהיה קללת הדיוט קלה בעיניך, (שרה שקיללה אבימלך "הנה הוא לך כסות עינים" ונתקיים בזרעה דכתיב "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו"). **ב'** אדם נותן קדירה ואח"כ שופת מים, והקב"ה שופת מים ואח"כ נותן קדירה. **ג'** כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי". **ד'** צדיק אבד לדורו אבד. **ה'** ביום ההוא יהיה ד' צבאות וכו', שעתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, לעושים צביונו ולמצפים תפארתו, למי שמשים עצמו כשריירים, ולדן את יצרו -כופהו לשוב בתשובה, ולדן דין אמת לאמיתו, ולמתגבר על יצרו, ולנושאים ונותנים במלחמתה של תורה, ולמשכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אבל אומות העולם לא, ורשעים נדונים בגיהנום.

ט"ו: וכל זה איננו שווה לי- כיון שנמכר המן למרדכי לעבד, וכל גנזיו היו חקוקים על ליבו, והיה מצביע עליהם ואומר וכל זה איננו שווה לי.

כשהגיעה אסתר לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכינה, אמרה "אלי אלי למה עזבתני וכו' " שמא אתה דן אותי על שוגג כמזיד ועל האונס (אע"פ שאני באה אליו מאלי, אונס הוא) כרצון, או שמא על מה שקראתיו כלב (וחזרה וקראתו אריה), וכשראה אותה אחשורוש הגביהו מלאכי השרת את צווארה ומשכו עליה חוט של חסד, ומתחו את השרביט שהיה ב' אמות לי"ב וי"א לט"ז וי"א לכ"ד וי"א לשישים כאמתה של בת פרעה ושיני רשעים עוג מלך הבשן, וי"א מאתים.

עד חצי המלכות- ולא כל המלכות, ולא דבר החוצץ למלכות שזה בית המקדש שהוא באמצעו של עולם.

למה אסתר זימנה את המן- לר"א כדי להכשילו. לרבי יהושע משום אם רעב שונאך האכילהו לחם. לר"מ כדי שלא יטול עצה וימרוד שהיתה שעתו מצלחת. לר"י כדי שלא יכיון בה שהיא יהודית. לרבי נחמיה כדי שלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך ויסיחו דעתם מן הרחמים. לרבי יוסי כדי שיהיה מצוי לה בכל עת אולי תוכל להכשילו. לר"ש בן מנסיא כדי שירגיש המקום ויעשה נס. לריב"ק

כדי שיראה שהיא מסבירה להמן פנים ויהרוג את שניהם ותתבטל הגזירה. לר"ג כיון שהמלך היה הפכפך ואם יסכים להורגו יהיה אפשר להורגו מיד לפני שיחזור בו. ואמר ר"ג שעדיין צריך את טעמו של ר"א המודעי, והיינו כדי שיקנאו בו המלך והשרים. לרבה מפני שלפני שבר גאון. לאביי ורבא מפני שע"י משתה באה פורענות לרשעים כמו שהיה כשדריש וכורש צרו על בבל ובלשצר ניצחם, והיו עייפים וחמים וישבו לשתות והשתכרו, ובאותו יום נהרג בלשצר. ואמר אליהו הנביא שכל הטעמים נכונים.

רוב בניו- שלושים, י' מתו י' נתלו וי' מחזרים על הפתחים. וי"א ששבעים מחזרים על הפתחים, וי"א שהיו לו מאתים ושמונה בנים כמנין "ורב" בניו.

קריאת ספר הזכרונות- נדדה שנת המלך- לרבי תנחום נדדה שנת מלכו של עולם כדי לנקום נקמתו. ורבנן אמרי נדדו עליונים נדדו תחתונים שהבהילוהו המלאכים כל הלילה ואמרו לו כפוי טובה שלם טובה למי שעשאה. וי"א שנדדו עליונים כדי שירבו בתחנונים לבקש על הדבר. ולרבא נדדה שנת המלך אחשורוש, שפחד שמתכננים להורגו, וחשב שאולי יש מי שלא החזיר לו טובה ולכן הביא את ספר הזכרונות, ונקראו הדברים מאליהם, והיה שמשי (-סופר המלך מימות כורש, והיה שונא ישראל) מוחק וגבריאל כותב, ודורשים ק"ו ומה כתב שלמטה לטובת ישראל אינו נמחק כ"ש כתב שלמעלה, מה שענו לאחשורוש שלא נעשה למרדכי דבר לא היה מאהבת מרדכי אלא משנאת המן.

ט"ז. העץ אשר הכין לו- לעצמו הכין.

הרכבת מרדכי על הסוס- אחשורוש אמר "ועשה כן למרדכי", שאל המן איזה מרדכי, ענה אחשורוש מרדכי היהודי, אמר המן שיש הרבה, ענה אחשורוש היושב בשער המלך, אמר המן שאפשר לתת לו כפר או נהר -ליטול מכס, אמר אחשורוש שיתן לו גם את זה וגם ירכיבהו על הסוס, וזהו אל תפל דבר וכו', בא המן למרדכי והיה מרדכי עוסק עם החכמים בהלכות קמיצה (של העומר שזמנו היה באותו יום (ט"ז ניסן), אמר מרדכי לחכמים שנראה שהמן בא להורגו ושיתחבאו, התחבאו החכמים ומרדכי התפלל, ישב המן והמתין עד ששיים, וכששמע שהם עוסקים בקמיצה אמר להם שקמיצה שלהם דוחה עשרת אלפים ככר כסף שלו (שזה יוצא חצי שקל לכל אחד מישראל לפי שישים ריבוא שהיו כשיצאו ממצרים, והמן נתן לאחשורוש את פדיונם. תוד"ה ודחי), אמר לו מרדכי שכל הכסף שלו שהרי המן הוא עבדו, אמר לו המן שיבוא לרכב על הסוס, אמר מרדכי שהוא צריך קודם לרחוץ ולהסתפר כראוי לבגדי המלך, שלחה אסתר שיסגרו את כל המרחצאות ומקומות התספורת והוכרח המן לעשות זאת למרדכי בעצמו, נאנח המן, אמר לו מרדכי הרי היית ספר של כפר קרצום (כ"ב שנה), וכשבא לעלות על הסוס אמר שאינו יכול לעלות עליו מפני חולשת התענית שזה היה ביום השלישי של התענית, והתכופף המן ועלה עליו מרדכי, בעט בו מרדכי בעלייתו, כשעבר המן מתחת ביתו חשבה בתו שאביה על הסוס ומרדכי מוליכו ושפכה עליו כלי של בית הכסא, וכשראתה שזה אביה נפלה ומתה, שב מרדכי לשקו ולתעניתו, והמן היה אבל על בתו וחפוי ראש מהבזיון, סיפר המן לאוהביו שנקראים גם חכמיו כי באומות העולם כל האומר דבר חכמה נקרא חכם, ואמרו לו שאם מרדכי משבט יהודה או בנימין או אפרים או מנשה לא יוכל לו, כי נפול תפול- אומה זו משולה לעפר ולכוכבים, לומר שכשיורדים יורדים עד עפר וכשעולים עולים עד הכוכבים.

בתחילה דיבר המלך עם אסתר ע"י מתורגמן וכששמע שהיא מבית שאול דיבר עמה בעצמו,

סעודת אסתר ואחשורוש עם המן- סריסי המלך הביאו את המן בבהלה, אמרה אסתר לאחשורוש שלא אכפת להמן בצער המלך שגרם להריגת ושתי וכעת רוצה לגרום להריגתה. כשאמרה אסתר "איש צר ואויב" הצביעה על אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה, המלך קם בחימה, ואף שב בחימה כי מלאכי השרת שנדמו כאנשים עקרו אילנות בגינתו ואמרו שהמן שלח אותם, כשחזר ראה את המן נופל על המיטה שהפילו מלאך, אמר אוי לי מביתי אוי לי מבחוץ, חרבונה היה עם המן בעיצה, וכשראה שלא הצליח אמר למלך לתלות את המן, וחמת המלך שככה- פעמיים, מלכו של עולם ואחשורוש, וי"א כעסו על המן שרצה להרוג את אסתר ועל שגרם להרוג את ושתי.

ט"ז: יוסף ואחיו- ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות- אע"פ שע"י נתינה ליוסף יותר מהאחים נסתבבה ירידתם למצרים, עשה כך לרמוז שיצא ממנו מרדכי שיצא מלפני המלך בה' לבושי מלכות, ויפול על צווארי בנימין- שבכה על חורבן בתי המקדש שיהיו בחלק בנימין, ובנימין בכה על משכן שילה שיהיה בחלק יוסף, אמר להם יוסף כשם שאין לי כעס על בנימין שהרי לא נשתתף במכירתי כך אין לי כעס עליכם, ופי כליבי, שלח יוסף לאביו יין שדעת זקנים נוחה הימנו, (תעלא בעידנא סגיד ליה הולך על השתחוות יעקב ליוסף, ולא על השתחוות האחים שהיו שוים לו), וינחם אותם שאמר להם דברים המתקבלים על הלב שאם י' נרות לא הצליח לכבות אחד כ"ש שאחד לא יכבה עשרה.

ליהודים היתה אורה- תורה, שמחה- יו"ט, ששון- מילה, ויקר- **תפילין.** שעל דברים אלו גזר המן.

את שמות **עשרת בני המן** עד המילה עשרת צריך לאמר לכתחילה (תוד"ה צריך) בנשימה אחת, שכולם מתו יחד, ויש להאריך את הו' של ויזתא כמו משוט, שכולם נתלו בזקיפה אחת.

כל השירות נכתבות אריח ע"ג לבינה הכתב מעל מקום חלק, ולבינה היא כפלים מן הכתב, ולבינה ע"ג אריח, חוץ משירה זו, ושל מלכי כנען אריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה, לומר שלא תהיה תקומה למפלתם.

ויאמר המלך לאסתר- שבא מלאך וסטר על פיו מפני שהתחיל לדבר בכעס.

אמר עם הספר- יאמר בפה מה שכתוב בספר שיקראו המגילה מתוך הכתב.

דברי שלום ואמת- שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה -ס"ת עצמו.

דברי הצומות וזעקתם ומאמר אסתר, שניהם, קיימו ימי הפורים.

ורצוי לרוב אחיו- שפרשו ממנו מקצת סנהדרין מפני שבטל מדברי תורה ונכנס לשררה.

גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות (כדמצינו שמרדכי ירד בחשיבותו כשעסק בהצלת נפשות), ומבנין בית המקדש (כדמצינו שעזרא לא עלה אף כשנבנה בית המקדש כל זמן שברוח בן נריה קיים), ומכבוד אב ואם (כדמצינו שיעקב לא נענש על כיבוד אב ואם שביטל בזמן שלמד בבית עבר).

י"ז. שנות יעקב- הגמ' מחשבת את שנותיו של יעקב, ואומרת שיוצא שהיו עוד י"ד שנה שהיה מוטמן בבית עבר, ולא נענש עליהם משום מניעת כבוד אב דגדול ת"ת מכבוד אב, ועל שנותיו אצל לבן ובדרך (י"ח חודש בסוכות ובבית אל ו' חודשים שהקריב זבחים) נענש שלא ראה את יוסף כ"ב שנה, שהרי יעקב נתברך בגיל ס"ג, ואז מת ישמעאל, (שקידש ישמעאל את מחלת בתו לעשיו, ומת והשיאה נביות אחיה), י"ד שנה היה בבית עבר, נמצא כשעמד על הבאר בן ע"ז, (ואחר שנתיים מת עבר), ואחר י"ד שנה אצל לבן כשהיה בן צ"א נולד יוסף, וכשהיה יוסף בן ל' עמד לפני פרעה, ועוד ז' שנים שובע וב' רעב, ואז אמר יעקב שהוא בן ק"ל, ואם לא נוסיף י"ד שנה אצל שם ועבר יוצא שהוא בן קט"ז.

הקורא למפרע

דיני קריאת שמע ומגילה הלל ותפילה

להלן יבוארו כמה דינים בקריאת המגילה (קריאתה למפרע, בעל פה, בכל לשון, בלא כוונה, לסירוגין, מתנמנם), ואגב זה יבוארו כמה דברים בענין תפילה וקריאת שמע והלל.

אלו דברים לא יצא הקוראם למפרע, ומנלן-הקורא למפרע לא יצא, בין מגילה (דכתיב "והימים האלה נזכרים ונעשים" איתקש זכירה לעשיה וא"א שט"ו יהיה לפני י"ד), ובין הלל (דכתיב "ממזרח שמש עד מבואו" וזריחת ושקיעת החמה אינם מתהפכים, וי"א מדכתיב "זה היום עשה ד' " והיום אינו משתנה בשעותיו להתהפך, וי"א מדכתיב "יהי שם ד' מבורך" -כסדר שנתהווה ההלל כך יהא הילול ד' וברכתו, וי"א מדכתיב "מעתה ועד עולם"), וקריאת שמע (לרבנן דכתיב "והיו" ולרבי מה' ד"הדברים"), ותפילה (דמאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו י"ח ברכות על הסדר, וכדלהלן. וכתבו התוס' (ד"ה הסדיר) שמכאן מבואר דהא דאיתא בברכות ל"ד. שברכות אמצעיות שבתפילה אין להם סדר, אין הכונה כפירוש רש"י שם שאם שכח ברכה אחת יאמרנה במקום שנזכר, דהא אין לאומרם למפרע, אלא הכונה שחוזר לאותה ברכה, משא"כ בג' ראשונות או אחרונות צריך לחזור לברכה הראשונה).

י"ז: מחלוקת רבי ורבנן בענין קריאת קריאת שמע- לרבי אין קוראים ק"ש אלא בלשון שנכתבה -לשון הקודש, ולרבנן (וכן הלכה. תוד"ה הקורא) אפשר לקרוא ק"ש בכל לשון דכתיב "שמע" בכל לשון שאתה שומע, ולרבי ההוא מיבעי ליה שצריך שישמיע לאזניו, ולרבנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו יצא (וכן הלכה. שם), ולתרוייהו הקורא למפרע לא יצא. הגמ' מבארת שרבי ורבנן שניהם יכולים לסבור שכל התורה בכל לשון נאמרה (לקרותה. רש"י. והתוס' (ד"ה כל) כתבו שהכונה לפרשת חליצה ועגלה ערופה וכו' כמבואר בסוטה ל"ב. , אבל קריאת התורה חוץ מפרשת זכור זה דרבנן), וכן הם יכולים לסבור שכל התורה בלשון הקודש נאמרה.

תקנת התפילה- מאה ועשרים זקנים ובהם נביאים תיקנו י"ח ברכות על הסדר -כפי שלומדים להלן מן המקראות, ושכחום וחזר וסידרם שמעון הפקולי.

י"ח הברכות שבתפילה וסידרם- אבות שנאמר "הבו לה' בני אלים". גבורות שנאמר "הבו לד' כבוד ועוז". קדושות שנאמר "הבו לד' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש". ואומרים בינה אחר קדושה שנאמר "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו", וסמיך ליה "וידעו תועי רוח בינה". ואומרים תשובה אחר בינה דכתיב "ולבבו יבין ושב ורפא לו". וגאולה ורפואה אומרים אחרי סליחה דכתיב "הסולח לכל עוונכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי". וגאולה היא הברכה השביעית, כיון שעתידים להגאל בשביעית (בשישית יהיו קולות, בשביעית מלחמות, ובמוצאי שביעית בן דוד בא, והמלחמה היא אתחלתא דגאולה, ואף שברכת גואל ישראל היא גאולה מהצרות הבאים עלינו תמיד, וקיבוץ גלויות ובנין ירושלים וצמח דוד הם ברכות בפני עצמם, מ"מ כיון שיש כאן שם גאולה קבעוה בשביעית). ורפואה היא הברכה השמינית, כיון שהמילה היא ביום השמיני, והמילה צריכה רפואה. וברכת השנים בתשיעית כנגד מפקיעי שערים דכתיב במזמור התשיעי בתהילים (דאשרי ולמה רגשו גויים זה ב' מזמורים. רש"י. ולתוס' (ד"ה ודוד) זה מזמור אחד, ולמנצח על מות ולמה ד' תעמוד ברחוק הם ב' מזמורים) "שבור זרוע רשע" והיינו המייקרים את התבואה ומפקיעים את השער. וקיבוץ גליות לאחר ברכת השנים מפני שהאדמה מתברכת בזמן קיבוץ גלויות, וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים לפני שיושבים בירושלים, וכיון שנעשה דין ברשעים כלו המינים, וכולל זדים עמהם, וכיון שכלו המינים מתרוממת קרן צדיקים, וכולל גירי הצדק עם הצדיקים, והיכן מתרוממת קרנם בירושלים, וכיון שנבנית ירושלים בא דוד, וכיון שבא דוד באה תפילה, וכיון שבאה תפילה באה עבודה, וכיון שבאה עבודה בא תודה, וברכת כהנים אחר הודאה דכתיב "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלמים", ואין לאמרה אחר העבודה, דמסתבר שעבודה והודאה חדא מילתא היא. ואומרים שים שלום אחר ברכת כהנים, דכתיב "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם", וברכה דהקב"ה היא שלום שנאמר "ד' יברך את עמו בשלום".

י"ח. אסור לספר בשבחו של הקב"ה יותר מהברכות שסידרו בתפילה, דכתיב "מי ימלל גבורות ד' ישמיע כל תהילתו" למי נאה למלל גבורות ד' למי שיכול להשמיע כל תהילתו, והמספר בשבחו של הקב"ה יותר מדאי נעקר מן העולם, והשתיקה היא הסם המובחר ביותר, מילה בסלע שתיקה בשתי סלעים.

הקורא את המגילה על פה לא יצא, דילפינן זכירה זכירה מדכתיב "כתוב זאת זכרון בספר", ושם הכונה לזכירה בפה, דלגבי זכירת הלב כבר נאמר "לא תשכח".

קראה תרגום אע"פ שהיא כתובה תרגום לא יצא, דאם היא כתובה מקרא וקראה תרגום בלאו הכי לא יצא מפני שקראה על פה.

קראה בכל לשון לא יצא, אבל קורין אותה ללועזות בלעז שלהם, והיינו גיפטית לגיפטים עברית (-כתב של עבר הנהר) לעברים וכו', ודווקא כשכתובה בלשון לעז, דאם כתובה אשורית וקראה בלעז יווני הרי קראה על פה ולא יצא. ולרב ושמואל אם קראה ביוונית יצא גם לא ביוונים, דס"ל (לעיל ח') כרשב"ג שהתירו לכתוב ספרים ביוונית, ואפילו במגילה דכתיב "ככתבם" כשר ביוונית.

ויקרא לו אל אלוהי ישראל- הקב"ה קרא ליעקב כך.

הלועז ששמע אשורית יצא אע"פ שלא הבין, שהרי אף נשים ועמי הארץ לא מבינים, וגם אנחנו לא מבינים פירוש "האחשתרנים בני הרמכים", ומבואר שהמצוה היא קריאה ופרסומי ניסא אע"פ שלא מבין ששואלים מה קראו ואיך היה הנס ואומרים להם.

מילים ומשמעותם- חלוגלוגות- פרפחינא. סלסלה ותרוממך- כמו מסלסל בשערו -חיפוש והיפוך במטמוניות של תורה. וטאטאתיה במטאטא השמד- כמו כבוד הבית. השלך על ד' יהבך- מלשון משא.

י"ח: קראה סירוגין והיינו שקרא חלק חלק ולא הכל ביחד, יצא. לרב מונא אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, והיינו כדי לגמור את כולה מתחילה, דאם מהיכן שהפסיק א"כ נתת דבריך לשיעורין, הגמ' מביאה מחלוקת אם הלכה כרב מונא. ולהלכה אין חוזר לראש, ועל זה סמך ר"י שהמתין באמת ויציב עד שענה עם הציבור קדושה וברכו ואמן יהא שמיה רבא. תוד"ה נקוט.

שמואל חושש לדעת יחיד כשהוא מחמיר והרבים מקילים, כמו שמצינו שחשש לדעת ריב"ב ששומרת יבם שקידש אחיו את אחותה, לא יבעול עד שאחיו הגדול ייבם או יחלוץ, אבל לפני כן הרי היא לכל אחד כאשתו ע"י זיקת יבום, ואסור באחותה משום אחות אשה, דקסבר שאפילו בשנים יש זיקה, ורבנן סוברים שכיון שיש שני אחים אין זיקה מיוחדת לאחד מהם שתהיה כאשתו, ומותר באחותה. וכתבו התוס' (ד"ה שקידש) שאם אחיו כבר נשא את אחותה פקעה הזיקה לגמרי, ואם קידשה אחיו לפני שנפלה ליבום לא חלה הזיקה.

השמיט הסופר אותיות או פסוקים וקראם על פה, אם חסר מקצתה יצא.

השמיט הסופר פסוק אחד לא ימשיך לקרוא וישלים את החסר אח"כ, וכן מי שנכנס באמצע הקריאה לא ישמע חציה וישלים אח"כ, אלא יקראנה כסדרה מתחילתה ועד סופה.

קראה מתנמנם יצא. ומתנמנם היינו נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא (-דבר הבא מבינת הלב) וכי מדכרו ליה מידכר.

היה כותבה דורשה ומגיהה ותוך כדי כך קראה, אם כוון ליבו יצא ואם לאו לא יצא, והיינו אם היתה מגילה שלימה לפניו וקרא ממנה כל פסוק וכתבו במגילה אחרת, אבל אם כתב וקרא והמשיך לכתוב וקרא לא יצא, שהרי צריך שתהיה כתובה כולה (אפילו למ"ד שקוראים רק מ"איש יהודי").

דיני כתיבת המגילה

המגילה נקראת ספר דכתיב "ונכתב בספר", ומאידך המגילה נקראת איגרת דכתיב "האיגרת הזאת", ולהלן (י"ח: י"ט). יבואר לגבי מה דין המגילה כדין ס"ת, ולהלן (י"ח: י"ט). יבואר לגבי מה דינה כאיגרת.

האם צריך לכתוב מתוך הכתב- אסור לכתוב ס"ת שלא מתוך ס"ת כתוב, ומה שמצינו ר"מ הלך לעבר שנה בעסיא ולא היה שם מגילה, וכתבה מליבו וקראה, משום שר"מ ד"ת היו מיושרים אצלו (אע"ג דכתיב על דברי תורה "התעיף עינך בו ואיננו" שהם נשכחים כהרף עין), ושאני התם שהיה זה שעת הדחק. וי"א שתפילין ומזוזות נכתבות אפי' שלא מן הכתב כיון ששגורות בפי הכל.

לרבי ירמיה תפילין ומזוזות א"צ **שרטוט**, והלכתא (-הלכה למשה מסיני) תפילין א"צ שרטוט מזוזות צריכות שרטוט.

י"ט. במה כותבים- היתה כתובה בסם (-סמא) ובסקרא (-סקרתא -צבע אדום שצובעים בו תריסים) ובקומוס (-קומא -שרף אילן) ובקנקנתום (-חרתא דאושכפי -סם שצובעים בו מגעלים שחורים. וכתבו התוס' שרש"י [בעירובין י"ג.] ביאר דהיינו ארמינט"א, והקשו התוס' א"כ איך מטילים ארמינטא לתוך הדיו, אלא הכונה ליטריול"י) **לא יצא, עד שתהיה כתובה בדיו.** דעת ר"ת (תוד"ה על) שהדיו שלנו הוא דיו גמור, אבל של עפצים אינו דיו, וי"א שדוקא אם שרה העפצים במים פסול, אבל מה שעושים מגוף העפצים כשר, ומ"מ הדיו שלנו הוא עיקר הדיו.

על מה כותבים- כתבה על הנייר או על הדיפתרא לא יצא, עד שתהא כתובה על הספר. דיפתרא היינו דמליח וקמיח במים ולא עפיץ בעפצים, ונייר היינו מחקא העשוי ממין עשב ודבק. וכתבו התוס' (ד"ה דיפתרא) שקלפים שלנו אע"ג דלא עפיצי כשרים לסת"ם, דהסיד שאנו נותנים מועיל כמו עפצים.

צריך לכתוב בכתב אשורית.

דיני קריאת המגילה

בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו, ואם לאו קורא עם המקום שהוא נמצא בו. ואמור רבא שדין זה בבן כרך שהלך לעיר הוא דווקא אם הוא עתיד לחזור למקומו בליל י"ד, והיינו שהוא יצא מהעיר לפני עלות השחר, שכיון שביום הוא לא יהיה שם אינו נחשב אפילו פרוז בן יומו, אבל אם אינו עתיד לחזור למקומו בליל י"ד קורא בי"ד, דפרוז בן יומו נקרא פרוז, וקורא עמהם בין בלילה בין ביום. וכן בן עיר שהלך לכרך, אם הוא עתיד לחזור בליל ט"ו, והיינו שלא יהיה שם ביום ט"ו, אינו נחשב מוקף ליומו, וקורא ב"י"ד אף שהוא בכרך, אבל אם אינו עתיד לחזור בליל ט"ו קורא בט"ו אע"פ שהוא עתיד לחזור לאחר זמן, **דמוקף בן יומו נקרא** מוקף.

בן כפר שהלך לעיר אע"פ שעתיד לחזור קודם היום **קורא עם בני המקום שנמצא בו, מפני שלא הקילו עליו להקדים ליום הכניסה אלא כשהוא בכפר.** ואיירי בהקדים לקרוא ביום הכניסה ואח"כ הלך לעיר והיה שם בליל י"ד. וכתבו התוס' (ד"ה בן כפר) שאע"פ שטעם התקנה הוא כדי שיספקו מים ומזון לבני העיר ב"י"ד, מ"מ הכונה שיבוא לעיר ביום, אבל בבא בלילה חייב לקרוא שוב ב"י"ד.

מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה יד"ח- לר"מ צריך לקרוא כולה, לר"י מ"איש יהודי", לרבי יוסי מ"אחר הדברים האלה", ולרשב"י (בברייתא) צריך לקרוא מ"בליל ההוא". י"א שנחלקו בפירוש "ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף" אם הכונה לתוקפו של אחשורוש או של מרדכי או של המן או של נס. וי"א שנחלקו בפירוש "ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם" והיינו שהמגילה נכתבה כדי להודיע לדורות מה ראו באותו זמן שעשו מה שעשו, ומה הגיע לעשים, אם הכונה מה ראה אחשורוש להשתמש בכלי המקדש, מפני שחשב שעברו שבעים שנה, ומה הגיע לו שהרג את ושתי, או שהכונה מה ראה מרדכי להתגרות בהמן, מפני שעשה עצמו ע"ז, ומה הגיע לו שנעשה נס, או שהכונה מה ראה המן שרצה להרוג את כל היהודים, מפני דמרדכי לא השתחוה לו, ומה הגיע לו שתלו אותו ואת בניו על העץ, או שהכונה מה ראה אחשורוש להביא את ספר הזכרונות, מפני שראה שאסתר זימנה את המן למשתה, והגיע אליהם שהתרחש נס. להלכה צריך לקרות כולה. ואף למ"ד מ"איש יהודי" צריכה שתהא כתובה כולה.

דיני הכשר המגילה

מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה למ"ד (מכות י"א.) שפוסל בס"ת, **ונקראת אגרת** לומר שאינה חמורה כספר שאם תפר אותה ע"י ג' תחיבות של חוטי גידים כשרה, ומ"מ צריך שיהו משולשים שהמרחק בין התחיבות וביניהם לראש וסוף הספר יהיה שוה. רש"י, וכתבו התוס' (ד"ה ובלבד) שנראה כפירוש רש"י, ודלא כהמפרשים שישים את הגיד בראש הדף ובאמצעיתו ובסופו.

הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים בגלילה כמו ס"ת שלנו לא יצא, דבעינן שתהא איגרת בפני עצמה, שבזה יש יותר פרסומי ניסא, דכשהיא בין הכתובים נראה כקורא במקרא, ודווקא כשקורא בציבור, ואם מחסרה או מייתרא פורתא -שהיא יותר ארוכה או יותר קצרה משאר הכתובים, למעלה או למטה, שיש לה היכר לעצמה, **כשרה.**

י"ט: שיזר התפר משמיירים בתפירת הס"ת למעלה ולמטה י"א שזה הלכה למשה מסיני, שוב אמר שאינו הל"מ אלא אמרו חכמים כדי שלא יקרע, שאם תופרים עד הסוף מהדקים את היריעות חזק והם נקרעות, אבל בשלא תופרים עד הסוף רואה שזה נמתח ואינו מהדק את היריעות. וכתבו התוס' (ד"ה שיזר) שנראה שגם במגילה ושאר ספרים צריך לשייר את התפר, כיון שהטעם הוא כדי שלא יקרע.

אלמלי נשתייר במערה שעמדו משה ואליהו (דכתיב לגבי משה "ושמתיך בנקרת הצור", ואליהו עמד באותה מערה שנאמר "ויבוא שם אל המערה וכו' והנה ד' עובר") **כמלוא נקב מחט סידקית** שהיא דקה, **לא היו יכולים לעמוד מפני האורה.**

הקב"ה הראה למשה דקדוקי תורה דקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידים לחדש והיינו מקרא מגילה.

המשך דיני קריאת המגילה

קריאת המגילה ותרומה וברכת המזון ע"י חרש- יש ג' שיטות מה הדין בלא השמיע לאזנו, לרבי יוסי הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא, ולדבריו חרש שקרא את המגילה לא יצא. לרבי יהודה בשם רבי אלעזר בן עזריה הקורא את שמע צריך לכתחילה שישמיע לאזנו, דכתיב "שמע", ולדבריו לכתחילה חרש לא יתרום ולא יקרא את המגילה, וכן ברכת המזון לא יברך בליבו ואם בירך בליבו יצא. ולר"מ לכתחילה אפשר לקרוא ק"ש בלי להשמיע לאזנו, דכתיב "על לבבך" -אחר כוונת הלב הן הן הדברים, ולדבריו חרש קורא את המגילה לכתחילה, וכן אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי שחרש המדבר ואינו שומע יכול לתרום תרומה **לכתחילה** אע"פ שהוא צריך לברך ואין אזניו שומעות את הברכה שהוא מוציא מפיו. וכתבו התוס' (ד"ה חוץ מחרש) שאף שסתם חרש אינו שומע ואינו מדבר, הכא מיירי במדבר, דפיקח הוא לכל דבריו, אלא שאינו יכול להשמיע לאזנו. עוד כתבו התוס' (ד"ה אלא) שאף שבכ"ש יש ליפותא מיוחדת, מדמים מגילה לק"ש כיון שרבנן תיקנו מגילה כעין דאורייתא, ולגבי ברכת המזון קים ליה שלומדים אותה מק"ש.

שוטה פסול לקריאת המגילה.

קריאת המגילה ע"י קטן- לת"ק קטן פסול לקריאת המגילה אפילו בדיעבד, ורבי יהודה מכשיר. וי"מ שכוונת המשנה שקטן שלא הגיע לחינוך (כגון בן תשע בן עשר) פסול לקריאת המגילה, אבל קטן שהגיע לחינוך כשר אפילו לכתחילה, שרבי יהודה מכשיר בקטן, אבל רבנן סוברים שגם קטן שהגיע לחינוך אינו מוציא גדול, שאף שגם גדול חייב רק מדרבנן, לא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן, והא דמצינו שסומא מוציא באמירת ההגדה למ"ד שמצה בזמן הזה דרבנן, צ"ל שסומא שכבר נתחייב מדאורייתא עדיף מקטן. תוד"ה ורבי יהודה. ואמר רבי יהודה קטן הייתי וקריתיה למעלה מר"ט וזקנים בלוד, אמרו לו אין מביאים ראיה מן הקטן, ולרבי שהעיד שקרא בקטנותו אצל ר"י אמרו אין מביאים ראיה מן הקטן, ועוד אין מביאים ראיה מן המתיר שהרי רבים חולקים עליו.

כ. חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום.

דיני דברים הכשרים דווקא ביום

יש מצוות שצריך לעשותם דווקא ביום או דווקא בלילה, ולהלן יבואר ממתי מתחיל היום לכתחילה ובדיעבד, ואלו דברים זמנם כל היום, ומנלן.

ממתי מתחיל היום- דברים שצריך לעשותם דווקא ביום אין לעשותם אלא מהנץ החמה שכבר יצא מספק לילה, דאין הכל בקיאים בעלות השחר, ואם עשאום משעלה עמוד השחר כשר, דכתיב "ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים" וכתיב "והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה" (שלא תאמר שהם הקדימו ואיחרו). והמחלוקת לענין בין השמשות היא בגלל שיש כוכבים שנראים גם ביום. תוד"ה והא.

קריאת המגילה של יום כשרה דווקא ביום, דכתיב "וימים האלה נזכרים ונעשים".

מילה כשרה דווקא ביום, דכתיב "וביום השמיני יומול". ובשבת איתא שמ"וביום השמיני יומול" לומדים שמלים אפילו בשבת, ומ"ומבן שמונת ימים ממעטים לילה. ומה שצריך למעט נשים מ"אותו" אף דהילה פסול וא"כ הוי מצות עשה שהזמן גרמא, י"ל דהו"א שמצוה שיש בה כרת נשים חייבות אפילו אם הזמן גרמא. תוד"ה דכתיב.

טבילה והזאה של זב וטמא מת בשביעי כשרה דווקא ביום, דכתיב "והזה הטהור וכו' ביום השביעי", וטבילה הוקשה להזיה, אמנם אחר היום השמיני יכולים לטבול גם בלילה. וגם שומרת יום כנגד יום (אשה שראתה ב"א יום שאחרי ז' ימי נדה, שאם ראתה ג' ימים רצופים צריכה שבעה נקיים וקרבן, ואם ראתה יום אחד שומרת יום שלמחרתו וטובלת) צריכה לטבול דווקא ביום, ואף שראיה ראשונה של זב הוקשה לבעל קרי, ובעל קרי טובל ביום, ושומרת יום כיון שאינה יכולה לטבול ביום דכתיב "כל ימי זובה כמשכב נדתה יהיה לה" הו"א שתעשה מקצת שימוי בלילה ותטבול, קמ"ל שכיון שהיא צריכה לספירה, ספירה היא ביום דכתיב "וספרה לה שבעת ימים". דעת התוס' (ד"ה ולא) דאיירי הכא בטבילת האזוב, דטבילת הטמא אחרי ההזאה בלאו הכי הרי ההזאה ביום, וטבילה שטובלים לפני ההזאה כדי לקבל את ההזאה היא בלילה.

כ: אלו דברים זמנם כל היום- כל היום כשר (אף דזריזים מקדימים למצוות, דכתיב "וישכם אברהם בבוקר") לקריאת המגילה, דכתיב "והימים האלה נזכרים ונעשים". ולקריאת ההלל, דכתיב "ממזרח שמש עד מבואו מהולל" ולרבי יוסי מדכתיב "זה היום עשה ד' ". לתקיעת שופר, דכתיב "יום תרועה יהיה לכם. לנטילת לולב, דכתיב "ולקחתם לכם ביום הראשון". לקרבן מוסף, דכתיב "דבר יום ביומו", ולתפילת מוסף, דכקרבן מוסף שויוה רבנן. לוידוי יום הכיפורים, דכפרה ביום דכתיב "כי ביום הזה יכפר עליכם". לווידוי הפרים העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח שמתוודים עליו על החטא שהביאוהו עליו, גז"ש כפרה כפרה מיום"כ. לוידוי מעשר, דכתיב "ואמרת לפני ד' אלוקיך ביערתי הקודש וכו' היום הזה ד' אלוקיך מצוך". לסמיכה ולשחיטה, דכתיב "וסמך ושחט" וכתיב "ביום זבחכם". לתנופה, דכתיב "ביום הניפכם את העומר". להגשה, דאיתקש לתנופה. לקמיצה ולהקטרה של קומץ, שהיא במנחה כנגד זריקת הדם בזבחים, (אבל הקטר חלבים ואברים כשר כל הלילה), למליקה של עוף, לקבלה של דם, להזיה -זריקה וכן הזיית פרים הנשרפים וחטאות הפנימיות שזו הזריקה שלהם, דכתיב "ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם" וכל אלו הם הקרבת הקרבן. להשקית סוטה גז"ש תורה תורה ממשפט. לעריפת העגלה, דכפרה כתיב בה כקדשים. לטהרת המצורע בצפרים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת, דכתיב "ביום טהרתו". וכן לשאר דברים שמצוותם כל היום, לאתויי סידור וסילוק בזיכים וכרכי יוסי שיכול לסלק בבוקר ולסדר בערב, והא דכתיב "לפני תמיד" היינו שלא יהא שלחן עומד בלא לחם, והיינו שלא ילין בלא לחם, אבל לרבנן טפחו של זה מסדר בצד טפחו של זה מסלק.

כל הלילה כשר לקצירת העומר, דאמר מר קצירה וספירה בלילה והבאה ביום ויליף לה במנחות מקראי. ולהקטר חלבים ואברים (אם נתעכלו האברים קודם חצות, ששלטה בהם האור, אבל בלאו הכי אין נמשכים אחר חצות. תוד"ה ולהקטר), דכתיב "כל הלילה עד הבוקר". ולשאר דברים שמצוותם כל הלילה, לאתויי אכילת פסחים ודלא כר"א בן עזריה הסובר שזמנה עד חצות. ומ"מ הלכה כראב"ע, וא"כ צריך למהר לאכול מצה ואפילו אל אפיקומן קודם חצות, דמצה בזמן הזה דאורייתא, אבל בהלל שאומרים אחרי האפיקומן אין להחמיר כ"כ, דמדרבנן הוא. תוד"ה לאתויי.

אם שכח לספור ספירת העומר בלילה, יספור ביום בלי ברכה, ואם שכח גם ביום לא יאמנה עוד בברכה, דבענין "תמימות" וליכא. ואחר שבירך על הספירה אומר יה"ר שיבנה וכו', (ובשופר ולולב אינו אומר, כיון שיש בהם עשיה). תוד"ה כל.

הקורא עומד

אלו דברים צריכים עמידה

כ"א. בקריאת המגילה א"צ לעמוד.

בקריאת התורה בציבור יש לעמוד, דכתיב "ואתה פה עמוד עימדי", כביכול שאף הקב"ה עמד, ואלמלא מקרא כתוב א"א לאומרו. כתבו התוס' (ד"ה אלמלא) שכאן אלמלא הכונה אילו לא, והיכא שכתוב אלמלי הכונה אילו לא.

לימודו של משה בהר סיני- כתוב אחד אומר "ואשב בהר", וכתוב אחד אומר "ואנוכי עמדתי בהר", לרב היה לומד מפי הגבורה בעמידה ושונה לבדו מה שלמד בישיבה, לרבי חנינא היה שוחה, לריו"ח ואשב היינו לשון עכבה, לרבא רכות (-דברים רכים ונוחים שאדם מהיר לשומעם) מעומוד וקשות מיושב.

לא ישב הרב על מיטה וישנה לתלמידו על גבי קרקע אלא או שניהם על המיטה או שניהם ע"ג קרקע.

מימות משה עד רבן גמליאל לא היו למדים תורה אלא מעומד, משמת ר"ג ירד חולי לעולם והיו למדים תורה מיושב, והיינו דתנן משמת ר"ג בטל כבוד תורה.

כ"א: קריאה בשניים- אפשר לשמוע את המגילה משניים שקוראים יחד, דכיון דחביבה יהבי דעתייהו ושמעי, אבל תורה אין לקרוא בשניים דתרי קלי לא משתמעי, אלא אחד קורא ואחד מתרגם, ובנביא אחד קורא ושניים מתרגמים שמטרת התרגום היא כדי שהנשים ועמי הארץ שאינם מבינים לשון הקודש יבינו, וזה נצרך בתורה כדי שיבינו את המצוות, אבל בשל נביאים אין מקפידים בזה כ"כ, **ובהלל ובמגילה אפי' עשרה קוראים ועשרה מתרגמים.** רש"י לא גורס ועשרה מתרגמים, דאין תרגום בכתובים, והתוס' (ד"ה ובמגילה) כתבו שיש תרגום בכתובים, אלא שהוא נעשה בימי התנאים ולא עשאו יהונתן. עוד כתבו התוס' (ד"ה תנא) דהא דאמר רב (ב"ב ט"ו.) שמונה פסוקים [אחרונים] בתורה יחיד קורא אותם, אין הכונה כמו שפירש רבינו משולם שהש"ץ לא יקרא עימנו, דמבואר הכא שבימיהם לא היה הש"ץ קורא עמהם, וגם בזמננו לא תיקנו שהש"ץ יקרא אלא כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע לקרוא, אלא הכונה שיחיד יקרא את כל שמונת הפסוקים ולא יחלקום לשנים.

ברכה על קריאת המגילה- לאחר קריאת המגילה מברכים, במקום שנהגו לברך, הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, ברוך אתה ד' הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע. ולפני קריאת המגילה מברכים בכל מקום, דכל המצוות מברך עליהם עובר (-לפני) לעשיתן, ומברכים מנ"ח -על מקרא מגילה ושעשה ניסים ושהחיינו.

מנין העולים לתורה ומנין הפסוקים שקורא כל אחד

איתא בגמרא (ב"ק פ"ב.) כתיב "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים" ואין מים אלא תורה, וכיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ובשני ובחמישי, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה. ומתקנה זו קרא אדם אחד ג' פסוקים, ועזרא תיקן שיקראו ג' אנשים עשרה פסוקים יחד. ולהלן (כ"ט – ל"א) יבואר מה קוראים במועדים, ומנלן.

הגמרא מבארת מהו מנין העולים לתורה בשני וחמישי ושבת במנחה וב"ח וביו"ט וביום"כ ובשבת ובתעניות, וכמה פסוקים צריך לקרוא לכל אחד, ומי צריך לברך לפניה או לאחריה, ואת דיני המפטיר וההפטרה.

בשני ובחמישי ובשבת במנחה קוראים שלשה כהן לוי וישראל, וקריאה זו היא תקנת עזרא. **אין פוחתים מהם,** ואין מוסיפים עליהם כדי שלא יקשה הדבר לציבור, שזה ימי מלאכה, ובשבת במנחה מפני שזה סמוך לחשיכה, שהרי כל היום היו רגילים לדרוש, **ואין מפטירים בנביא** מהטעם הנ"ל. (ויש מקומות שבשבת במנחה מפטירים בכתובים. והטעם שבתענית מפטירים במנחה ולא בשחרית, משום שכתוב בהפטרה "שמורו משפט ועשו צדקה" ואגרא דתעניתא הוא הצדקה שנותנים לעת ערב, ולכן נכון לקרוא את ההפטרה אחרי שעשו צדקה. תוד"ה הקורא).

שלשת הקרואים לרב אסי הם כנגד תורה נביאים וכתובים, ולרבא כנגד כהנים לוים וישראלים.

אין פוחתין מקריאת י' פסוקים, ופסוק "וידבר" עולה למנין זה. י' הפסוקים הם כנגד י' בטלנים שבביהכ"נ וי"א כנגד י' הדברות, (וי"א כנגד י' הילולים שאמר דוד בספר תהילים), וי"א כנגד י' מאמרות שבהם נברא העולם (ובראשית ג"כ נחשב מאמר, דכתיב "בדבר ד' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם"). ובפרשת עמלק יש רק ט' פסוקים, ואין לחוש כיון שזה סדר היום ואח"כ מפסיק הענין. תוד"ה הא אין.

כל אחד מהעולים שקרא ד' פסוקים הרי זה משובח, והיינו שאם הראשון לא קרא ד' פסוקים וקרא השני ד' פסוקים, או שהשני לא קרא ד' פסוקים וקרא השלישי, או שיש בפרשה ד' פסוקים לכל אחד. דמצינו שיש מעלה בראשון לענין הא דתנן שתורמים את הלשכה (-נותנים משקלי אותה שנה ללשכה, כדי לקנות מזה קרבנות ציבור לכל השנה) **בג' קופות של ג' סאין וכתוב עליהם א' ב' ג' כדי לדעת איזה נתרמה ראשון כדי להקריב ממנה ראשון, דמצוה בראשון, ויש מעלה באמצעי כדתניא שמצדד את נרות המנורה כלפי נר המערבי ואת הנר המערבי לפי שכינה** (למ"ד שהנרות היו מונחים מצפון לדרום, הנר המערבי הוא הנר האמצעי שהיה משוך מעט לצד מערב, **דכתיב "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות"** והנר האמצעי הוא נמצא בגוף המנורה, ולמ"ד שהנרות היו מונחים ממזרח למערב הנר המערבי הוא הנר השני מצד מזרח), **ואחרון שקרא ארבעה משובח משום דמעלין בקודש ואין מורידין.**

הראשון מברך לפניה והאחרון מברך אחריה, והאידנא כולם מברכים לפניה ולאחריה, גזירה משום הנכנסים אחר שבירך הראשון, שיחשבו שאין ברכה לפניה, **ומשום היוצאים** לפני שבירך האחרון ויחשבו שאין ברכה לאחריה.

בראשי חדשים ובחולו של מועד קוראים ארבעה, אין פוחתין ואין מוסיפין עליהם דאיכא ביטול מלאכה, דאף בחול המועד מותרת מלאכת דבר האבד, **ואין מפטירים בנביא,** הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה, זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו יו"ט קורא ד'.

כ"ב. מספר הפסוקים לכל עולה לתורה- הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים. פרשה של חמשה פסוקים קורא אותה יחיד, דאין לשייר בפרשה פחות מג' פסוקים, גזירה משום היוצאים שיחשבו שמי שיקרא אח"כ יקרא רק ב' פסוקים, **ואם קרא ג' פסוקים יקרא השני ב' מפרשה זו וא' מאחרת, וי"א שיקרא ב' מזו וג' מאחרת, מפני שגם אין מתחילים בפרשה פחות מג' פסוקים, גזירה משום הנכנסים** שישמעו אותו קורא רק ב' פסוקים מאותה פרשה ולא ידעו שהוא קרא גם מפרשה שלפניה, **וכן הלכה, ולת"ק אפשר להתחיל בפרשה פחות מג' פסוקים, מפני שהנכנסים שואלים** איך קרא הראשון פחות מג' פסוקים, וינמו להם שהוא קרא גם מהפרשה הקודמת.

וכתבו התוס' (ד"ה אין) שקריאת ויחל וקריאת והקרבתם בחול המועד פסח מתחילים ב' פסוקים אחרי תחילת הפרשה, משום שפרשיות אלו הם יודעות וליכא למיטעי. וכן מה שקוראים לשלישי בר"ח גם פרשית "וביום השבת" שיש בה רק ב' פסוקים, אין לחוש שיאמרו הנכנסים שקראו לו רק ב' פסוקים, כיון שהסדר ידוע, גם יאמרו שהתחילו מהפרשה הקודמת כיון שזה מענין אותה פרשה.

הגמ' דנה **איך מחלקים את קריאת ראש חודש לפי הכללים הנ"ל,** שהרי הפרשה הראשונה היא שמונה פסוקים וא"א שהשנים הראשונים יקראו ג' פסוקים דאין להשאיר בפרשה פחות מג' פסוקים, ואם שני עולים יקראו כל אחד ד' פסוקים, א"כ פרשת "וביום השבת" א"א לקרותה לבדה כיון שהיא רק ב' פסוקים, ואין לצרף להם פסוק אחד מפרשת "וביום השבת" דאין מתחילים בפרשה פחות מג' פסוקים, ואם יקראו בה ג' פסוקים ישארו רק שני פסוקים.

רבא לומד מקריאת מעמדות בפרשת בראשית שהיא ה' פסוקים ונקראת בשניים, שלרב דולג חוזר וקורא הפסוק שגמר בו שלפניו, ולשמואל פוסק את

הפסוק השלישי לשניים, (ולרב כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה, ולשמואל היכא דלא אפשר פסקינן, כדמצינו שרבי חנינא הגדול לא התיר לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין. ולשמואל אינו דולג גזירה משום הנכנסים שישמעו שהשני מתחיל מהפסוק השלישי וישבשו שהשני יקרא רק ב' פסוקים, ומשום היוצאים שישמעו שהראשון קרא ג' פסוקים ויחשבו שהשני יקרא רק שניים), ובשני וחמישי לא דולג ולא פוסק משום שאפשר להוסיף עוד פסוקים שהרי הכל מעניינו של יום. והלכה כרב.

הקשו התוס' (ד"ה שאני) למה בחול המועד של סוכות [בחו"ל] חוזרים לרביעי על מה שקראו הראשון והשני, והרי אפשר לקרוא בהמשך הפרשה. עוד כתבו התוס' שבפסח אז בעצרת אם אחד לפני האחרון שייר רק ב' פסוקים, קוראים פסוק אחד שכבר קראו, ולא קוראים מפרשה שאחריה כיון שזה ענין אחר.

מנין הקרואים בתענית ציבור ובתשעה באב- י"א שבתענית ציבור קורין שלשה, דליכא קרבן מוסף (משא"כ ראש חודש וחול המועד), וכן איתא בברייתא שכל יום שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית ציבור שרק תעניות אמצעיות ואחרונות על הגשמים אסורים במלאכה, ותשעה באב שאסור במלאכה רק במקום שנהגו כך. קורין שלשה, ויום שאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח שהנשים לא עושות בו מלאכה (וניתנה להם מצוה זו מפני שלא פרקו זמיהם בעגל. ולכן לעוה"ב הן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים) וחולו של מועד שבאים לבית הכנסת יותר מימות החול מפני שאין עושין בו אלא מלאכת דבר האבד. קורין ארבעה. ורב אשי רצה לומר שקורין ארבעה, כדתני במתני' זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו יו"ט קורין ארבעה, וזה הכלל בא לרבות תענית ציבור ותשעה באב. והגמרא דוחה שזה הכלל זה סימנא בעלמא (שכל יום שיש בו תוספת על חבירו קורא בו עוד אחד, שני וחמישי קורין ג', ר"ח ומועד שיש בהם מוסף קורין ד', יו"ט שאסור במלאכה קורין ה', יוה"כ דענוש כרת קורין ו', שבת דאיכא איסור סקילה קורין ז'), דאיתא בברייתא שלת"ק בתשעה באב קורא אחד ומפטיר אותו אחד שקרא, ואם חל בשני או בחמישי קורין שלשה ומפטיר אחד, ולרבי יוסי לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד, ואי נימא שלתנא דמתני' קורין ד' מתני' דלא כת"ק ודלא כרבי יוסי.

רב איקלע לבבל בתענית ציבור, ובירך לפני הקריאה ולא לאחריה. הגמרא רוצה לבאר שרב עלה שלישי כיון שהיה ישראל, ובירך לפניה משום תקנת הנכנסים, ולא בירך אחריה משום שבמקומו לא היו יוצאים וגם לא היה האחרון, ולפי זה בתענית ציבור קורין ארבעה, והגמרא דוחה שבאמת קורין שלשה, ורב עלה ראשון מפני שכולם היו כפופים לו (ואף שהיה שמואל שהיה כהן ורב כיבדו מפני שקיללו שבניו לא יתקיימו, באמת הוא היה כפוף לרב, ורק בפניו רב נהג בו כבוד שמואל היה בנהרדעא ולא בבבל), וכן מצינו שרב הונא עלה ראשון דאפילו רב אמי ורב אסי שהיו הכהנים החשובים של ארץ ישראל היו כפופים לו.

כ"ב: נפילת אפים- לא נפיל רב אאפיה משום "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה", ולא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים, ובבית המקדש מותר, ולכן לא יעשו בבית הכנסת ריצפה של אבנים כמו במקדש, (ובתי כנסיות שלנו שיש בהם רצפה, מה שהש"ץ נופל על פניו היינו על ציזו ולא על פניו ממש. תוד"ה ואיבעית), אבל שאר האנשים נפלו משום שבמקומם לא היתה רצפת אבנים, ורב לא הלך לשם כדי שלא להטריח הציבור, או משום שהיה נופל בפישוט ידים ורגלים, ולא אסרה תורה אלא בפישוט ידים ורגלים בלבד, ולא רצה לשנות ממנהגו ולא ליפול בפישוט ידים ורגלים, או שטעמו משום שאין לאדם חשוב ליפול על פניו אא"כ הוא בטוח שהוא נענה כיהושע בן נון. (וכשמתפלל בינו לבין עצמו שפיר דמי. תוד"ה אין בשם הירושלמי).

אביי ורבא היו מטים על צידם.

קידה- על אפים, כריעה- על ברכים, השתחוואה- פישוט ידים ורגלים.

לוי אחוי קידה ונעשה צולע, וזה נגרם לו גם בגלל שהטיח דברים כלפי מעלה שלכן נתקלקל בשעת הסכנה.

כ"ג. מנין הקרואים ביו"ט הוא חמשה.

מנין הקרואים ביוה"כ ובשבת- לתנא דמתני' ביוה"כ ששה ובשבת שבעה. ולר"ע ביוה"כ שבעה ובשבת ששה. לתנא דמתני' ולתנא דבי רבי ישמעאל אין פוחתין מהקרואים ביו"ט וביוה"כ ובשבת, אבל מוסיפים עליהם ומפטירים בנביא. ובברייתא איתא שלרבי ישמעאל אין מוסיפין עליהם.

ביו"ט מאחרים לבוא לבית הכנסת משום הנת סעודת יו"ט וממהרים לצאת משום שמחת יו"ט, ובשבת ממהרים לבוא מפני שכבר הכינו הסעודה מע"ש וממהרים לצאת משום עונג שבת, וביוה"כ ממהרים לבוא ומאחרים לצאת, הגמ' מפרשת דיוה"כ ארוך יותר משבת אז כר"ע שקוראים ביוה"כ שבעה ובשבת ששה, או ששאר התפילה ארוכה יותר ביוה"כ.

הגמ' מבארת שמנין העולים ג' ה' וז' הם כנגד פסוקי ברכת כהנים, וי"א כנגד ג' שומרי הסף ה' מרואי פני המלך הכתובים בסוף מלכים, וז' רואי פני המלך (כדמצינו שבעת שרי פרס ומדי, ותיקנו מעין דבר מלכות. רש"י. ותוס' (ד"ה שבעה) קשה לומר שתיקנו חכמים כנגד עניינו של אותו רשע, אלא הכונה לאותם הכתובים בספר ירמיה), וששה דיוה"כ כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא ומשמאלו, ואף שבפסוק מוזכרים שבעה, זכריה היינו משולם ונקרא כן משום שהיה מושלם במעשיו.

קטן ואשה עולים למנין ז', אבל לא תעלה אשה לתורה מפני כבוד ציבור.

דיני קריאת המפטיר- י"א שהמפטיר עולה למנין ז' שהרי הוא קורא בתורה, וי"א שאינו עולה כיון שאינו קורא בתורה אלא משום כבוד תורה שלא יהיה כבוד תורה ונביא שוה, וכיון שזה לא משום חובה אינו ממניינא.

כתבו התוס' (ד"ה חד) שלהלכה מפטיר עולה למנין הקרואים, ולכן בתעניות במנחה ובתשעה באב וביוה"כ במנחה השלישי מפטיר, אבל בשבתות וימים טובים כיון שמותר להוסיף עושים המפטיר חוץ מהמנין כדי לעשות אליבא דכו"ע. ואף דאיתא לקמן (כ"ט:) שבפרשת שקלים שחלה בפרשת תצוה קוראים שב פרשת תצוה ואחד בכי תשא, מ"מ נהגו לקרות שבע בתצוה כדי לצאת ידי כל השיטות. וחזו שטעה וגמר כל הסדר של שבת [בזמנם שהמפטיר היה ממנין שבעה], יחזור ויקרא מה שקרא השביעי, וכן ביו"ט אם קראו כל הקרואים ושכחו לקרוא בחובת היום, יחזירו את הס"ת ויקרא אחר בחובת היום ואחרון כמאן דליתא, אבל בשבת של תוכה או בר"ח של תוכה אין צריך. ולענין הקדיש, בימים שיש בהן קרבן מוסף אומרים קדיש לפני הוצאת הס"ת, ובימים שאין קרבן מוסף לא אומרים קדיש קודם. ובשבת לא יקרא פחות מאחד ועשרים פסוקים לשבעה בני אדם, כל אחד שלשה פסוקים, ובמנחה ובשני וחמישי יקראו עשרה פסוקים, ואם שכח ולא קרא עשרה פסוקים יחזור ויקרא. עוד כתבו התוס' (ד"ה כיון) שבזמן הגמרא היה המפטיר קורא פסוקים שלא קרא העולה שלפניו, ועתה שהיו אומרים קדיש אחרי המפטיר, ואנו חוזרים למפטיר על מה שכבר קראו כיון שתיקנו לומר קדיש לפני המפטיר כדי להודיע שאינו ממנין הקרואים (כמו שתיקנו לומר פסוקים אחרי השיבנו אף שלא היו אומרים אותם בימי התנאים, כדי להודיע שתפילת ערבית רשות), ועכשיו נוהגים שאפילו כשמוציאין שני ס"ת או שלשה הראשונים קוראים הכל, והמפטיר חוזר וקורא ממה שקראו הראשונים, ושינו את מנהג רש"י ורבותיו ור"ת. ומה שאין מוציאין עוד ס"ת בכל שבת כדי לקרוא בשניה ובימים השבת כמו ביום טוב, נראה שהטעם הוא לפי שאין בפרשה אלא שני פסוקים, ואין קורין בתורה פחות מג' פסוקים, ואין להתחיל בפרשה שלמעלה או לסיים בפרשה שלמטה משום שלא הוי מענינו של יום, ועוד י"ל שלפי שצריך להפטיר בכל שבת מענינו של יום אי קרינן בשל שבת א"כ יהא צריך להפטיר בדסיק מיניה, והיינו בשבת, וא"כ יהיו כל ההפטרות מענין אחד. ועוד י"ל שאין קורין בספר תורה שני בקרבנות אלא באותן שבאין לכפרה, וקרבנות יו"ט מועילים לישראל כאילו הקריבום, אבל קרבנות שבת כיון שאינם באין לכפרה אין קורין בהן.

המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקים כנגד שבעת העולים לתורה (וכנגד המפטיר לא מוסיפים פסוקים מפני שהוא קורא רק משום כבוד תורה), ובהפטרת "עולותיכם ספו" יש פחות מכ"א פסוקים משום דסליק עניינא, ובמקום שיש מתורגמן פוסק לפני כ"א פסוקים מפני טורח הציבור. וכתבו התוס' (ד"ה לא) שמשמע במגרא שיש מקומות שאין מתורגמן, ועל זה אנו סומכים שלא מתרגמים היום אין הקריאות וההפטרות.

אלו דברים צריכים עשרה

כ"ג: אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה (-ש"ץ), ואין הכהנים נושאין את כפיהם, ואין קורין בתורה בציבור, ואין מפטירים בנביא, ואין עושים מעמד ומושב (-שכשנושאים את המת לקוברו היו ישבים ז' פעמים לבכות על המת, והרוצה להספיד מספיד), ואין אומרים ברכת אבלים ברחבה ותנחומי אבלים בשורה שעמודים ומנחמים את האבל בחוזר מבית הקברות, וברכת חתנים, ואין מזמנים בשם לומר נברך אלוקינו, פחות מעשרה. הגמרא אומרת שלומדים שכל דבר שבקדושה צריך עשרה מדכתיב "ונקדשתי בתוך בני ישראל" ולפינן גז"ש תוך תוך מדכתיב "הבדלו מתוך העדה הזאת". ובמעמד ומושב צריך עשרה כיון שצריך לומר להם עמדו ירקים עמודו שבו ירקים שבו, ואינו דרך ארץ לומר זאת לפחות מעשרה להטריח שליח לכך ולקרותם ירקים, דא"כ מה הנחת למרובים. ובזימון בשם צריך עשרה כיון שאינו דרך ארץ לומר נברך לאלוקינו בפחות מעשרה. בברכת אבלים אין האבלים מן המנין שהרי הוא מברך את המנחמים אחינו בעל הגמול ישלם לכם גמולכם הטוב, ברוך אתה ה' משלם הגמול. ולאבלים אומר אחינו בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך אתה ה' מנחם אבלים, ואינו כוללן יחד. וכתבו התוס' (ד"ה ואמר) דאיירי בברכות שהיו אומרים ברחוב העיר במעמדות שהיו עושים לנחם אבלים, אבל בשל ברכת המזון סגי בשלשה והאבל עצמו מצטרף. ובברכת חתנים החתנים מן המנין.

פריסה על שמע היינו מה שעושים כשיש מנין שבא לבית הכנסת אחרי שהציבור קראו ק"ש, שאחד אומר קדיש וברכו וברכה ראשונה של ק"ש. רש"י. והתוס' (ד"ה ואין) כתבו שאם יש שבעה שלא שמעו עם ג' אחרים סגי, וי"א שמספיק ששה, וי"א שמספיק חמשה, וי"א שמספיק שלשה, ותלמידי רש"י כתבו בשמו שמספיק אחד שלא שמע, ואף מי ששמע יכול להוציא את מי שלא שמע, מו שש"ץ מוציא אפילו בקיאים אע"פ שכבר התפלל, וי"ת לא רצה לעשות כך אפילו לעצמו. עוד כתבו התוס' (ד"ה אין) דבירושלמי מפרש שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן גומרים, ועל היוצאים הוא אומר "ועוזבי ד' יכלו", וכן הלכה.

שומת הקרקעות בפדיון מיד הקדש, **ושומת אדם** (-האומר דמי עלי דשמין אותו כעבד, אבל אדם עצמו אינו קדוש דהא אינו נמכר בשוק כעבד, ובעבד כנעני שהקדישוהו מדרבנן סגי בשלשה, שמנא ירבה. תוד"ה ואדם) הם ע"י תשעה וכהן, דעשרה כהנים כתובים בפרשה, חד לגופיה, והשאר הם מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ועבד הוקש לקרקעות. הגמ' שואלת דילמא צריך ה' כהנים וה' ישראלים דמשום טעמא דמיעוט אחר מיעוט י"ל שהשלישי אינו ריבוי וצריך כהן והרביעי שוב ישראל וכן הלאה. והתוס' (ד"ה עשרה) הקשו למה לא יצטרכו י"א, דהא אין ב"ד שקול בכל דבר שהוא תלוי בשיקול הדעת.

המשך דיני קריאת התורה וההפטרה

כ"ד. מנין הפסוקים לקריאת התורה ולהפטרה ולמתורגמן- הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים כנגד תורה נביאים וכתובים, ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד, ובנביא שלשה אם ירצה (ולא אכפת לנו אם יסעה, דאין יוצא מזה הוראה. וכתבו התוס' (ד"ה ובנביא) שעכשיו מקרים למתורגמן רק פסוק אחד, כדי שלא יטעה, ורק בתחילת ההפטרה מקרים ג' פסוקים, להודיע שמדינא אפשר ג' פסוקים. עוד כתבו התוס' (ד"ה ואם) שמתרגמים את ההפטרות של פסח ומתן תורה יותר משאר ימים טובים כדי לפרסם את הנס), ואם היו שלשתם מג' פרשיות קורא אחד אחד.

האם מותר לדלג באמצע הקריאה- אין מדלגים בתורה בב' עניינים מפני שהשומע אין דעתו מיושבת, אבל באותו ענין מדלגים, ובנביא מדלגים אף בב' עניינים, ובזה ובזה אין מדלגים אלא בכדי שלא יפסוק המתורגמן -בכדי שיוכל לגלול את הספר למקום שמדלג לפני שיגמור המתורגמן, שאין זה כבוד הציבור לעמוד בשתיקה, ואין מדלגים מנביא לנביא, ובתרי עשר מדלגים מנביא לנביא אבל לא מהסוף להתחלה.

דברים הנעשים בציבור, ע"י מי הם נעשים

המפטיר בנביא (-מי שרגיל להפטיר בנביא) הוא פורס על שמע, ועובר לפני התיבה להוציא את הציבור בקדושה שבתפילה, ונושא את כפיו. וטעמא: לרב פפא משום כבוד -שכיון שהסכים לדבר שאינו כבודו תיקנו לו דברים אלו לכבודו, ולרב שימי כדי שלא ליתו לאינצויי מי יפטיר ומי יעבור לפני התיבה, ונ"מ כשעוברים לפני התיבה בחינם דאנצויי ליכא וכבוד איכא. ואם היה קטן, אביו או רבו עוברים בשבילו, ושייך בזה ב' הטעמים, משום כבוד אביו ורבו, ושמא אביו או רבו יבואו לאינצויי.

קטן קורא בתורה ומתרגם, אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה שכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן, (ואפילו לרבי יהודה שמכשירו לקריאת המגילה (לעיל י"ט:) דווקא במגילה מוציא כיון שמגילה דרבנן וגם הוא היה בספק להשמיד להרוג ולאבד, אבל בדבר שבקדושה אינו מוציא, דקטן הוא תרי דרבנן. תוד"ה אבל. והא דמבואר (חולין כ"ד:) דבענין נתמלא זקנו, היינו בתענית ציבור ולהיות ש"ץ בקביעות, ולא כמו שפירש רש"י דמיירי לתקיעת שופר ולהמנות פרנס על הציבור ולהלקות ולנדות. תוד"ה ואינו), **ואינו נושא את כפיו** דאין זה כבוד הציבור שיהיו כפופים לברכתו. (אבל יכול לישא כפיו עם כהנים גדולים כדי ללמוד ולהתחנך, ולישא כפיו באקראי מספיק ב' שעורות, אבל לקביעות בענין מלוי זקן. תוד"ה ואין).

כ"ד: פוחד (-שרגליו מגולות. רש"י. ולתוס' (ד"ה פוחד) הכונה שהוא לבוש בגדים קרועים) פורס את שמע שהרי הוא מחויב בדבר ומתרגם, אבל אינו קורא בתורה משום כבוד תורה, ואינו עובר לפני התיבה, ואינו נושא את כפיו משום כבוד ציבור, ואפילו הוא קטן שאינו מוזהר ב"ולא יראה בך ערות דבר" מ"מ אינו קורא משום כבוד הציבור.

סומא פורס על שמע ומתרגם, רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע, אמרו לו הרבה צפו לדרוש במעשה מרכבה ולא ראו אותה מימיהם, ולר"י התם בהבנה הדבר תלוי אבל כאן הדבר תלוי בהנאה, ולרבנן אף הסומא נהנה ממה ששאר בני אדם רואים ועוזרים לו. וכתבו התוס' (ד"ה מי) שמבואר בב"ק פ"ז. שלרבי יהודה סומא פטור מכל המצוות, וא"כ הכא מיירי שהוא בבית אפל, או שהכונה שם שפטור מדאורייתא, אבל מדרבנן חייב כדי שלא יהיה כנכרי, ולא דמי לנשים שהן פטורות ומצוות עשה שהזמן גרמן אפילו מדרבנן, דנשים חייבות בשאר מצוות, ואף שקטן אינו יכול להוציא אחרים בפריסת שמע כיון שהוא תרי דרבנן, סומא שהוא גדול ובר דעת יכול.

אלו אינם רואים לנשיאת כפים- כהן שיש בידיו מומין בפניו ידיו ורגליו מפני שהנושא כפיו חולץ מנעליו, ואם יש בו מום יסתכלו בו ומותר כך רואים את ידיו, וכן אם היו ידיו בוהקניות או עקומות, לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלים בו, והמסתכל בכהנים בשעה שנושאים כפיהם עיניו כהות לפי שהשכינה שורה על ידיהם. וכן אנשי בית שאן חיפה וטבעונין לא ישאו כפיהם ולא ירדו לפני התיבה, מפני שמחליפים א' בע' ואם בברכת כהנים אמורו יער ד' פניו זה לשון קללה, דיש פנים שהם לשון כעס. זבלבן (-שעיניו דולפות דמעה) לא ישא את כפיו מפני שמסתכלים בו, ואם הוא דש בעירו מותר אפילו במומין שבידיו (תוד"ה אם), לרבי יהודה אף אם ידיו צבועות לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלים בו, ואם רוב אנשי העיר מלאכתם בכך מותר.

אלו דברים אין לעשות מחשש מינות או מטעם אחר

האומר אינו עובר לפני התיבה בצבועים או בסנדל לא יעבור אף בלבנים או יחף, שמא מינות נזרקה בו מפני שהמינים עובדי ע"ז מקפידים בכך.

מדיני תפילין-

העושה תפילין שלו עגולים בתחתיתם הוי סכנה (לרש"י שמא תיכנס בראשו, ולתוס' (ד"ה סכנה) בשעת הסכנה המצוה לא מגינה עליו), ואין בזה מצוה דבעינן שיהיו מרובעות. ובברייתא איתא שהלכה למשה מסיני שצריך לעשותם מרובעות והיינו בתפרן (-שכשתופר לא יתקלקל הריבוע. רש"י. וי"ת (ד"ה בתפרן) מבאר שצריך שהתפר עצמו יהיה מרובע) ובאלכסונן (-שיהיה אורכו ורחבו שוה, שהאלכסון הוא כמותם ועוד ב' חמשיות).

נתן את התפילין של ראש על מצחו או של יד על פס ידו, הרי זו דרך המינות שמבזים מדרש חכמים והולכים אחרי המשמעות דמשמע בין עינך ועל ידיך ממש, ורבנן דרשו להניח של ראש במקום שמוחו של תינוק רופס, ושל יד בקיבורו שבראש הזרוע כנגד הלב.

ציפם זהב או נתנם על בית אונקלי של לבושו הרי זו דרך החיצוניים שהולכים אחרי דעתם חוץ מדעת חכמים, דבענין שיהיה הכל מבהמה טהורה דכתיב "למען תהיה תורת ד' בפיך", ובענין "לך" לאות ולא לאחרים לאות.

כ"ה. האומר יברכוך טובים הרי זו דרך המינות, שצריך לכלול הרשעים בשבחו של מקום, כדמצינו שהחלבנה שריחה רע מנאה הכתוב בין סממני הקטורת. ובאופן אחר ביארו התוס' (ד"ה יברכוך) שמחיזי כשתי רשויות, כלומר אלוקים טובים.

האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך וכך יגיעו רחמיך עלינו משתקים אותו, י"א מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית לומר שעל העופות הקב"ה חס ולא על הבהמות והחיות, וי"א מפני שעושה מידותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירות להטיל עלינו עול, להודיע שאנו עבדיו ושומרי מצוותיו. וכתבו התוס' (ד"ה מפני) שמכאן קשה על הפיוט שאומרים ביום ב' של פסח "צדקו אותו ואת בנו" שמשמע שהקב"ה חס על אותו ואת בנו, ואינו אלא גזירה.

האומר על טוב יזכר שמך -על טובותיך נודה לך, משתקים אותו, דחייב אדם לברך על הרעה ברוך דיין האמת כשם שהוא מברך על הטובה הטוב והמטיב.

האומר מודים מודים -ב' פעמים כשהוא כורע, משתקים אותו, דמיחזי כמקבל ומודה לשתי רשויות, וכן

פסוק פסוק, ואין לומר שעושה כך מפני שלא כיון דעתו, דאי לא מיכוון מכים אותו עד שיכוון, ואם אמר תיבת שמע ב' פעמים, הרי זה מגונה, אבל אין משתקין אותו.

אין להוסיף שבחים יותר מהגדול הגיבור והנורא, דא"א למנות כל שבחיו של מקום, ורק אלו שנכתבו בתורה ותיקנום אנשי כנה"ג אומרים, משל לאדם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסים אותו בשל כסף, דגנאי הוא לו.

המכנה בעריות והיינו שאומר שאין כוונת הכתוב לגילוי ערוה ממש אלא למגלה קלון אביו ואמו משתקים אותו.

האומר שמזרעך לא תתן להעביר למולך הכוונה שלא תבוא על הכותית ותוליד בן לע"ז, משתקים אותו בנזיפה מפני שעיקר הכתוב ממשמעותו, דחוק האמוריים הוא להעביר בניהם לאש, ונותן כרת לבא על הכותית ומחייב חטאת על השוגג ומידתת ב"י"ד במזיד בהתראה.

יראת שמים-

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שצריך שהאדם יכין עצמו לכך, אע"פ שהיכולת ביד ד' להכין לבבנו אליו. וכתבו התוס' (ד"ה הכל) שהכונה כאן לתכונות האדם, אבל על המאורעות שיקרו לאדם נאמר בכל בידי שמים חוץ מצינים פחים (-קור וחום) שבהם ביד האדם להשמר, אמנם כאשר האדם מחוץ לביתו גם זה בידי שמים.

מה ד' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה- יראה מילתא זוטרתא היא לגבי משה.

אין מפטירים במרכבה, ורבי יהודה מתיר וכן הלכה (תוד"ה אין). רבי אליעזר אומר אין מפטירים ב"הודע את ירושלים את תועבותיה".

תרגום פרשיות

כ"ה: אלו נקראים ולא מיתרגמים- מעשה ראובן, והיינו חלקו הראשון של הפסוק "וישכב את בלהה פילגש אביו". נקרא בבית הכנסת ולא מיתרגם דחיישינן לגנותו, וכן מעשה עגל השני מה שסיפר אהרן מה שהיה מ"ויאמר משה" עד "וירא משה", שמתוך תשובה שהשיב אהרן למשה "ויצא העגל הזה" שיצא מעצמו פקרו המערערים שאמרו שהיה בו ממש, שיצא מאליו, (אבל המקרא אין מבינים. והתוס' (ד"ה מעשה) מבארים שמשום כבודו של אהרן לא מתרגמים דבר זה), וכן ברכת הכהנים, דכתיב "ישא" ויאמרו שהקב"ה נושא להם פנים, ואינם יודעים שראוי שישא ד' פנים לישראל שהקב"ה צייווה "ואכלת ושבעת וברכך" והם מדקדקים עד כזית וכביצה.

אלו נקראים ומיתרגמים- מעשה תמר ויהודה, (שזה שבחו שהודה) ומעשה עגל הראשון -סיפור המעשה, ומעשה לוט, ומעשה אמנון ותמר (דכתיב אמנון ולא כתיב בן דוד), ומעשה פילגש גבעה, נקראים ומיתרגמים, ולא אמרינן שלא נתרגם משום כבודם, וכן מעשה בראשית נקרא ומתרגם ולא חיישינן שישאל מה למעלה ומה למטה ומה לפנים ומה לאחור דראוי לו שלא בא לעולם, דאין רצונו של מלך שיזכירו שמו על אשפה, וכן קללות וברכות ולא חיישינן שמחלש דעת הציבור, וכן אזהרות ועונשים ולא חיישינן שיעשו מיראה ולא יהיה ליבם לשמים, וכן "הודע את ירושלים את תועבותיה" נקרא ומיתרגם, ודלא כר"א שאמר למתרגם עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובדוק בתועבות אמוך, ובדקו ומצאו שמץ פסול.

אלו לא נקראים ולא מתרגמים- מעשה דוד ואמנון, והיינו היכא דכתיב אמנון בן דוד, לא נקרא ולא מיתרגם.

כל המקראות הכתובים בתורה לגנאי קוראים אותם לשבח, כגון "ישגלנה" קורין ישכבנה, "בעפולים" קורין בטחורים, "חרינים" קורין דבינים, "לאכול את חוריהם ולשתות את מימי שיניהם" קורין לאכול את צואתם ולשתות את מימי רגליהם, "למחראות" קורין למוצאות. ולרבי יהושע בן קרחה אומר "למחראות" קורין כמו שכתוב, מפני שהוא גנאי לעבודה זרה.

כל ליצנותא אסירא חוץ מליצנותא דעבודה זרה.

מי שיצא עליו שם רע שהוא נוֹאף מותר לבזותו, ומי שיצא עליו שם טוב מותר לשבחו, והמשבחו ינוחו לו ברכות על ראשו.

בני העיר

העברת דבר מקדושה לקדושה

מעלין בקודש ואין מורידין, ולכן אם מוכרים דבר שיש בו קדושה אין להשתמש בדמיו לקדושה פחותה יותר, וכדלהלן. ולהלן יבואר אלו דברים אסור למכור אף כשאין משתמשים בדמים לקדושה פחותה ממה שמכרו.

כ"ו. בני העיר שמכרו דבר שיש בו קדושה, אסור לקנות בדמיו דבר שקדושתו קלה יותר (וכדלהלן), דמעלין בקודש ואין מורידין, ודין זה שייך גם במותר הדמים אם מכרו וקנו במקצת הדמים דבר שקדושתו חמורה יותר, ולהלן כ"ז. מבואר דאיירי כשמכרו והותירו, אבל אם גבו עבור דבר קדוש והותירו מותר שהרי עדיין לא באו לשימושם של קדושה חמורה.

סדר דרגות הקדושה מהקטן לגדול- רחובה של עיר, בית הכנסת, תיבה, מטפחות, ספרים של נביאים וכתובים, תורה.

רחובה של עיר- לרבי מנחם ברבי יוסי יש בו קדושה מפני שהעם מתפללים בו בתעניות כדתניא עברו אלו ולא נענו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר, ובמעמדות שהיו מתכנסים בעריהם וקורים במעשה בראשית ומתענים ד' ימים בשבוע, ואפשר שהיה להם בית הכנסת קבוע ברחוב העיר, (וכדמצינו שבביכורים כל אנשי המעמד היו מתכנסים בעיר של ראש המעמד ולנים ברחוב ולא בבית, והמשנה היה אומר "קומו ונעלה ציון אל ד' אלוקינו"). ויש שלא גורסים מעמדות, דבמעמדות היו הולכים לבית הכנסת ולא לרחוב. אבל לרבנן אין בו קדושה דאקראי בעלמא הוא -אינו תדיר.

המשך הסוגיא לקמן כ"ו: .

האם ירושלים נתחלקה לשבטים

לת"ק אין ירושלים מיטמאה בנגעים, דכתיב "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם", וירושלים לא נתחלקה לשבטים, וכן מצינו בברייתא אחרת שאסור להשכיר בתים בירושלים, (ולר"א בר צדוק אין ליטול שכר אף על המיטות, אלא יטלו את העורות של תודה ושלמים שהעורות לבעלים בכח, דדרך ארץ להשאיר את עור הבהמה וקנקן החרס לבעה"ב. ובארו התוס' (ד"ה אף) שכיון שהמקום אנו שלהם אינם יכולים להשכיר את המיטות, ומ"מ מחמת מיטלטליהם היו נוטלים את עורות הקדשים).

ורבי יהודה חולק סובר שרק מקום מקודש כמקום המקדש ובתי כנסיות התמעט דכתיב "ובא אשר לו הבית", אבל שאר ירושלים מטמאה בנגעים, דס"ל שנתחלקה ירושלים לשבטים.

וכן מצינו בברייתא שהר הבית (-כל המקום הפנוי מהכניסה מצד מזרח) והלשכות שבתוך החיל והעזרות (עזרת נשים ועזרת ישראל שהם י"א אמה וישראל רשאים להכנס לשם, ועזרת כהנים שהיא מערבית יותר עוד י"א אמה), היו בחלקו של יהודה, והאולם וההיכל ובית קדשי הקדשים היו בחלקו של בנימין, ומקום המזבח שזה ל"ב אמה ובין האולם ולמזבח שזה כ"ב אמה לא פירש של מי הוא, (זה היה של בנימין, אמנם רצועה יצאה מחלק יהודה לבנימין ושם היה המזבח והיינו רק מקום היסוד בצד מזרח, ולכן לא היה יסוד בצד מזרח, אבל שאר המזבח היה בחלקו של בנימין, ורצה בנימין הצדיק שצפה זאת ברוח הקודש לבולעה ובזכות זה נעשה אושפיזכן לשכינה שהיה הארון בחלקו. וכתבו התוס' (ד"ה ואמאי) שלשיטת ר"מ בית הכנסת בין של כפרים בין של כרכים מיטמא בנגעים וחייב במזוזה.

מכירת וסתירת בית הכנסת

האם מותר למכור בית הכנסת- במתני' מבואר שמותר למכור בית הכנסת ולקנות בדמיו דבר קדוש יותר, ואמר רבי יונתן שדין זה הוא דווקא בבית הכנסת של כפרים, אבל בית הכנסת של כרכים אסור למוכרו, כיון שאנשים מעלמא באים להתפלל בו והבעלות היא לא רק של בני העיר. (והתוס' (ד"ה כיון) דנים אם הטעם הוא שכיון שנעשה לדעת הרבים קדושתו חמורה יותר, אע"פ שלא נתנו כלום בבניינו, או שמדובר שרבים נתנו ממון לבניינו ולשאר צרכיו) ובי כנישתא דמתא מחסיא כיון דאדעתא דרב אשי קאתו ליה מעלמא יכול רב אשי למוכרו, וכן בי כנישתא זוטא של טורסיים שבירושלים.

בית הכנסת שמכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר פקעה הקדושה לגמרי ומותר לקנות במעות אף דברי חולין.

כ"ו: אסור לסתור בית הכנסת קודם שיבנו במקומו בית כנסת אחר, אפילו אם רוצים לבנות מהלבנים שלו בית הכנסת אחר, שמא יפשעו ולא יבנו אחר.

מותר להחליף קדושת בית הכנסת על דמים ולמוכרו, אבל אסור להשכירו או למשכנו כיון שעדיין הוא בקדושתו. לבנים מותר להחליפם ולמוכרם, ואסור להשאילם, ולבנים חדשות שנעשו לשם בית הכנסת מותר, ואפי' למ"ד הזמנה מילתא היא, זה אינו אלא באורג בגד למת שהוא ראוי מיד למת, אבל כאן הזמנה לאו מילתא דהלבנים מחוסרים עשייה לבנותם בכותל.

בית הכנסת שניתן במתנה י"א שלא פקעה קדושתו כיון שאין לקדושה על מה לחול, וי"א שכיון שיש להם הנאה במתנה הוי כמכירה.

מה עושים בחפצי קדושה שאין בהם שימוש

תשמישי מצוה כגון סוכה לולב שופר וציצית מותר לזורקם.

תשמישי קדושה נגנזים, כגון שקית של סת"ם ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין, **והרצועות.** (התוס' (ד"ה תשמישי) מוכיחים שהד' והי' שעושים ברצועות אינם אותיות גמורות, ורק הש' שבבתים הוא הלכה למשה מסיני). ובימה של ס"ת אף שמניחים את הס"ת על מפה, חשיב תשמיש קדושה ולא תשמיש דתשמישי, כיון שלפעמים מניחים על הבימה עצמה. וכן פריסה (-לרש"י הכונה ליריעה שפורסים סביבות ארון הקודש מבפנים. ולתוס' (ד"ה מרישי) הכונה ליריעה שפורסים מחוץ לארון, אבל היריעה שבפנים נחשבת תשמיש קדושה) חשיב תשמישי קדושה כיון שלפעמים מניחים עליה את הס"ת, ואם היא בלתה מותר להשתמש בה לכיסוי הס"ת אבל לא לחומשים.

ארון קודש שהתקלקל מותר לעשות ממנו ארון קודש קטן, אבל אסור להשתמש בו לבימה.

ארגזים של ס"ת וחומשים העשויים בגליון אלא שכל חומש נמצא לבדו, דינם כתשמישי קדושה, מפני שהם עשויים לכבוד ולא רק לשמירה.

רבא אמר לכהנים שיניחו את ארון הקודש בפתח בית הכנסת למקום שיש בו טומאה, כדי לחצוץ מפני הטומאה, מפני שכלי העשוי לנחת (-להיות במקום אחד) אינו מקבל טומאה וחוצץ מפני הטומאה. ואמרו רבנן לרבא שלפעמים מטלטלים אותו כשמונח עליו ס"ת וא"כ הוא מיטלטל מלא וריקם, ואמר רבא שא"כ זה לא מועיל.

מטפחות ספרים שבלו עושים מהם תכריכים למת וזו היא גניזתם.

ס"ת שבלה מניחים אותו אצל ת"ח, ואפי' שונה הלכות שלא שימש בש"ס וגמרא אלא רק במשניות ובריייתות, ויש להניחו בכלי חרס, דכתיב "ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים".

עוד בדיני העברת דבר מקדושה לקדושה

בית כנסת ובית מדרש- י"א שבית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש, אבל בית המדרש אסור לעשותו בית הכנסת, וי"א איפכא, ומסתבר כדעה ראשונה, דכך אמר רבי יהושע בן לוי. (ומאן משמע שהלכה כריב"ל לגבי ריו"ח. תוד"ה כוותיה). וכן ביאר ריב"ל בהא דכתיב "וישרוף את בית ד' (-בית המקדש) ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש" שבית גדול הכונה למקום שמגדלים בו תורה, דכתיב "יגדיל תורה ויאדיר", אבל לרבי יוחנן הכונה לבית שמגדלים בו תפילה, דכתיב "הגדולות אשר עשה אלישע" ואלישע עשה את הנפלאות בכח התפילה.

כ"ז. מכירת ס"ת ישן בשביל לקנות ס"ת חדש- הגמ' מסתפקת אם מותר למכור ס"ת ישן כדי לקנות בו חדש (אם החדש כתוב ומונח למכירה) כיון שאין דבר קדוש ממנו שאפשר לקנות בדמיו, או שמותר למכור רק עבור קדושה חמורה יותר. הגמ' מנסה להביא כמה ראיות ודוחה את הראיות, ולא איפשטא. ואם כבר מכרו את הס"ת הישן מותר לקנות בדמים חדש. ואם עדיין לא נכתב הס"ת החדש אסור למכור את הישן משום פשיעותא -שמא משימכור שוב לא יקנה ומתוך כך יפסדו הדמים.

שינוי בקדושת המטפחות- מותר לכרוך ס"ת במטפחות של חומשים, וחומשים בשל נביאים וכתובים, אבל לא איפכא, והגמרא מסתפקת מה הדין של ס"ת בשל ס"ת.

הנחת דבר קדוש ע"ג קדושה אחרת- מותר להניח ס"ת ע"ג ס"ת (ואין מכאן ראיה שמותר למכור ס"ת ישן כדי לקנות חדש, דשאני הכא דלא אפשר, שהרי כשגוללים ס"ת כל דף מונח על דף אחר), וכן מותר להניח ס"ת על חומשים וחומשים על נביאים וכתובים, אבל לא איפכא.

לצורך מה מותר למכור ס"ת- אין מוכרים ס"ת אלא כדי ללמוד תורה או לישא אשה (ואין מכאן ראיה שמותר למכור ס"ת ישן כדי לקנות חדש, דשאני לימוד שהוא מביא לידי מעשה, ולגבי נישואין הא כתיב "לא תוהו בראה לשבת יצרה"), אבל לא ימכור ס"ת אע"פ שאינו צריך לו מפני שיש לו אחר, ואפי' אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או את בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם באותן הדמים.

אם מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר עבור קדושה חמורה והותירו, והתנו ע"מ שיעשו כרצונם בדמים מותר להשתמש במותר אפילו לצורך פרש של בני העיר ששוכרים כדי לשולחו למושל העיר כשיצטרכו. וכתבו התוס' (ד"ה אבל) שגם במעות עצמם מותר להשתמש לצורכם ע"י תנאי, וקמ"ל שגם במותר מותר רק כשעשו תנאי.

בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה, נותנים כדי שלא יחשדום שהם פוסקים ולא נותנים, וכשחוזרים לוקחים עמהם את הצדקה ומפרנסים בה את עניי עירם, ואם יש שם חבר עיר (-ת"ח המתעסק בצרכי ציבור) לא יקחו, אבל יחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה, נותן לעניי אותה העיר.

כ"ז: מכירת דבר של רבים ליחיד- לר"מ אין מוכרים של רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו, וכתבו התוס' (כ"ו: ד"ה אוגורה) שמותר למכור של רבים לרבים להתפלל שם, דאין בזה זלזול, אבל ליחיד אסור. אמרו לא א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה, ור"מ סובר שביחיד ליכא קדושה דאין אומרים דבר שבקדושה בפחות מעשרה, ולרבנן אם אסור למכור של רבים ליחיד א"כ גם מעיר גדולה לעיר קטנה אסור משום "ברב עם הדרת מלך" וא"כ לא מצינו מכירה בבית הכנסת, ובהכרח שכיון שבדמים הוא משתמש לקדושה חמורה יותר

באיזה אופן מותר למכור בית הכנסת- לר"מ אין מוכרים בית הכנסת אפילו מרבים לרבים אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו דבלאו הכי זה דרך בזיון. ולחכמים מותר למוכרו ממכר עולם אף ליחיד ולכל תשמישי, אבל לא ימכרוהו למרחץ ולבורסקי ולטבילה ולבית המים (-כביסה, אי נמי לבית מי רגלים). ולרבי יהודה מוכרים אותו לשם חצר והלוקח יעשה מה שירצה.

לר"מ אין במכירת בית הכנסת על תנאי שאם ירצו יחזירוהו משום **ריבית,** דס"ל כרבי יהודה שצד אחד בריבית מותר, והיו מתנים להחזיר שכירות בית הכנסת כשיחזרו. (תוד"ה רבא). כמו שבבעל חוב שנתן שדה למשכון שאם לא יפרע עד זמן פלוני היא תהיה של המוכר, מותר גם למלוה לאכול פירות, אבל לרבנן רק ללוה מותר לאכול פירות. ולרבא לכו"ע צד אחד בריבית אסור, ונחלקו בדין ריבית על מנת להחזיר. ואף שאסור להלוות סאה בסאה שמא תתייקר התבואה, שאני הכא דבתורת מכר אתא לידיה, ואפילו במקרה הנ"ל בבעל חוב איכא צד מכר. תוד"ה רבי יהודה.

מותר להשתין בתוך ד"א של תפילה לאחר זמן.

המתפלל ונצרך להשתין ישהה כדי הילוך ד' אמות דעדיין סדורה תפילתו בפיו, ומי שהשתין ובא להתפלל ימתין כדי הילוך ד"א משום שלא יטנפו בגדיו בניצוצות, וכן צריך להרחיק ד"א מן המי רגלים ומן הצואה כשבא להתפלל.

שאלו תלמידיו... במה הארכת ימים

הגמרא מביאה דברים שאמרו אמוראים שבגללם הם זכו לאריכות ימים, י"א שדברים אלו הם מידת חסידות ואינם חיוב, וי"א שיש דברים שהם חיוב אלא שיש שמזלזלים בהם.

רבי זכאי אמר שהאריך ימים מפני שלא השתין בתוך ד"א של תפילה אפילו באופן המותר כגון ששהה כדי הילוך ד' אמות (תוד"ה לא), ולא כינה שם לחבירו אפילו כינוי שאינו גנאי, והמכנה שם לחבירו בכינוי שיש בו פגם משפחה אין לו חלק לעוה"ב. (תוד"ה ולא), ולא ביטל קידוש היום (ומכרה אמו של רבי זכאי כיפה שבראשה עבור כך וכשמתה הניחה לו שלש מאות חביות יין, וכשמת רב הונא הניח שלשת אלפים חביות יין. וכן רב הונא בירכו רב שיתכסה בשיראי, מפני שמכר אבנטו עבור הקידוש, ונתקיימה הברכה, והקפיד רב על שלא אמר לו וכן למר).

רבי אלעזר בן שמוע אמר שהאריך ימים מפני שלא עשה קפנדריא (-קיצור דרך) בבית הכנסת, ולא פסע על ראשי עם קדוש (שכשהתלמידים יושבים בבית המדרש ע"ג הקרקע, ההולך ביניהם כדי לשבת במקומו נראה כפוסע על ראשיהם), ולא נשא כפיו לברכת כהנים בדוכן בלא ברכה, שצריכים לברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן.

כ"ח. רבי פרידא אמר שהאריך ימים מפני שמימיו לא קדמו אדם לביהמ"ד, ולא בירך לפני כהן בסעודה דכתיב "וקדשתו" להקדימו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון. רש"י. (והיינו כשהיה הכהן שוה לו (לתוס' (ד"ה כי) אייירי בעליה לתורה, וכתבו התוס' דשוין לאו דווקא, דא"כ מאי רבותא דהא כתיב "וקדשתו", אלא הכהן היה ת"ח אך לא היה חשוב כמותו, ושאר הכהנים היו כפופים לרבי פרידא, אי נמי דווקא בשבתות מותר רק בכפופים לו, אבל בשני וחמישי מותר אע"פ שאינו גדול כ"כ), אבל אם הכהן היה עם הארץ והקדימו הת"ח לפניו, חייב מיתה, מפני שהתורה אומר אין נחת רוח בתורה (וגורם לבני אדם לשונאו), ולא אכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה (-זרוע לחיים וקיבה, וכשיטת רבי יצחק, אע"פ שהלכה מותר). ואף שמצינו שחי ד' מאות שנה בזכות שלימד תלמיד אחד ב' פעמים ד' מאות פעמים, מעיקרא לא ידע שיאריך ימים ד' מאות שנה. תוד"ה שאלו.

רבי נחוניא בן הקנה אמר שהאריך ימים בגלל שמימיו לא נתכבד בקלון חבירו (כדמצינו שרב הונא לא הסכים שרב חנא בר חנילאי יטול ממנו מעדר, אם אינו רגיל לישא כלי כזה בעירו), ולא עלתה על מיטתו קללת חבירו (-שהיה מוחל לכולם כשהיה עולה למיטתו), וותרן היה במזונו (כאיוב שהיה מניח לחנווני פרוטה מממזונו).

רבי נחוניא הגדול אמר שהאריך ימים מפני שמימיו לא קיבל מתנות (ולא היה הולך לבית הנשיא כשהיו מזמינים אותו, דכתיב "שונא מתנות יחיה", ורב זירא היה הולך משום שהיו מתכבדים בו), ולא עמד על מידותיו לשלם גמול רע למי שציערו, (דאמר רבא כל המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו).

רבי יהושע בן קרחה אמר שהאריך ימים מפני שמימיו לא נסתכל בדמות אדם רשע, (רבי יוחנן אוסר, ולרבי אלעזר עיניו כהות כיצחק שכהו עיניו מפני שהסתכל בעשיו הרשע, ועוד גרמה לו קללת אבימלך "הנה הוא לך כסות עיניים" על תיקרי כסות אלא כסיית). ובשעת פטירתו בירך ריב"ק את רבי שיגיע לחצי ימיו, ולא בירכו שיגיע לכל ימיו, דא"כ בניו יהיו רועי בהמות.

רבי זירא אמר שהאריך ימים מפני שמימיו לא הקפיד בתוך ביתו, ולא צעד בפני מי שגדול ממנו, ולא הרהר בדברי תורה במבואות המטונפות, ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, לא קרא לחבירו בהניכתו -כינוי שם לגנאי, וי"א בחניכתו -כינוי שם שאינו לגנאי.

תיתי לי שלא הסתכלתי בגוי, וי"א על שלא עשיתי שותפות עם גוי אפילו באופן שאינו יכול לבוא לידי שבועה, ואפילו תחול עליו שבועה יפטרנו, דבאופן אחר זה אסור מדינא. תוד"ה תיתי.

את הכבש אחד- המיוחד שבעדרו.

שימושים האסורים בבית הכנסת

בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגים בהם קלות ראש, מפני שיש בהם קדושה, דכתיב "ואהי להם למקדש מעט", ובמקדש כתיב "ואת מקדשי תיראו" שיהא מוראו של השוכן בה עליו. (משנה ברורה סימן קנ"א). ולהלן יבואר מה אסור לעשות בבית הכנסת, ומה הדין בבית כנסת שחרב.

בית הכנסת שחרב עדיין הוא בקדושתו דכתיב "והשימותי את מקדשיכם" -קדושתם אף כשהם שוממים, ולכן אין מספידים בתוכו, ואין מכינים בו חבלים וה"ה שאין עושים בו שאר מלאכות, ואין פורסים בתוכו מצודות, ואין שוטחים על גגו פירות, ואין עושים אותו קפנדריא. עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש, (ולא יתלוש להאכיל מפני עגמת נפש של הרואים, שיזכרו ימי בניינו ושהיו רגילים להתאסף שם, ויבקשו רחמים שיחזור לקדמותו, אבל לתלוש ולהניח מותר. כ"ט.).

כ"ח: אלו דברים אסור לעשות בבית הכנסת- בתי כנסיות אין נוהגים בהם קלות ראש, ואין אוכלים ושותים בהם (ומה שמצינו שהאורחים אוכלים ושותים בבית הכנסת, היינו בחדר הסמוך. תוד"ה אין), ואין מתקשטים בהם, (וחכמים ותלמידיהם מותרים), ואין מטיילים בהם, ואין נכנסים בהם מפני החלמה או הגשמים (אבל לצורך צילותא דשמעתתא (-דעה צלולה ומיושבת, שאינו טרוד בשום מחשבה) מותר), ואין מספידים בהם הספד של יחיד (אבל של רבים מותר דבית הכנסת ראוי לכך לפי שהוא בית גדול, והיינו כגון הספד על רב ששת או על רב חסדא, ואף אם החכם מספיד אדם אחר ובאים לכבוד החכם מותר), ומכבדים ואח"כ מרבצים אותם (-מזלפים מים כדי להרבץ את האבק) כדי שלא יעלו בהם עשבים. ולרבי יהודה בחורבנם מניחים שיגדלו בהם עשבים.

בתי כנסיות שבבבל עשויות על תנאי -על מנת שישתמשו בהם, ומ"מ אסור בהם בבניינם (תוד"ה ואעכ"פ) קלות ראש כחשבונות או אכילה ושתיה (שם), וכן זריעה אסורה מפני שזה קלות ראש ועגמת נפש. (תוד"ה בתי). עוד כתבו התוס' (שם) שהתנאי מועיל לחורבנם, אבל לא לזמן שהם קיימים.

בית הכנסת שמחשבים בו חשבונות לסוף ילינו בו מת מצוה -שימותו בעיר מתים שאין להם קוברים.

אסור להכנס לבית הכנסת כדי לקרוא לאדם, אלא אם הוא ת"ח יאמר הלכה, והשונה יאמר משנה, ואם אינו יודע יאמר פסוק, ואם אינו יודע יאמר לקטן פסוק לי פסוקך, או ישהה קצת.

ריש לקיש הספיד ת"ח מארץ ישראל שהיה שונה הלכות (-משניות) לכ"ד שורות של תלמידים, ואמר ווי חסרא ארעא דישראל גברא רבה. ואילו רב נחמן לא הסכים להספיד אדם ששנה הלכות סיפרא וספרי ותוספתא, ואמר שהוא כסל מלא ספרים שאינו מבין מה כתוב בהם, כיון שלא שימש ת"ח שיבינוהו טעמי משנה ליישב משניות הסותרות, תא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל לחסידי דבבל.

איסור שימוש בת"ח- אסור להשתמש אף במי ששונה הלכות, ועדיף להשתמש במאן דתני ארבעה ולא במאן דמתני ארבעה. וריש לקיש העבירו אדם שלולית מים על כתפו וכששמע שהוא קרא ושנה ד' סדרים אמר לו שישלכנו, וכשאמר לו שברצונו לשמשו למדו הלכה אחת, דבנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים, שמדאורייתא רק אם ראתה ג' ימים רצופים בי"א יום שאחרי ראית נדתה צריכה שבעה נקיים, אבל בתחילת נדתה אפילו ראתה כל הז' ימים ופסקה לערב טובלת בלילה, והן החמירו מפני שלא כולן בקיאות מתי זה הי"א יום, והחמירו אפילו בלי ג' ימים אטו ראיה בז' נקיים של זבה שזה סותר את הספירה (ובזה היא טמאה מדאורייתא, דלא תיקנו דבר שלא שייך בדאורייתא. תוד"ה שאפילו), או שמא ראתה עוד ב' ימים ולא ידעה מכך.

כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בו עוה"ב.

כ"ט. מבטלים ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה (-ללוותה מבית אביה לבית חופתה) אם אין שם כל צורכם, למאן דתני צריך י"ב אלף אנשים ועוד ששת אלפים התוקעים בשופרות, וי"א שאותם התוקעים בשופרות הם בכלל הי"ב אלף, ולעולא צריך שתהיה מחיצת אנשים משער העיר עד הקבר ששם מספידים, ולרב ששת צריך ס' רבוא דנטילתה כנתינתה, ולמאן דמתני לית ליה שיעורא. ומה שמצינו שרבי עקיבא מצא מת מצוה בדרך ונשאו ד' מילין עד בית הקברות ואמרו לו רבי יהושע ורבי אליעזר שבכל פסיעה כאילו שפך דם נקי, זה לא היה בגלל שביטל מלימודו, אלא בגלל שמת מצוה קונה מקומו. תוד"ה מבטלין. עוד כתבו התוס' (ד"ה הני) דלמאן דלא קרי ותני אין מבטלין תורה אלא כדי צורכו להתעסק בו, אמנם מלאכה מבטלים כל בני העיר.

בא וראה כמה חביבים ישראל, שכל מקום שגלו שכינה עמהם (במצרים, ובבבל בני כנשתא דהוצל או בבי כנשתא דשף ויתיב בנהרדעא שבנאה יכניה וסיעתו מאבנים ועפר שהביאו עמהם בגלותם, לקיים מה שנאמר "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו", אבל לא בשניהם יחד. ואביי אמר תיתי לי שאם הוא במרחק פרסה היה הולך להתפלל שם. ואבוה דשמואל ולוי שמעו קול רעש כשבאה שכינה לשם, וקמו ויצאו, ורב ששת שהיה סגי נהור לא יצא כשבאה שכינה לשם, ובאו מלאכי השרת והבהילוהו, ואמר רב ששת שעלוב אינו נדחה מפני שאינו עלוב, ואמר להם הקב"ה שיניחוהו), וכשיגאלו שכינה עמהם.

קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות- כתיב "ואהי להם למקדש מעט", אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבל. ולרבי אלעזר הכונה לבית מדרשו של רב שבבבל. על בתי כנסיות ומדרשות נאמר "ד' מעון אתה היית לנו".

עדיף ללמוד בבית הכנסת מאשר בביתו, דכתיב "ד' אהבתי מעון ביתך".

עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבל שיקבעו בא"י.

מי שיהיר הוא בעל מום.

קפנדריא בבית הכנסת- אסור לעשות קפנדריא בבית הכנסת, והיינו לקצר את הדרך, ואם היה שביל לפני שהיה בית הכנסת מותר, ואם נכנס לשם ע"מ שלא לעשותו קפנדריא או הנכנס להתפלל מותר לעשותו קפנדריא.

בית הקברות אין נוהגים שם קלות ראש מפני כבוד המתים, ואין מרעים שם בהמה מפני כבוד המתים, אבל האילנות מותרים אחרי שאינם על הקברים עצמם (תוד"ה אין), ואין מוליכים שם אמת המים, ואין תולשים משם עשבים ואם תלש שורפם במקומם.

קריאת ד' פרשיות

חז"ל תיקנו לקרות ד' פרשיות בשנה מר"ח אדר עד ר"ח ניסן לזכרון ד' דברים, פרשת שקלים לזכרון מצות מחצית השקל, פרשת זכור לזכור מעשה עמלק, פרשת פרה אדומה כמו שבמדבר שרפו אותה סמוך לניסן כדי להזות בה את ישראל באפר החטאת מיד אחר הקמת המשכן כדי שיהיו טהורים ויוכלו לעשות הפסח בזמנו, ואנו מתפללים שגם עלינו יזרוק ד' מים טהורים במהרה. ופרשת החודש זכר לקידוש חודש ניסן. (מ"ב תרפ"ה).

כ"ט: פרשת שקלים-

באחד באדר משמיעים על השקלים בהכרזת בית דין, כיון שבניסן צריך להביא מתרומה חדשה, ואף לרשב"ג ששואלים בהלכות הפסח ב' שבועות קודם פסח (ולת"ק ל' יום), הכא שהיו יושבים שולחנות (-בעלי מטבעות המחליפים שקלי כסף בפרוטות) במדינה בט"ו (ובמקדש בכ"ה לסימן שקרב זמן תרומת הלשכה וימהרו ויביאו, דמאותו הזמן מתחילים למשכן את המאחרים) משמיעים בר"ח, וכן משמיעים בו על הכלאים לעקור את כלאי הזרעים הניכרים בין התבואה, משום שזמן זריעה הוא -סוף זריעה, שכבר גדלו התבואות והזרעים והכלאים ניכרים. תוד"ה על.

זמן קריאת פרשת שקלים- אם ר"ח אדר חל בשבת קוראים בר"ח, ואם חל ר"ח באמצע השבוע, קוראים פרשת שקלים בשבת הקודמת לר"ח.

מה קוראים בפרשת שקלים-

לרב קוראים "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי" מפני שהשקלים הם לצורך הקרבנות, ועל כן מפטיר ביהוידע הכהן, ושאני מכל ר"ח שחל בשבת, שבכל ר"ח קוראים שש בפרשת השבוע ואחד בשל ר"ח, ובא' אדר קוראים כולם של ר"ח. ולמ"ד שבד' פרשיות קוראים את הפרשה הרגילה ורק המפטיר קורא בד' פרשיות, השינוי הוא שבכל ר"ח קוראים ו' בפרשת השבוע והשביעי בשל ר"ח, ובר"ח אדר שלשה קוראים פרשת השבוע וארבע בשל ר"ח.

לשמואל קוראים פרשת שקלים שבכי תשא, ששולש תרומות נאמרו שם למזבח -לקנות קרבנות ציבור לכל השנה ולאדנים מחצית השקל, ולבדק הבית איש כפי נדבתו. ותניא כוותיה דשמואל.

הפטרת פרשת שקלים לכו"ע היא ביהוידע הכהן.

ר"ח אדר שחל בשבת מוציאים ג' ס"ת, באחד קוראים פרשת השבוע, בשני קוראים בשל ר"ח, ובשלישי קוראים פרשת שקלים.

ר"ח טבת שחל בשבת מוציאים ג' ספרים, בראשון קוראים בפרשת השבוע, בשני קוראים בשל ר"ח, ובשלישי בשל חנוכה. ואם חל ר"ח טבת בחול, לרב יצחק קוראים ג' בשל ר"ח ואחד בשל חנוכה, דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, וכן הלכה, ולרב דימי דמן חיפה קוראים ג' בשל חנוכה ואחד בשל ר"ח, דר"ח הוא זה שגרם לרביעי שיבוא.

ל. אם פרשת השבוע בשבת הסמוכה לר"ח אדר היא פרשת תצוה (לרב דס"ל שפרשת שקלים היא "את קרבני לחמי" שזה לא יוצא באדר, איירי בבני א"י שהיו מסיימים התורה בג' שנים), לרב יצחק נפחא קוראים ששה בפרשת בתצוה וא' בכי תשא עד "ועשית". ולאביי השישי קורא עד "ועשית", והשביעי קורא מ"כי תשא" עד "ועשית", כדי שיהיה ניכר שקורא משום השקלים. ואם קראו פרשת תצוה לפני ר"ח אדר, חוזרים וקוראים אותה בשבת פרשת שקלים. ותניא כוותיה דאביי.

אם חל ר"ח אדר בערב שבת לרב מקדימים לקרות פרשת שקלים לפני ר"ח, משום שאם נקרא פרשת שקלים בב' אדר אין מספיק ימים לפני ישיבת השולחנות בט"ו אדר ולרשב"ג צריך לדרוש ב' שבועות לפני. ולשמואל מאחרים שהרי גם י"ד חל בערב שבת ואין מושיבין שולחנות אלא ביום ראשון מפני כבוד השבת, וכבר נחלקו בזה רבי יהודה הנשיא ורשב"ג.

פרשת זכור-

בשבת השניה של חודש אדר קוראים פרשת זכור כדי להסמיך מחיית עמלק למחיית המן, ומפטירים "ופקדתי".

חל י"ד אדר בערב שבת, לרב קוראים בשבת הקודמת מפני שצריך להקדים זכירה לעשיה, ולשמואל קוראים בט"ו, דדי לנו בבני ט"ו שזכירה ועשיה הם באותו היום.

חל י"ד אדר בשבת לרב הונא מודה רב דאין מקדימים, ולרב נחמן עדיין היא מחלוקת ואיתמר כדבריו. וקיימא לן כרב, מלבד הדין בפורים שחל בשבת שכיון שפסח לא חל בימים בד"ו פורים לא יכול לחול בשבת, שהרי אדר לעולם חסר.

פרשת פרה אדומה קוראים בשבת שאחרי פורים כדי להזהיר את ישראל להיטהר כדי לעשות פסחיהם בטהרה, ואם חל ר"ח ניסן בשבת קוראים בשבת הסמוכה לר"ח ניסן, ומפטירים "וזרקתי עליכם מים טהורים".

פרשת החודש קוראים בשבת לפני ר"ח ניסן ששם נמצאת פרשת הפסח, אפי' אם ר"ח חל בערב שבת, ומפטירים "כה אמר ד' בראשון באחד לחודש".

סימן מסורת הפסקת הפרשיות הוא זט"ו ב"ד ד"ד ובי"ו, עיין רש"י שמאריך לבאר סימן זה.

ל: בחמישית חוזרים לכסדרם- לרב אמי חוזר לסדר פרשיות דבשבתות הללו לא קראו את פרשת השבוע, ולרב ירמיה חוזר לסדר הפטרות דס"ל שבד' פרשיות קוראים בשבת גם את פרשת השבוע.

בר"ח חנוכה ופורים ובתעניות ובמעמדות וביום"כ לא קוראים את הקריאה הרגילה אלא את קריאת המועד. ויום"כ היינו במנחה כשחל בשבת, שאם הכונה לשחרית הרי בכל המועדים לא קוראים את הפרשה הרגילה. תוד"ה לכל. לרב ירמיה כשחלו בשבת מפסיקים בהפטרות, וכשחלו בחול מפסיקים כל הקריאה.

ואין קוראים בתענית בבוקר את הקריאה הרגילה ובמנחה של תענית, מפני שכבר בצפרא מתאספים לעיין בענייני העיר (-עבירות שבידם, כדי שיחדלו ותתקבל התענית), ורביע היום היו קוראים ומפטירים, ורביע היום מתפללים.

קריאת התורה במועדים

ל"א. כתיב "וידבר משה את מועדי ד' אל בני ישראל" ודרשו חכמים שמצוה לקרות בתורה בכל מועד מענין אותו מועד כפי שעשה משה כדי להודיע חוקי האלוקים ותורותיו, וקיבלו וקיימו שכר המצוות עליהם ועל בניהם בזה ובבא. ואיתא בגמרא (ל"ב.) משה תיקן לישראל שיהיו שואלים ודורשים בענייני של יום, בפסח בעצרת ובחג.

פסח- ביו"ט ראשון של פסח קוראים בפרשת מועדות שבתורת כהנים - שור או כשב, ומפטירים בפסח גלגל שביהושע. וביו"ט שני של גליות מפטירים ביום השני בפסח יאשיהו. ובשאר ימות הפסח מלקט וקורא מעניינו של פסח, (משכו, אם כסף, פסל לך, ויעשו- פסח שני). ביו"ט האחרון של פסח קוראים "ויהי בשלח" לפי שאז אמרו שירה על הים, ומפטירים "וידבר דוד" שהיא שירה כמותה ומזכר בה יציאת מצרים "עלה עשן באפו וכו' וישלח חציו ויפיצם וכו' ", וביו"ט שני של גליות קוראים "כל הבכור", ומפטירים "עוד היום" מפני שמפלתו של סנחריב היתה בליל פסח, וסדר הקריאה כיום הוא "משך תורא קדש בכספא פסול במדברא שלח בוכרא". וסדר זה לא משתנה, מלבד אם חל פסח ביום חמישי שבשבת חול המועד קוראים "ראה אתה אומר אלי" שזה כולל את פסל לך שקוראים בשבל חול המועד של פסח וסוכות, ומומשיכים קדש בכספא במדברא. תוד"ה והאידנא.

בעצרת קוראים "שבעה שבועות וכו' " דכל הבכור, ומפטירים בחבקוק שמדבר במתן תורה "אלוה מתימן יבוא". וי"א שקוראים "בחודש השלישי" ומפטירים במרכבה דיחזקאל לפי שבשעת מתן תורה נגלה הקב"ה ברבוא רבבות מלאכים. ובחו"ל עושים שניהם בסדר ההפוך דמתן תורה היה בו' סיון.

בראש השנה קוראים "בחודש השביעי באחד לחודש וכו' " דשור או כשב, ומפטירים "הבן יקיר לי" משום "זכור אזכרנו" "רחם ארחמנו", וי"א שקוראים "וד' פקד את שרה" ומפטירים בפקידת חנה לפי שהיא נפקדה בראש השנה. והאידנא הראשון כי"א, ובשני קוראים פרשת העקידה כדי שתיזכר לו זכות זו במשפט, ומפטירים "הבן יקיר".

ביום הכיפורים קוראים בשחרית בפרשת אחרי מות, ומפטירים "כי כה אמר ד' רם ונישא" שזה מדבר במידת התשובה "הלא זה צום אבחרהו", ובמנחה קוראים פרשת עריות כדי שמי שיש עבירות בידו יפרוש מהם, דזו עבירה מצויה מפני שהעריות נפשו של אדם מחמדתם ויצרו תוקפו. רש"י. והתוס' (ד"ה במנחה) מבארים הטעם מפני שהנשים מקושטות אז וצריך להזכירם שלא יכשלו בעריות, ומבדרש איתא שעושים רמז שכשם שהקב"ה הזהירם שלא לגלות ערוה, כך לא יגלה ערוותם בעונותיהם. ומפטירים בספר יונה.

כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו.

סוכות- ביו"ט ראשון של סוכות קוראים פרשת מועדות שבתורת כהנים, ומפטירים "הנה יום בא לד' " דכתיב ביה "לחוג את חג הסוכות". ובחו"ל ביום השני קוראים כנ"ל ומפטירים "ויקהלו אל המלך שלמה" תוכנת הבית היתה באותה אסיפה ובחג הסוכות. ובשאר ימות החג קוראים קרבנות החג שבפרשת פנחס, בימים ראשון ושני [בחו"ל] קוראים בחמשה עשר, ואף שהיום השני הוא ספק ט"ז, נגאי לקרות יו"ט בספק חול, וביום הראשון של חול המועד שהוא ספק שני ספק שלישי קורא הראשון ביום השני, והשני ביום השלישי, והשלישי ביום הרביעי, והרביעי שהוא נוסף בשביל חולו של מועד הוא קורא את ספיקו היום והיינו ביום השני וביום השלישי, וכן בשאר הימים על זה הדרך, חוץ מיום אחרון של חולו של מועד שאי אפשר לקרות ביום השמיני, לפי שאינו מימי החג אלא הוא רגל לעצמו, ולכן קורא בו הראשון ביום החמישי, והשני קורא ביום הששי, והשלישי קורא ביום השביעי, והרביעי קורא ביום הששי וביום השביעי, שהן ספיקי היום. (וכתבו התוס' (ד"ה ושאר) שמשמע שבשאר המועדים לא קוראים קרבנות החג, אמנם אנו מוציאים ב' ס"ת וקוראים בשני בקרבנות החג). וביו"ט אחרון קוראים "כל הבכור" מצוות וחוקים שלפני כל הבכור, לפי שיש באותה פרשה מצות וחוקים הרבה הנהוגות בחג באותו זמן שהוא זמן אסיף והנעימים צריכין לאסוף מאכל לביתם, ועוד יש באותה פרשה מצות מעשר עני ומצות נתון תתן ופתוח תפתח והענק תעניק לעבד עברי, ושילוח חפשי, והעבט תעביטנו. ומפטירים "ויהי ככלות שלמה" על שם "ביום השמיני שלח את העם", וביו"ט שני של גליות קוראים וזאת הברכה ומפטירים "ויעמוד שלמה", ויש מקומות שנהגו להפטיר ב"ויהי אחרי מות משה", ושיבוש הוא כיון שזה נגד הגמרא, וי"א שרב האי תיקן זאת, אבל אינם יודעים לומר למה שינה ממה שכתוב בגמרא. תוד"ה למחר.

שבת חול המועד קוראים "ראה אתה אומר אלי" שמוזכר שם שבת ורגלים, ואיסור מלאכה בחולו של מועד לומדים מדכתיב "את חג המצות תשמור", בפסח מפטירים בעצמות היבשות שיצאו ממצרים לפני הקץ, ובסוכות "ביום בא גוג".

בחנוכה קוראים בפרשת הנשיאים דהוי נמי חנוכת המזבח, ומפטירים בנרות דזכריה -יני ושמחו, על שם "ראיתי והנה מנורת זהב כולה", ואם יש בחנוכה ב' שבתות מפטירים בשניה בנרות שלמה ויעש חירום וכו' ואת המנורות חמש מימין".

בפורים קוראים "ויבוא עמלק".

בראש חודש קוראים "ובראשי חדשיכם", ואם ר"ח חל בשבת מפטירים "והיה מידי חודש", ואם חל ר"ח באחד בשבת מפטירים "מחר חודש", ואם ר"ח אדר חל באחד בשבת מפטירים ביהוידע ששם מוזכר שר"ח אדר יהיה באותו שבוע. תוד"ה מפטיר.

ל"א: ר"ח אב שחל בשבת מפטירים "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח", שמטריחים הקב"ה למצוא איזה גזירה להביא עליהם.

הפטרות תלתא שפורענותא שב דנחמתא ותרתי דתיובתא- כתבו התוס' (ד"ה ראש) שאנו מפטירים בירמיה "שמעו דבר ד' ", ובשבת שלפני ט"ב מפטירים בחזון יעשיהו, לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב, ואחרי תשעה באב שב דנחמתא ותרתי דתיובתא, ואלו הן נחמו נחמו, ותאמר ציון, עניה סוערה -לבדה, אנכי אנכי, רני עקרה, קומי אורי, שוש אשיש, דרשו, ושובה. ומקדימים עניה סוערה קודם רני עקרה, דדרך הנחמות להיות הולכות ומשובחות יותר, וסדר זה מתחיל בפנחס, ולעולם שוש אשיש יוצא בפרשת נצבים דהיינו שבת שלפני ר"ה, לפי שהוא סוף הנחמות, ודרשו בצום גדליה, ושובה בשבת שלפני יום הכפורים, וכשיש שבת בין יום הכפורים לסוכות אז מפטירים דרשו בשבת שלפני יום הכפורים, משום דכתיב ביה דרשו ה' בהמצאו והיינו בימי תשובה, ומפטירים בשובה בין כפור לסוכות, דכתיב בה נתתי לך יורה ומלקוש וכן וה' נתן קולו לפני חילו דמישתעי במים, וזה המנהג לא ישתנה לעולם ע"פ הפסיקתא, ודלא כדברי רב החובל שאומר שמפטירים שובה קודם יום כפור ושוש אשיש בין יום כפור לסוכות, דאין להפסיק בין השש נחמות לשבועיות. ואין מפטירים חזון בשבת שחל בו ר"ח אב אלא שמעו, דקיימא לן דאין אבילות אלא בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה, ואין הלכה כרב דאמר דמפטיר בחזון משום שהוא סובר שהאבילות חלה מיד כשנכנס ר"ח.

בתשעה באב י"א שקוראים "ואם לא תשמעו לי", וי"א "עד אנה יגאצוני", וי"א "עד מתי לעדה הרעה", ששניהם מדברים במרגלים שחזרו בתשעה באב, ומפטירים "איכה היתה לזונה". והמנהג לקרוא "כי תוליד בנים", ולהפטיר "אסוף אסיפם".

במעמדות קוראים במעשה בראשית ביום הראשון בראשית ויהי רקיע, ביום השני יהי רקיע ויקוו המים, וכן הלאה על זה הדרך, שאלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ, שבזמן ביהמ"ק הקרבנות מכפרים ובזמן שאין ביהמ"ק קיים אמירת סדר הקרבנות מכפרת, כמו שאמר הקב"ה לאברהם.

בתעניות קוראים ברכות וקללות ד"אם בחוקותי תלכו" להודיע שעל עסקי החטא באה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה ונגלו מהצרה שמתענים עליה, (ואנו נוהגין ע"פ מסכת סופרים לקרוא ויחל בתעניות. תוד"ה ראש).

אין מפסיקים באמצע קריאת הקללות אלא אחד קורא את כולם, והשנים הראשונים קוראים את הברכות, דכתיב "מוסר ד' בני אל תמאס" והמפסיק מראה עצמו שקשה לו לקרות, ובמסכת סופרים יליף מסיפא דקרא "ואל תקוץ בתוכחתו" שלא יקצצו הקריאה לחלקים, וי"א לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות, ומתחיל בפסוק שלפניהם ומסיים בפסוק שלאחריהם, (ופסוק היינו פרשה, שהרי אין מתחילים ואין משיירים פחות מג' פסוקים. תוד"ה מתחילין), ודווקא בקללות שבתורות כהנים אינו פוסק שאמורים בלשון רבים ומפי הגבורה דכתיב "ונתתי" וכדומה, וזה נאמר ע"י הקב"ה שבידו הדבר, ומשה היה שליח לומר כך אמר לי הקב"ה, אבל ברכות שבמשנה תורה שנאמרו מפי משה ברוח הקודש (תוד"ה משה) ובלשון יחיד פוסק.

עזרא תיקן לישראל שיקראו קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, וקללות שבמשנה תורה קודם ראש השנה, משום תכלה שנה וקלקותיה, שהרי בעצרת נדונים על פירות האילן והוא זמן קציר.

פרשיות נצבים וילך מחלקים לשנים כשיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות בלא יוה"כ, ולא מחלקים את מטות ומסעי שהם ארוכות יותר, וביאר רבינו ניסים הטעם לפי שבאחם נצבים יש קללות, ורוצים לסיימם לפני ר"ה, והתוס' מקשים על דבריו ומבארים הטעם מפני שרוצים להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ר"ה בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל, שלא להסמיך הקללות לר"ה, ומטעם זה קוראים במדבר סיני קודם עצרת, כדי שלא להסמיך הקללות שבבחוקותי לעצרת. תוד"ה קללות.

אין לקרות בתורה עד שיסידיר הפרשה ג' פעמים, ואסור לסמוך על הבימה דמה נתינתה מעומד אף קריאתה מעומד. שם.

סתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה, וסימן לדבר רחבעם בן שלמה.

בשבת במנחה קוראים במקום שהפסיקו בשחרית.

שני וחמישי- לר"מ בשני קוראים היכא שהפסיקו במנחה, ובחמישי היכא שהפסיקו בשני, ובשבת היכא שהפסיקו בחמישי. ולרבי יהודה בשני ובחמישי קוראים כמו בשבת במנחה. ובשבת מתחילים לקרוא מתחילת הפרשה. וכן הלכה.

ל"ב. ברכת העולה לתורה- העולה לתורה פותח ורואה, וסוגר ומברך כדי שלא יאמרו שהברכות כתובות בתורה (כמו שאסור לקורא לסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו שהתרגום כתוב בתורה ויבואו לכתוב תרגום בתורה), וחוזר ופותח וקורא, דברי ר"מ. רבי יהודה אומר פותח ורואה ומברך וקורא, דליכא למיטעי ולחשוב שהברכות כתובות בתורה, וכן הלכה.

נהגו לומר כשמוציאין ספר תורה הני פסוקי דרחמי, תורת ה' תמימה וכו' לפי שמתן שכרם בצדם, ויש שם מ' תיבות כנגד המ' יום שבהם ניתנה התורה, ואחר כך אומר גדלו שיש בו שש תיבות כנגד ששה צעדים של נושאי הארון, ואח"כ פותחו למקום שירצה לקרות בו וקורא כהן, ולכתחילה גוללו וסותמו קודם שיברך כדי שלא יאמרו ההמון שהברכות כתובות בו, אבל בדיעבד אין לחוש שהרי עכשיו לא שכיחי עמי הארץ כל כך, אבל לאחר שקרא בו צריך לגוללו קודם שיברך כרבי יהודה. תוד"ה גוללו.

הלוחות כריכות הספרים שלנו (ובערוך פירש גליון הס"ת שלמעלה ולמטה ובין הדפים, וקשה שהרי מבואר בשבת קט"ז שיש בזה קדושה, וצ"ל דהכא מיירי שנחתו מהס"ת, אך קשה שהגמרא שם מסתפקת בזה, ואמאי לא פשיט מהכא. תוד"ה הלוחות), ובימות המלך להקהל, אין בהם משום קדושה.

גלילת ס"ת- הגולל צריך להעמיד הס"ת על התפר ששם ראוי להדקו יפה, ויחיד שבא לגלול מענין לענין והס"ת מונח על ברכיו גוללו מבחוץ לכיוון גופו, דאם יאחוז בעמוד הסמוך לגופו ויגלול החוצה עלול העמוד החיצוני ליפול על הארץ, ואחרי שגמר לגלול מהדקו מבפנים כדי שלא יסתיר את הכתב, דמצוה להראות את הכתב לעם. רש"י. (ור"ת (תוד"ה גוללו) מבאר שכשקושר מטפחת סביב הס"ת יהיה הקשר מבפנים כלפי הכתב, שאם יהיה מאחריו, כשיפתח הספר תורה יהיה צריך להופכו על הכתב להתיר הקשר, ואין זה דרך כבוד). הגדול שבמנין גולל, מפני שהגולל נוטל שכר כנגד כולם וגם מפני כבודו. תוד"ה גדול.

משתמשים בבת קול -אם רוצה להתחיל איזה דבר ושמע קול הין או לאו הולך אחריו ואין בזה משום ניחוש (דאע"פ שאין ניחוש יש סימן, תוד"ה מנין), ודווקא כששמע קול גבר בעיר או אשה בשדה שזה לא מצוי וזה בת קול, ודווקא כששמע אין אין או לאו לאו -שנכפל ב' פעמים.

וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים- י"מ על מי שקורא בלא נעימה -כגון טעמי המקראות, ושונה בלא זמרה (שהיו רגילים לשנות המשניות בזמרה מפני שהיו שונים אותם בעל פה וע"י זמרה זוכרים יותר. תוד"ה והשונה), וי"מ על ב' ת"ח בעיר אחת שאינם נוחים זה את זה בהלכה.

כל האוחז ס"ת ערום בלא מטפחת נקבר ערום מאותה מצוה. י"מ שהכונה למצות אחיזה, וקשה מאי רבותא פשיטא שאין לו שכר כיון שלא עשה המצוה כהוגן. וריב"א מבאר שאין לו את המצוה שעשה באותו זמן, שאם אחז ספר תורה ערום וקרא בו אין לו שכר על הקריאה, וכן אם אחזו לגוללו או להגיהו, אבל אם אחזו במטפחת אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. תוס'.

מוטב לגלול המטפחת מסביב לס"ת, ולא לגלול הס"ת בתוך המטפחת.

מסכת מועד קטן:

כללי עשית מלאכה בחול המועד מדברי השו"ע והמ"ב מסימן תק"ל עד סימן תקמ"ח, (ויש מהדברים שהם מחלוקת בגמרא).

ואיתא בגמרא (י"ב.) שהלכות חול המועד הם עקורות (כאשה עקרה שאין לאדם ממנה פרי אלא גופה. רש"י) ואין למדים היתר זו מזו.

יש מלאכות שמותרות במועד ויש מלאכות שאסורות במועד (י"א שהאיסור מדאורייתא, וי"א שהאיסור מדרבנן), ואיתא בחגיגה י"ח שלומדים דבר זה מדכתיב "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לד' אלוקיך" -מה שביעי עצור בעשית מלאכה אף ששה עצורים במלאכה, ומאידך כתיב בשביעי לומדים שרק השביעי עצור בכל מלאכה ולא שאר הימים, ולומדים מזה שמסרו הכתוב לחכמים לומר איזה מלאכה אסורה בחול המועד ואיזה מלאכה מותרת.

ה' אופנים שבהם מותרת מלאכה בחול המועד- א' דבר האבד אף אם אינו לצורך המועד, ואפילו מעשה אומן (וי"א (י"א:) שצריך שינוי), ואם כיוון מלאתו למועד או שיש בזה טירחה גדולה אסור. **ב' צורך אוכל נפש** ואפילו מעשה אומן ואפילו בטירחה מרובה, ואומן יעשה בציבור. **ג' צורך המועד** מעשה הדיוט, או אומן בשינוי. **ד' צרכי רבים** אף שאינם לצורך המועד. **ה' פועל שאין לו מה לאכול.** ויש דברים שהותרו באופנים מסוימים לצורך מצוה אף לצורך אחר המועד, כמו כתיבת תפילין ומזוזות ועשית ציצית (י"ח:).

יש דברים שאינם מלאכה אך נאסר לעשותם בפרהסיא משום שיש בזה **טירחה מרובה** כגון פינוי דיר תו. (י"ג).

גילוח וכיבוס אסרו חכמים לעשותם במועד אף לצורך המועד במעשה הדיוט (מלבד במקרים מסוימים שהתירו), כדי שיעשה אותם לפני המועד.

אסור לעשות **סחורה** בחול המועד, י"א מפני שיש בזה טירחה וי"א גזירה שמא יכתוב או כדי שיהיה פנוי לשמחת יו"ט ולעסק התורה, מלבד בדבר האבד אז כדי לקנות צרכי המועד.

גם המלאכות המותרות במועד (כגון מלאכות לצורך המועד) אסור **ליטול עליהם שכר**, ויש אופנים שמותר ליטול עליהם שכר, ופועל שאין לו מה לאכול מותר לעשות אף מלאכות שאסור לעשותם במועד.

אמירה לנכרי אסורה במועד כמו בשבת, וכן אסור שנכרי יעשה מלאכה עבור ישראל היכא שיש לחוש שיחשבו הרואים שהוא שליח של הישראל.

כתיבה היא מלאכה האסורה במועד, וכתיבה שהיא מעשה אומן אסורה אפילו לצורך רבים אם אינה לצורך המועד, אמנם לצורך דבר האבד שבזה מותר אפילו מעשה אומן, וכן מותר מעשה הדיוט לצורך המועד, או ע"י פועל שאין לו מה לאכול.

ביו"ט ובחול המועד אסור **לישא אשה** י"א משום דאין מערבים שמחה בשמחה וי"א כדי שלא ירבה בטירחה במועד, וי"א כדי שלא יסתתן למועד כדי להנשא ויתבטל בינתיים מפריה ורביה.

אסור **לגרום צער ובכי במועד** משום שמצוה לשמוח בו, ולכן חול המועד אסור בהספד ותענית, ולפעמים אסור מטעם זה להספיד כבר ל' יום לפני המועד, וכן קריעה וכדומה אסורים במועד באופנים מסוימים. ויש מלאכות שאסור לעשותם לצורכי המת וקבורתו.

אין **אבילות** במועד, דמצות עשה דשמחת המועד שהיא עשה דרבים דוחה אבילות שהיא מצוה דיחיד, ודברים שבציבור וכן אגינות לאסור בבשר ויין נוהגים גם במועד. ובמקרים מסוימים את השבעה או את השלושים או חלק מהשלושים, וכן יש דברים שאסורים בשבעה או בשלושים ומ"מ מותר לעשותם בערב הרגל או ברגל עצמו משום כבוד הרגל.

יש להזהר מאד שלא להקל לענין מלאכה יותר ממה שהקילו חכמים, דאמרו חז"ל "המבזה את המועדות (והיינו שעושה בהם מלאכה, כפירוש רש"י) כאילו עובד עבודת כוכבים ומזלות".

כוונת הקב"ה בנתינת המועד היתה כדי להדבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו התמימה, ואיסור יש בשחוק יותר ממלאכה שאינה גמורה, כמו משא ומתן וכדו'.

כבוד חול המועד- חייבים לכבד את חול המועד באכילה ושתיה וכסות נקיה, שלא ינהג בהם מנהג חול, ומצות "ושמחת בחגך" שייכת גם בחול המועד. ואסור להתענות בחול המועד.

משקין:

השקאה במועד ובשביעית

השקאה היא מלאכה האסורה בשבת (י"א משום זורע וי"א משום חורש), והלהן (ב. – ו:) יבואר מתי מותר להשקות במועד ובשביעית משום שזה דבר האבד, ומתי אסור משום שאין פסידא במנעית ההשקאה או משום שזה טירחא יתירא.

ב. לתנא דמתני' והיינו רבי יהודה דברייתא מותר להשקות במועד ובשביעית בית השלחין (שדה יבשה -העומדת בהר וצריך להשקותה תדיר), בין אם היה לה מעין והוא חרב ויצא לה מעין חדש שיש בזה פסידא יתירא, (דאם השדה עצמה חרבה -נעשתה בור למה לו להשקותה והרי אין לה תקנה לעולם), אע"פ שיש לחוש שיפלו כתליו ויטרח טירחא יתירה בתיקונו, ובין ממעין ישן, דבדבר של הספד התירו חכמים לטרוח בחולו של מועד, אבל אסור להשקות בית השלחין ממי גשמים או ממי הקילון, משום שיש בזה טירחא יתירה (כמבואר לקמן ד.). ואין עושים עוגיות לגפנים. ושדה בית הבעל שהיא בעמק ואינה צריכה השקאה אלא להרווחה, אסור להשקותה במועד ובשביעית, ואפי' ממעין ישן, דאין מותר להשקות אלא במקום פסידא, אבל להרווחה אסור אף היכא דליכא טירחה. וכן אסור לרבי יהודה להטות אמת המים כדי להשקות ממנו גינתו וחורבתו. (גינה זה מקום זרעים וחורבה זה מקום שחרבו אילנותיו וחרשו וזרעו ונטעו, ושמא הוא צריך למים יותר ולא זו אף זו קתני, אי נמי ביתו חרב ועשאו גינה והיא צריכה מים תדיר יותר משאר בית השלחין, ואסור משום שזה טירחא יתירא. תוד"ה לגינתו).

לרבי מאיר מותר להשקות גם שדה הבעל ואפי' ממעין חדש.

לרבי אלעזר בן עזריה ממעין חדש אסור להשקות גם בית השלחין, בין אם היה לה כבר מעין והוא התייבש, בין אם לא היה לה מעין כלל.

לרבי אליעזר בן יעקב מותר להמשיך את המים מאילן לאילן -אם יש מים לאילן אחד מותר להעבירם לאילן אחר (דאילן צריך למים טפי וכבית השלחין דמי, ה"ה שמותר להשקות, ואורחא דמילתא נקט. תוד"ה מושכין), ובלבד שלא ישקה את כל השדה מפני שזה להרווחה דאיירי בשדה בית הבעל. והגמרא אומרת שאין ראיה מדבריו לאסור טירחה במקום פסידא.

השקאה וניכוש בשבת ובמועד

להלן יבואר איזה מלאכה יש בהשקאה וניכוש בשבת (ובניכוש וחפוי כלאים), ולמה מותר באופנים מסוימים להשקות במועד.

ב: ניכוש והשקאה בשבת- המנכש שמוציא את העשבים הרעים מתוך הטובים (וע"ז העשבים הטובים צומחים טוב יותר, והמשקה מים לזרעים (-בשורשי העשבים) בשבת-

לרבה מתרים בו משום חורש, כיון שזה מרפה את הקרקע כחרישה. וי"מ להא שאין חיישים מלקות אז מיתה אא"כ התרו על אותו האיסור שעובר. תוד"ה משום.

לרב יוסף מתרים בו משום זורע, מפני שזה מצמיח את הפרי כזריעה דע"י ניכוש העשבים הרעים, העשבים הטובים צומחים טוב יותר. ומשום קוצר לכו"ע אין לחייבו כיון שאין מונתו ליטול את העשבים אלא לתקן את העשבים הטובים שבשדה. וכתבו התוס' (ד"ה קא) שהמחלוקת היא אם התולדה נקבעת לפי הדמיון וזה דומה לחורש, או שהתולדה נקבעת לפי המחשבה שהיא להצמחה כמו זורע.

אביי שואל למה לא יתחייב משום שניהם, כמו בזומר וצריך לעצים שחייב משום נוטע כיון שמכח הזימור העץ גודל טוב יותר, ומשום קוצר שהרי הוא צריך את העצים. וביארו התוס' (ד"ה חייב) שהקושיא היא לרבה שהולך אחר הדמיון, הרי זומר אינו דומה כלל לנוטע, ולרב יוסף שהולך אחר המחשבה, הרי הזומר חייב אפילו אין מונתו להצמיח את הגפן כיון שודאי זה מועיל לגפן. ואין לומר שמ"כדי רשעתו" ממעטים שלא ילקה פעמים, דאין המיעוט אלא שאינו לוקה ומת, אבל שתי מלקות נחשבים "כדי רשעתו". עוד כתבו התוס' (ד"ה צריך) שאם הוא לא צריך את העצים אינו חייב משום קוצר, דבקצירה הקוצר צריך את הדבר למאכל אז לרפואה וכדומה, אבל בלאו הכי לא הוי אפילו תולדה, דתולדה צריך שתהיה דומה לאב.

והא דמצינו שהמנכש והמחפה את הזרעים **בכלאים** לוקה משום "לא תזרע כלאים", ולר"ע אף המקיים -שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו לוקה, לרב יוסף המנכש והמחפה לוקים משום זורע האסור בכלאים, ולרבה שהמנכש חייב משום חורש, ואין איסור בחרישה לצורך כלאים דבשעת חרישה ליכא כלאים כלל, כוונת הברייתא שהמנכש לוקה משום מקיים כמדצינו שר"ע סובר שגם המקיים כלאים לוקה, דכתיב "שדך לא תזרע כלאים" אין לי אלא זורע, מקיים מנלן, תלמוד לומר כלאים שדך לא לא יהיה כלאים בשדך אלא אתה חייב לבטלו, דגורעין מן הכתוב ודורשין.

במועד התירו חכמים להשקות משום פסידא.

טעם היתר ההשקאה בשביעית, ואלו דברים אסורים בשביעית

מבואר במתני' שמותר באופנים מסוימים (כנ"ל) להשקות בשביעית, הגמרא מבארת טעם ההיתר בזה, עוד יבואר אלו מלאכות אסורות בשביעית, ואלו מלאכות מותרות בשביעית.

מבואר במתני' שמותר באופנים מסוימים (כנ"ל) להשקות בשביעית.

הגמרא שואלת שבין לפי רב יוסף שאיסור השקאה בשבת הוא משום זורע, ובין לפי רבה שהאיסור משום חורש, צ"ב מה ההתר להשקות בשביעית, שהרי זריעה וחרישה אסורים בשביעית.

לאביי איירי בשביעית בזמן הזה, וכרבי שאין שמיטת קרקע וכספים נוהגת בזמן הזה שאין היובל נוהג, וכיון ששביעית בזמן הזה דרבנן, הם התירו במקום פסידא.

ג. לרבא איירי אף לרבנן הסוברים ששביעית בזמן הזה דאורייתא, ומ"מ **אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא** והשקאה היא תולדה כיון שהיא לא היתה במשכן, שהרי התורה אסרה זריעה זמירה (-חיתוך ענפים יבשים של גפן) קצירה ובצירה, אע"פ שזמירה היא תולדה דזריעה כיון שהזמירה מועילה להצמחת הפירות, ובצירה היא תולדה דקצירה כיון ששניהם חותכים, ובא הכתוב ללמד שרק על תולדות אלו חייב ולא על שאר תולדות וא"כ השקאה מותרת מדאורייתא.

הגמ' מביאה ברייתא שלומדת מדכתיב "שדך לא" "וכרמך לא" ולא כתיב לא תזרע שדך ולא תזמור כרמך, שאין לעשות כל מלאכה בשדה או בכרם, ולכן אין מנכשים ומעדרים (-חפירה תחת הגפנים כדי להרפות את הקרקע) ומכסחים (-חיתוך העשבים הרעים מבין הטובים ללא השורשים, ובניכוש מוציאים גם את השורשים) בשדה, ואין מקרסמים (היינו זימור, אלא שקיורסום שייך באילנות) ומזרדים (-חיתוך ענפים יבשים ולחים כשיש באילן יותר מדאי ענפים) ומפסגים (-סמיכת האילן כשהוא רך) ומזבלים ומפרקים (-הוצאת אבנים מעל שורשי האילן) ומאבקים (-כיסוי שורשי האילן) ומעשנים (כדי שינשרו התולעים שבאילן) באילן, ומבואר שתולדות אסורות מדאורייתא. הגמ' דוחה שאיסורים אלו הם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, ומדאורייתא רק זמירה ובצירה אסורים.

מותר בשביעית לעדור תחת הזיתים והגפנים ולמלאות נקעים מים (והיינו במקום שכבר עדר בו, אבל עידור חדש אסור כדאיתא לעיל), דזריעה בכלל היתה, ויצאה להקיש ולומר שרק עבודה ששייכת גם בשדה וגם בכרם אסורה. וכל המלאכות האסורות הנ"ל נוהגות בין בשדה בין בכרם, ואף שיש מהם שעבשיו נוהגות רק באחד מהם, צ"ל שבמקומם היו רגילים לעשותם בשניהם. (תוד"ה אף). והא דילפינן מדכתיב "והשביעית תשמטנה ונטשתה" תשמטנה מלקשקש (-לעדור תחת הזיתים) ונטשתה מלסקל (להוציא אבנים מהכרם), היינו בעידור לאברויי אילן שזה להרווחה, אבל לצורך סתימת הגומות שבקרקע שיש בזה פסידא מותר.

מותר בשביעית למלא נקעים מים ולעשות עוגיות (-גומא תחת הגפן כדי לתת בה מים) לגפנים.

החורש בשביעית- רבי יוחנן ורבי אלעזר נחלקו אם החורש בשביעית לוקה או לא. הגמ' רוצה לומר שנחלקו בדברי רבי אילעא הסובר שאין דנים כלל ופרט וכלל כשהכלל בעשה (כגון הכא דכתיב בכלל "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ") והפרט בלא תעשה ("שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", וכתיב בתריה כלל "שנת שבתון יהיה לארץ"), אלא דנים את זה כמו כלל ופרט שאין בכלל אלא מה שבפרט, כיון שזה שונה משאר כלל ופרט וכלל, ולדברי רבי אילעא החורש בשביעית אינו לוקה. והגמ' דוחה שתרוויהו לית להו דרבי אילעא, והמ"ד שאינו לוקה סובר כנ"ל שאין חייב אלא על התולדות שהזכירה תורה ולכן חורש לא לוקה. רש"י. אבל התוס' (ד"ה אין) סוברים דהכא הכלל בתרא מרווחק מהכלל ופרט, וי"א דתרי קראי לא מצטרפים לדון כלל ופרט וכלל, ומ"מ לרבי אילעא הפרט לא מצטרף לכלל הראשון, ונשאר רק הכלל הראשון, ולדבריו החורש בשביעית לוקה, והסובר שהחורש בשביעית אינו לוקה חולק על רבי אילעא ומ"מ לא יתכן שיש כאן כלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט, והגמרא דוחה דתרוויהו לית להו דרבי אילעא.

ג: כי אתא רב דימי אמר יכול ילקה על התוספת ונסיב לה תלמודא לפטורא- רבי אלעזר מפרש שבא לומר שאינו לוקה על חרישה, וזה נחשב תוספת כיון שזה לא כתוב בפסוק במפורש, דא"כ כל הני פרטי זריעה וזימור קצירה ובצירה למה התורה פירטה אותם, ובהכרח בא הכתוב לומר שרק עליהם לוקים. ורבי יוחנן מפרש שבא לומר שאינו לוקה על תוספת שביעית וכדלהלן.

דיני תוספת שביעית

להלן יבואר מקור איסור חרישה לפני שביעית באופן שהחרישה מועילה לשביעית, וממתי הדבר נאסר, ומה הדין בזמן הזה.

עד מתי חורשים ערב שביעית, בשדה אילן לב"ש כל זמן שיפה לפרי שגדל בשישית, דהיינו קרוב לעצרת (לפני עצרת, דבכל מקום ב"ש מחמירים מלבד אלו השנויים בעדויות. תוד"ה עד עצרת. וב"ש מחמירים רק מעט יותר מב"ה. תוד"ה וקרובים), אבל אח"כ מיחזי כמתקן פירות שביעית, ולב"ה וב"ש עד העצרת, וזמנים אלו קרובים זה לזה, ובשדה לבן של תבואה משתכלה הליחה של גשמי שנה שישית, דמהאי שעתא החרישה לא מועילה לזריעת שנה זו, ומיחזי כחורש לצורך שביעית, והיינו כל זמן שבני אדם חורשים ליטע מקשאות ומדלעות, ולר"ש עד הפסח, דאל"כ הזמן משתנה בין אדם לאדם דפעמים זה חורש קודם חבירו ליטע מקשאות, וא"כ נתת דבריך לשיעורין.

ר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו דפסח ועצרת **ובטלום** ומותר לחרוש עד ראש השנה.

הגמ' שואלת הרי אין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין.

ואי נימא שהתנו בתקנה שיוכלו לבטל שמא יתקלקלו הקרקעות ולא יגדלו תבואה ללא חרישה, וחששו להפסד רבים שלא יגרמו רעה לעולם (תוד"ה כל), **הרי דין תוספת שביעית אינו מתקנה אלא הלכה למשה מסיני, כדאמר רב אסי שי' נטיעות** המפוזרות בבית סאה שמותר לחרוש לבשילים את כל השדה בערב שביעית עד ראש השנה, דבנטיעות צעירות איכא פסידא יתירא, אבל באילנות אסור, (וההלכה מלמדת את האיסור באילנות, דלהתירא א"צ הלכה, דמהיכי תיתי לאסור. תוד"ה הלכה. ובמסכת שביעית יש מחלוקת עד מתי נחשבים נטיעות, לרבי אלעזר בן עזריה עד שיצאו מקדושת ערלה ורבעי, ולרבי יהושע ז' שנים, ולר"ע נטיעה קשמה. ואילו שנתחך והוציא ענפים חדשים, מטפח ולמטה דינו כנטיעה, מטפח ולמעלה דינו כאילן, דברי ר"ש. תוד"ה נטיעות), **וערבה** להקיף המזבח, **וניסוך המים, הם הלכה למשה מסיני.**

רב יצחק מתרץ של' יום לפני ר"ה אסורים מהלכה, וב' פרקים (פסח ועצרת) מתקנה והתנו שאפשר לבטל כנ"ל, וגם לר"ג ל' יום לפני ר"ה אסור.

הגמרא שואלת שהרי לר"ע ילפינן דין תוספת שביעית מ"בחריש ובקציר תשבות" (שאינו מדבר על השביעית עצמה, שהרי כבר נאמר "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור את ספיח קצירך לא תקצור"), ובכלל זה נאסר קציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית. ורבי ישמעאל לומד משם להתיר קציר העומר בשבת, דמה חריש בכל מקום הוא רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר שהוא מצוה דאם מצא קצור צריך לקצור, אבל בחרישה אם מצא חרוש א"צ לחרוש.

ד. ואין לומר שההלכה מתירה נטיעה צעירה והפסוק אוסר באילנות וגם הל' יום זה אומד חכמים ולא מהלכה. (תוד"ה אלא), דאם יש הלכה שנטיעה צעירה מותרת, ממילא יודעים לאסור באילנות.

והגמ' מבארת בתי' קמא שלר"ג דין תוספת שביעית הוא הלכה למשה מסיני כרבי ישמעאל.

רבי יוחנן מתרץ דברי ר"ג שביטלו דין תוספת שביעית, שלומדים גז"ש שבת שבת משבת בראשית להתיר לפני ואחרי שביעית כמו לפני ואחרי שבת, דאף שהגמרא ביומא לומדת מפסוקים דין תוספת שבת בכניסתה וביציאתה, האי פורתא לא חשיב, דבזה מודה ר"ג לענין שביעית. (תוד"ה מנן).

רב אשי מקשה וכי גז"ש באה לעקור הלכה או פסוק אחר והא אין אדם דן גז"ש מעצמו.

רב אשי מבאר שר"ג סבר כרבי ישמעאל שלומד מהלכה, ולא נאמרה ההלכה אלא בזמן בית המקדש, דומיא דניסוך המים, (ולכן בכל מקום נאמרו ג' ההלכות האלו יחד. תוד"ה אלא), וד"ג ובית דינו התירו רק בזמן שאין בית המקדש קיים.

המשך דיני השקאה במועד

אסור להשקות במועד באופן שיש בדבר טירחא יתירא, ויש מקומות שאף שאין טירחא אסרו חכמים להשקות שמא יבוא להשקות ע"י טירחא יתירא, וכדלהלן.

השקאה ממי גשמים וקילון אסורה במועד ובשביעית. טעם האיסור להשקות ממי הקילון הוא משום טירחא יתירא. ובטעם האיסור להשקות ממי הגשמים (היכא דקים לן שלא יגמרו המים, דבלאו הכי אסור שמא יביא ממקום רחוק. תוד"ה בשלמא) שאין בזה טירחא, לרבי יוחנן טעם האיסור הוא גזירה אטו מי קילון, ולרב אשי חיישינן שיגיע זמן שמי הגשמים יהיה בהם טירחא כמו במי הקילון, וס"ל כרבי זירא שמתיר להשקות מ**נהרות המושכים מים מן האגמים**, והיינו אגמים שבבבל שאין לחשוש בהם שיתמעטו המים אבל בלאו הכי חוששים שיגמרו המים ויטרח להביא מנהר אחר. ורבי יוחנן חולק על רבי זירא.

השקאה מהפסיקות והבריכות- אסור להשקות במועד מהפסיקות והבריכות שנתמלאו לפני יו"ט, אא"כ אמת המים עוברת ביניהם שאז אם יגמרו המים ישקה מהאמה. לרב פפא מותר דווקא כשיכול להשקות את רוב השדה בפעם אחת מאמת המים, אבל בלאו הכי חוששים שכשיגמרו המים יביא ממקום אחר, ולרב אשי מותר בכל גוונא, דאם לא יספיקו המים ישקה ממנה בימים הבאים.

השקאה מבריכה של שדה אחרת- שדה שיש לה מעין והמים משמשקים בה הולכים לבריכה, מותר להשקות שדה אחרת ממי הבריכה, ודווקא כשהמעין מוציא מים, והמים מטפטפים מהשדה לבריכה שודאי המים לא יספיקו לטפטף, אבל בלאו הכי חוששים שיספיק הטפטוף ויטרח להביא ממעין אחר.

העברת מים להשקאת מקום גבוה יותר- אסור לדלות ממקום נמוך למקום גבוה ולהשקות, אפי' אם שניהם באותה ערוגה, דיש בזה טירחא יתירא.

מילוי דליים לצורך השקאת ירקות- מותר לדלות מים כדי להשקות ירקות עבור אכילתם בחול המועד, אבל בכדי ליפותם שיגדלו אסור דהרווחה היא. וכתבו התוס' (ד"ה מדלין) שדילוי היינו ממקום עמוק, ואף שיש בזה טירחא יתירא התירו בשביל לאכול, אבל בשביל ליפות אסור גם אם אין טירחא.

דילול גפנים של מתנות עניים- לר"י מותר לדלל גפנים כשיש יותר מדאי יחד של מתנות עניים -פאה, אי נמי עוללות שאין לו לא כתף ולא נטף, (דכי אסר רחמנא לקחת עוללות הני מילי בשעת בציר, דכתיב "כי תבצור כרמך לא תעולל". תוד"ה כן), כדרך שהאדם עושה בשלו, ור"מ אוסר.

ד: אין עושים במועד עוגיות לגפנים, והיינו בנכי (-בורות עגולים מסביב לגפנים או לזיתים שנותנים בהם מים), ודווקא חדשים שמעולם לא היו שם עוגיות אסור משום דאיכא טירחא יתירא, אבל ישנים שכבר היו ונסתמו מותר לחדשם במועד.

עשיה ותיקון אמת מים ובורות במועד ובשביעית

גם באופן שההשקאה עצמה מותרת וכנ"ל, אסור לחפור אמת מים במועד, ורבי אלעזר בן עזריה אוסר גם בשביעית, ובאופנים מסוימים אסור גם לתקן אמה שנסתמה או לחפור בורות מים, ולהלן יבואו פרטי הדינים וטעמיהם.

חפירת אמה חדשה במועד ובשביעית-

לרבי אלעזר בן עזריה אין עושין את האמה בתחילה במועד ובשביעית, במועד משום טירחא, ובשביעית מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, דע"י הנחת העפר בשפת האמה יש שם קרקע רכה המתוקנת לזריעה, (וזה נראה חרישה ממש, והרואים סבורים שכוונתו לחרישה. אי נמי חשיב ליה עבודת קרקע ממש ומ"מ לא אסור אפילו באין מתכוין.

ואפילו לר"ש שמתיר דבר שאין מתכוין, מודה ר"ש בפסיק רישיה. וחכמים סוברים שכיון שעושה בשינוי לאו שמיה חרישה. תוד"ה מפני), **וכן מפני שנראה כעודר** לצורך שביעית, **ועל כן אסור אע"פ שמיד כשחופר מגיעים המים, שאף שאינו נראה כעודר אסור מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, והיכא שזורק את העפר למרחוק שאינו מכשיר אגפיה לזריעה, יש אוסרים מפני שנראה כעודר** כיון שהוא חופר ולא מגיעים מיד מים, **וי"א שאינו נראה כעודר שהרי עודר מניח את העפר במקומו.**

ואף שרבי אלעזר בן עזריה מתיר לעשות בשדהו בשביעית אוצר של זבל אם הוא חופר גומא ג' טפחים או עושה מקום גבוה ג' טפחים או שמניח את הזבל על סלע דמוכחא מילתא שאין מונחו לזבל שדהו, **ולא חוששים שהוא נראה כעודר,** (**ות"ק מתיר בכל גוונא** ולא אמרינן שנראה כמזבל שדהו בשביעית, **ולר"מ א"צ להעמיק ג' או להגביה אלא כשלא היה שם זבל בתחילה**), **היינו כשהעמיק ג' בערב שביעית, וי"א דשאני התם שזיבלו מוכיח עליו,** דמי שרואה את החפירה רואה גם את הזבל.

לחכמים עושים את האמה בתחילה בשביעית.

תיקון אמה שנסתמה- אמה שנתקלקלה מותר לתקנה במועד, **והיינו אם נסתמה לגובה טפח מעמיקה לגובה ו' טפחים** כפי שהיתה קודם לכן, **אבל מגובה חצי טפח לג' טפחים אסור כיון שמעיקרא המים לא עברו בה** בצורה טובה, כיון שהיתה רק ג' טפחים, **וגם עכשיו המים לא יעברו בה בצורה טובה, וכן מגובה ב' טפחים ל"ב אסור משום שיש בזה טירחא יתירא, הגמ' מסתפקת אם מותר מגובה ב' לז' כיון שהוא חופר רק חמשה טפחים, או שאסור כיון שהוא מעמיק טפח נוסף** שאינו נצרך. **תיקו.**

מה מותר לעשות לצורך זרימת המים בנהר- אביי **התיר לעקור ענפים שצמחו בנהר, ורבי ירמיה התיר לפנות נהר שנסתם** מעיינו, **ורב אשי התיר לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהר בורניץ** (-לפנות שרטון שעלה בנהר) **משום שהרבים שותים ממנו ומותר לעשות במועד צרכי רבים.**

ה. מותר לתקן ולחטוט בורות מים של רבים **להוציא** עפר תיחוח שהתמלא בבור, אבל לחפור בתחילה שהקרקע קשה אסור משום דאיכא טירחה יתירא (תוס' ב. ד"ה וחוטטין), **ומותר לשוף סדקיהם ולסודם בסיד אע"פ שאינם צריכים להם, ואם הרבים צריכים להם מותר אף לחפור בתחילה, ובורות של יחיד אם צריך להם מותר לחטוט ואסור לחפור, ואם א"צ להם אסור אף לחטוט ולשוף סדקיהם ולסודם בסיד, אבל מותר לכנוס מים לתוכם.**

אסור להשקות קרקעות אא"כ זה דבר האבד שיתקלקלו התבואה והאילנות הנטועים בה, וכן שאר עבודת קרקע אסורות במועד. והשקאה מותר רק מאמת המים העוברת בשדה עצמו, דליכא טירחא יתירא, ומותר לתקן בורות שיחין ומערות של יחיד, ושל רבים מותר לחפור לכתחילה. תוד"ה והיה.

יוצאים במועד לקווץ את הדרכים (לפנות קוצים מהדרכים, (**ואם לא יצאו כל דמים שנשפכו כם כאילו הם שפכום**), **ולתקן את הרחובות ואת האסטרטאות, ולמוד את המקוואות, ואם אין במקוה ארבעים סאה ממשיכים לתוכו** אמת המים, **ועושים כל צרכי הרבים.**

כל השם ארחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, וכגון אותו תלמיד שלא היה מקשה בשבתא דריגלא מפני שכולם באים לדרשה ואם לא ידע לענות הוא יתבייש.

ענייני טומאה וציון הקברות

מציינים (-מסמנים) את הקברות ע"י סיד, כדי שלא יעברו שם בטעות ויטמאו, וכפי שרמוז בכמה מקומות בתורה, ולהלן יבואר על איזה טומאה מציינים, ובאלו מקומות מציינים, והיכן עושים את הציון, ועוד מדיני ציון הקברות ומדיני טומאת מת.

מציינים את הקברות במועד ע"י סיד, כדי שלא ילכו לשם אוכלי תרומה. דליכא טירחה. תוס' ב. ד"ה ומציינין.

הגמ' מביאה היכן רמוז בתורה ענין ציון הקברות.

ה: על איזה טומאה מציינים- אין מציינים (היינו שא"צ לציין, וביו"ט אסור לציין מפני שאסור לטרוח ביו"ט, (וכן במקרים דלהלן). תוד"ה אין) **על כזית מצומצם מן המת, אף שכזית מטמא באהל, מפני שסופו ליחסר** בקרקע, **ומוטב שישרפו עליו תרומה וקדשים לפי שעה** במי שעבר שם כשנקבר מחדש לפני שנתחסר, **ולא ישרפו עליו לעולם,** שאם יעבור שם בלילה ולא יראה את הציון ואח"כ יעבור שם ביום ויראה שעבר במקום שיש ציון, הוא יחשוב שהתרומה נטמאה וישרוף אותה, ובאמת הכזית כבר נחסר.

אין מציינים עצם כשעורה (או יותר, ונקט שעורה משום שבשיעור זה מטמא במגע. תוד"ה עצם), **ולא דבר שאינו מטמא באוהל** (כגון תרוד רקב, ואף דבר שמטמא בהסט בלא נגיעה אין מציינים, דאינו שכיח שידרוס על קנה שיש עליו טומאה ויסיט את הטומאה. תוד"ה שאינו). **אבל מציינים על השדרה,** דאע"פ שאינה אלא עצם אחת מטמאה באהל, **ומציינים על הגולגולת, ועל רוב בנין** אע"פ שאינו רוב מנין כגון עצמות גדולות, **או רוב מנין העצמות** אע"פ שאינו רוב בנין.

אלו מקומות מציינים- אין מציינים על מקום שיודוע לכולם **שודאי יש בו טומאה,** מפני שלא מטלטלים באותו מקום טהרות, **אלא מציינים על הספיקות** שיש עליהם אהל, **והיינו סככות** (-אילן המיסך על הארץ ויש טומאה תחת נוף אחד ואינו יודע באיזה) **ופרעות** (-אבנים פרועות היוצאות מן הגדר) הסמוכות לרה"ר, שכיון שיש שם אוהל המקום צנוע ורגילים לקבור שם, **ועל בית הפרס והיינו שדה שאבד בה קבר, אבל שדה שנחרש בה קבר שיש לה דין בית הפרס בשיעור תלם אחד של מאה אמה, אינה מטמאה באהל, ומותר לעבור בה** כדי לשחוט את הפסח **ע"י ניפוח** כדי לפזר ברוח את העצם שעורה אם יש שם, **ואין מציינים אותה** כיון שזה לא מטמא באהל, דתולים שהמחרישה סילקה את הטומאה, (דמדאורייתא אין להחזיק מקום טהור בטומאה מספק, אלא שחכמים החמירו משום חומרא דטהרות, והם אמרו והם אמרו, ובזמנם לא היו רגילים לקבור מתים בעומק כדי שנחשוש שמא המת בעומק תחת המחרישה, ומן הדין אפילו נפוח א"צ, ורק משום חומרא דטהרות החמירו חכמים בדבר. ואין חוששים שיהיה מת בקרקע ויאהיל עליו, דלא החמירו שיטמא באהל. תוד"ה מנפח), **ובית הפרס שנידש טהור.**

שדה בוכין שנפטרים בה מהמתים אם מולכים אותם לקוברם בעיר אחרת, ואנשי המקום השני באים לשם ומקבלים אותם ורוחצים אותם שם וקוברים אותם, **הרי היא בית הפרס** שאין הולכים שם אוכלי תרומה, **משום יאוש בעלים** שלפי שהביאום ממקום רחוק נדלדל אבר ונפל שם, וסמכו אלו על אלו והאבר נשאר שם.

מצא שדה מצוינת בידוע שאבד בה קבר וציינוה, **ואם יש בה אילנות בידוע שחרשו בה** לצורך האילנות ואינה מטמאה באהל ומותר להלן שם, **ואיירי כשהאילנות על הגבולים** של רשות הרבים, שודאי אין טומאה מבחוץ כיון שלא קוברים ברה"ר, אלא הטומאה היתה בין האילנות ונחרשה, **והאילנות מסובבים** -מעורבים בכל השדה ואינם בשורה אחת סביב הגבולין, **שאז ודאי חרשו גם במקום הקבר, או כשהציון סמוך לאילנות וכדלהלן שאין מרחיקים את הציון ממקום הטומאה. ורבי יהודה אוסר עד שיהא שם זקן או תלמיד** שיודע שנחרשה, **דצורבא מרבנן הנמצא בעיר מילי דמתא עליה רמיא** כיון שהוא בקי.

מקום הציון- אין מעמידים את הציון במקום הטומאה ממש מפני **שמפסיד הטהרות** כיון שלא שמים לב לציון עד שנמצא בציון עצמו, **ואין מרחיקים את הציון** יותר מכל שהוא, **כדי שלא להפסיד את ארץ ישראל.**

ו. מצא אבן מצוינת תחתיה טמא דבאבן א"צ להרחיק את הציון מהטומאה, שכיון שהאבן גבוהה רואים את הציון, **שתיים מצוינות אם יש סיד ביניהם, ביניהם טמא, ואם אין סיד ביניהם, ביניהם טהור, ואם הסיד על האבנים שפוך גם ביניהם, אם נחרש ביניהם טהור דאמורינן שנשפך מחמת חורש, ואם לא טמא.** התוס' (ד"ה אע"ג) גרסו חרס במקום חורש, והיינו שהציון הוא מסיד, ואם יש בין האבנים חרסית זה בא לומר שאין טומאה ביניהם, ועל זה אמר רב פפא שאם אין סיד וחרסית טהור, אבל כשיש הרבה סיד שפוך על ראשו צריך חרסית, שאם יש חרסית יש לתלות שנתן לצידי האבן חרסית והסיד נתחבר בו וצרפו הסיד שעל ראשו עמה, ואם אין חרסית אז סיד שבאמצע בא לציין את המקום שבין האבנים. וכתבו התוס' שלפירוש רש"י דין המקום שבין האבנים כדין שדה שנחרש בה קבר, ואינו טהור אלא מטומאת אהל, או ע"י דישה וניפוח, או י"ל דטהור לגמרי משום שיש ספק אם יש שם ציון של טומאה, ואפילו אם ציון הרי נחרש שם.

מצר אחד מצוין תחתיו טמא והשדה טהורה, וכן שניים ושלשה, אבל ארבעה הם טהורים וכל השדה טמאה, שהרי אין מרחיקים את הציון ממקום הטומאה כדי שלא להפסיד את ארץ ישראל, ולכן ציין את ארבעת המיצרים כדי שידעו שכל השדה טמאה.

באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים, ובט"ו אדר קורין את המגילה בכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון (ונקט זין זה אגב שאר דברים שעושים בט"ו, ולהכי לא נקט שקורין י"ד בעיירות. תוד"ה בט"ז), **ויוצאים לפנות את הקוצים שבדברכים, ולתקן את הרחובות, ולמוד המקוואות** של מ' סאה לפנותם מהזבל שנכנס לתוכם בימות הגשמים, **ועושים כל צרכי רבים, ומציינים את הקברות,** ואע"פ **ששנינו עושים זאת במועד,** איזה קושיא, שאחרי ט"ו אדר יורדים גשמים ומקלקלים מה שתיקנו. וכתבו התוס' (ד"ה ואכלאים) שבירושלמי איתא שמה שיוצאים במועד איירי כשירד שטף של מים ושטפו. **ויוצאים על הכלאים, וכדלהלן.**

יוצאים על הכלאים במועד (וזו מצוה וחובה, ולא דמי לשאר הדינים שבמתני' ב. שאינם חובה. תוס' ב. ד"ה ויוצאין), **והא ששנינו שהיו יוצאים בט"ו אדר, י"א דאיירי התם בבכיר וכאן באפיל, וי"א ששם איירי בזרעים** -תבואה **וכאן בירקות. ואם היו הכלאים נכרים יוצאים אף לפני ט"ו אדר, והטעם שהיו יוצאים במועד, מפני ששכר הפועלים זול בימים אלו, והיו משלמים שכרם מתרומת הלשכה, (אבל אם בעה"ב היה משלם, לא היה ענין להוזיל את המחיר).**

וכתבו התוס' (ד"ה דמוזלי) שלמ"ד שפועל שאין לו מה לאכול מותר לעבוד במועד ניחא, ולמ"ד שאוסר קשה מי יעשה זאת, ושכמ"ל שדברים אלו שהם מצווים התיר לפועל לעשותם במועד.

ז: שיעור הכלאים שצריך למעט הוא סאה שיש בה רובע קב ממין אחר שזה אחד מכ"ד, **והיינו בתחילה שהיו מעמעים את הכלאים ומשליכים לפניהם, אמנם אחר שראו ששמחו הבעלים שמנכשים שדותיהם** משל בי"ד, שכשנוטלים הכלאים מאליו מתנכש, **וכן שמחו שמשליכים לבהמתם, היו משליכים ברה"ר, ועדיין שמחו שמנכשים שדותיהם, והתקינו שיפקירו כל השדה.**

המשך דיני השקאה במועד

מושכים מים מאילן לאילן דהוי כשדה בית השלחין שבחסרון השקאה יש הפסד מרובה, **לרבי אליעזר בן יעקב אסור להשקות באופן זה את כל השדה** בית הבעל, **וחכמים מתירים, ומודה ראב"י בשדה מטוננת** שהיתה לחה והתייבשה, מפני שיש בזה פסידא יתירא. וחכמים היינו ר"מ שמתיר להשקות גם שדה בית הבעל.

זרעים שלא שתו לפני המועד לרבי אליעזר בן יעקב אסור להשקותם במועד שכיון שלא הורגלו לשתות תדיר לפני המועד אין פסידא אם לא ישקה במועד, **וחכמים מתירים,** והיינו ר"מ וכנ"ל.

שדה גריד יבשה מעולם שא"צ להשקותה, **אסור להשקותה במועד, וחכמים מתירים משום שההשקאה ממהרת את צמיחת התבואה.** וכתבו התוס' (ד"ה וחכמים) שת"ק דהכא הוא ראב"י.

השקאת גינה- לרבינא שמותר להרביץ (-לזלף מים השקאה פורתא) **גינה** אע"פ שאין בזה פסידא, **מפני שההשקאה ממהרת את גדילת הירקות (-אפלא לשוויי חרפא).** והקשו התוס' (ד"ה שרי) שהרי משנת ראב"י קב ונקי, ועוד שרבינא אסר לעיל (ד.) **להשקות ירקות לצורך הרווחה כשאין פסידא, ותירצו שדווקא תרביצא שהיא השקאה פורתא** מותרת לרבינא, וזה מותר אפילו לראב"י, או שראב"י אוסר גם השקאה פורתא, ורבינא סבר כוותיה בהשקאה ופליג בהרבצה. וי"מ דפלוגתא דשדה גריד אינה המחלוקת של ראב"י וחכמים הנ"ל, אלא המחלוקת היא שלת"ק אפלא לשוויי חרפא נחשב הרווחה ואסור, ולרבנן זה לא נחשב הרווחה, דיש שאוהב יותר אפלא ויהיו נגמרים יותר ומבושלים בטוב. וי"ח פירש שרבינא אמר האי תרביצא, והיינו שדה שאין זרוע עדיין שכבר השקוהו לפני המועד, מותר להשקותו במועד כדי לזורעו אחר המועד, דסבר לה כראב"י שמתיר להשקות זרעים ששתו לפני המועד, וסבר דתרביצא הוי כזרעים ששתו לפני המועד, דתרביצא היינו שהרביצוהו קודם המועד, ומקשים עליו משדה גריד שאסור משום שאם ישקו עשיו זה יבכיר קודם, ואין פסידא במנעית ההשקאה, וה"ה בתרביצא, וס"ל כראב"י.

מרביצים שדה לבן (-בית הבעל) **בערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית, וכן בשביעית כדי שיצאו למוצאי שביעית,** אבל לא בשביעית כדי שיצאו בשביעית. כתבו התוס' (ד"ה מרביצין) שנראה שרש"י חזר בו ממה שסבר שבשביעית מותר להשקות גם שדה בית הבעל. והתוס' ביארו במשנה שגם בשביעית מותר להשקות רק בית השלחין, אך כתבו שיותר נראה מה שרש"י פירש במשנה, אלא שלגבי שלחין שצריך השקאה נקט משקין וגבי בית הבעל קרוי הרבצה. ולפירושו דהכא צ"ל שהשקאה גמורה אסורה בבית הבעל, והרבצה מועטת מותרת בשביעית, ובמועד לראב"י אסור אפילו הרבצה מועטת, ולרבנן מותר אפילו השקאה גמורה.

מה מותר ומה אסור לעשות במועד

לאחר שנתבאר בדפים הקודמים מתי מותר להשקות במועד משום פסידא, ומתי אסור להשקות משום שאין בזה פסידא או משום טירחא, מבארת הגמרא להלן אלו דברים מותר לעשותם במועד, ואלו דברים מותר לעשותם רק בשינוי, ואלו דברים אסור לעשותם במועד, ובכללי דינים אלו עיין בהקדמה בתחילת המסכת.

צידת אישות ועכברים מהשדה במועד ובשביעית- לת"ק **מותר לצוד במועד ובשביעית אישות** (-בריה שאין לה עניים והיא חופרת בקרקע) **ועכברים משדה האילן והלבן כדרכו** אע"פ שהוא מתקן את השדה, **וי"א שמשדה הלבן מותר רק בשינוי** דאינו כ"כ הפסד. (וכתבו התוס' (ד"ה צדין) **שבשביעית רק עבודת** קרקע אסורה וא"כ מאי קמ"ל, ובהכרח שצריך לסקל את האבנים מתוך שדהו כשמפנה את האישות, ואיתא בשביעית שהמסקל שדהו נוטל העליונות ומניח את התחתונות הנוגעות בארץ). **כדרכו היינו שחופר גומא ושם בה מצודה, ובשינוי היינו שנועץ שפוד במקום** שהם מצויים **ומכה בקורדום ומרדה האדמה מתחתיה** וממעך אותם. **וי"א שבשדה לבן הסמוכה לשדה האילן מותר אף בלא שינוי, שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות.** ובתוספות (ד"ה תניא) דנים אם זה שיטה שלישית, או שבא לפרש דברי ת"ק, או שר"י מודה בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן, וחכמים מיירי בשדה הסמוכה לבית השלחין ולא לבית האילן.

מחריבים חורי נמלים ע"י הבאת עפר מחור אחר שבזה הנמלים חונקות זו **את זו** מפני שהם מריחים את העפר ולא מכירים אותו, **והיינו עפר מהצד השני של הנהר, ואין שם לא גשר ולא גמלא** (-גשר מגסר אחד) **ולא מצרא** (-קסן מגמלא, שאפשר ללכת עליו רק אם קשור מעליו חבל), **ויש ביניהם יותר מפרסה,** דאי לאו הכי הם מכירים את העפר.

ז. קרוי פירצה במועד- מקרין את הפירצה במועד -שאם נפלה מקצתה חוזר ומתקנה, **לרב יוסף בהוצא ודפנא, ובברייתא תנא צר בצרור** -מניח אבנים זה ע"ג זה **ולא טח בטיט, ודווקא בכותל גינה** דליכא פסידא יתירא אם נכנסים לשם אנשים, **אבל כותל חצר בונה כדרכו** מפני שיש פסידא יתירא אם יכנסו גנבים ויגנבו ממונו, (וכן הלכה, אמנם כותל בין חצר לחצר אסור לבנותו משום בני החצר השניה. תוד"ה אמר), **אבל לסתור ולבנות חדש אסור. ובשביעית אף בגינה מותר לבנות** מתחילה **כדרכו, אע"פ שנראה שבא לעשות שמירה לפירות.**

כותל הנוטה לרה"ר מותר לסתור כדרכו מפני הסכנה שמא יפול על עוברי דרכים, **והתירו** גם לבנות כדרכו אף שבזה אין כבר סכנה, שאם לא נתיר לבנות ימנע מלסתור.

ראית נגעים במועד-

אדם טהור אין רואים נגעיו במועד לכו"ע.

מצוורע בהסגר ראשון לכו"ע רואים נגעיו במועד מפני שאם יטהרו ישמח, ואם יסגירו שנית לא יפסיד. רש"י. והקשו התוס' (ד"ה בהסגר) דשמא יעשנו מוחלט אם פשה הנגע, וכתבו התוס' שי"ל שבכהאי גוונא מודה רבי יוסי שהכהן יכול לשתוק, אך כתבו שזה דוחק, ולכן ביארו התוס' דאיירי בתחילת הסגר ראשון שאז לכו"ע הכהן יכול לשתוק, [ולפי זה אין לגרוס בגמרא שבטהור כו"ע לא פליגי. משנה למלך].

ז: בהסגר שני שיתכן שיחליטו בטומאה חמורה ויצטער, **לר"מ יראנו הכהן ואם הוא טהור יאמר טהור ואם הוא טמא ישתוק** כדי שלא לצערו במועד דכתיב "ושמחת בחגך", **דבכהן תליא מילתא, ולרבי יוסי לא יראנו הכהן דכתיב "לטהרו או לטמאו", ולרבי נראים דברי ר"מ במוסגר ודברי רבי יוסי במוחלט, וי"א איפכא, ונחלקו אם עדיף למצורע צוותא דעלמא או צוותא דאשתו, דמצורע מוחלט מותר בתשמיש המיטה, דכתיב לגבי ימי הספירה כשבא להטהר "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" ואין אהלו אלא אשתו דכתיב "לך אמור להם שובו לכם לאהליכם", ורבי יהודה לומד מדכתיב "שבע ימים יספרו לו" שרק בימי ספירו אסור ולא בימי חילוטו, ורבי יוסי ברבי יהודה אוסר בימי חילוטו ק"ו מימי ספירו.** ואף שאדם דורש ק"ו מעצמו, רבי לא לומד מימי ספירו, דשמא יש איזה פירכא, או משום שמצורע חידוש הוא, או שז' ימים משמע מיעוט. תוד"ה מאי.

שיטת רש"י שמצורע מוסגר לא משתלח מחוץ למחנה, ואסור בתשמיש המיטה, והמחלוקת היא אם צוותא דאשתו עדיף ליה, ולהכי חזי ליה במועד בהסגר שני, דאי מטהרו משמחו, ואפילו מטמאו ומוציאו מחוץ לג' מחנות ולית ליה צוותא דאינשי דעלמא, לית ליה בעיא, דהא אית ליה צוותא דאשתו שהוא מותר להתייחד עמה בימי חילוטו, ובמוחלט נראים דברי רבי יוסי, דאפילו מטהר ליה ושרי במחנה ישראל, אית ליה בעיא דלית ליה צוותא דאשתו דנראה כמי שהוא אסור בה בימי ספירו, והמ"ד השני סובר שצוותא דעלמא עדיף ליה, ולכן בימי חלוטו רואה אותו הכהן, דאי מטמאו אינו טמא יותר מדמעיקרא, ואי מטהרו משמחו דאית ליה צוותא דעלמא, ואע"ג דאסור בתשמיש המטה צוותא דעלמא עדיף ליה, ובמוסגר לא חזי ליה דלמא מטמא ליה חוץ לשלשה מחנות ולית ליה צוותא דעלמא, ומצער ליה.

אבל שיטת התוס' (ד"ה אמר, השני) שגם מצורע מוסגר וגם מצורע מוחלט מותרים בתשמיש המיטה ומשתלחים מחוץ למחנה, ורק בימי ספירו שסופר כשנטהר אסור בתשמיש המיטה, ולדברי התוס' צוותא דעלמא שאין למצורע מוחלט היינו שהמוחלט צריך פריעה ופרימה וטבול טמא יקרא יפורש מבני אדם יותר מבימי הסגירו, וצוותא דאשתו בכל מקרה יש לו מלבד בימי ספירו אם יטהרנו, והמחלוקת אם צוותא דעלמא ניחא ליה או צוותא דאשתו היינו שי"א שבמוחלט נראים דברי רבי יוסי דאי מטמא ליה תחילה נמי טמא הוה, ואי מטהר ליה וצריך לספור שתפסיד צוותא דאשתו צוותא דעלמא עדיפא ליה, ובמוסגר נראים דברי ר"מ, דאי מטמא ליה מפסיד צוותא דעלמא וכנ"ל, וגם יפסיד שיצטער שעד עתה היה מצפה להיות טהור ואין מצפה עתה ליטהר. ותנא אחרינא סבר דצוותא דאשתו ניחא ליה, ונראין דברי ר"מ שרואין במוסגר, דאי מטמא ליה לא יפסיד צוותא דאשתו, ואינו חושש להפסד צוותא דעלמא, אבל במוחלט אין רואים, דאי מטהר ליה יפסיד צוותא דאשתו דהס"ל שזה עדיף מצוותא דעלמא.

דחית ראית הנגע, ודין ראית נגעים בלילה וע"י סומא באחד מעייניו- חתן שנולד בו נגע ממתינים ז' ימי המשתה מלראות נגעי גופו ביתו וכסותו, וכן ממתינים לכל אדם ז' ימי הרגל, ר"י יליף דין זה מדכתיב "ובוים הראות בו", לאביי לומדים מיתורא דו' שיש ימים שאינך רואה, ולרבא לומדים מדכתיב "ובוים הראות" ולא כתיב "ובהראות" (ולאביי לומדים משם שרואים נגעים ביום ולא בלילה, ולרבא לומדים דין זה מ"כנגע נראה לי בבית" לי ולא לאורי, ולאביי משם לומדים נגעי בתים ולא נגעי אדם. מ"לכל מראה עיני הכהן" לומדים כלו"ע למעט סומא באחד מעייניו). ורבי יליף ק"ו ממה שמטמתינים עד שיוציאו את הכלים מהבית, לאביי לא נחלקו אלא במשמעות דורשין, ולרבא נחלקו לדינא שלרבי ממתינים אף לדבר הרשות אף בנגעי אדם, דבנגעי בתים כתיב להדיא "יפנו את הבית". (תוד"ה דבר הרשות), **וצריך** את שני הלימודים כדי לומר שגם לדבר הרשות וגם בטומאה דגופיה ממתינים, **ולר"י א"א** ללמוד מטומאת הבית דחידוש הוא, **שהרי בעלמא עצים** שאין להם בית קיבול **ואבנים לא נטמאים.**

ח. לר"מ מותר ללקט עצמות אביו ואמו במועד ומוליכם למקום אחר לקוברם בקברי אבותם, **אע"פ שצריך להתאבל כל היום עד הערב (אפי' אם היו צרורות בסדין** שאינם מלקטם ואינו רואה אותם הרי זה מתאבל כל זמן שלא נקברו) **מפני ששמחת הרגל עליו** -הרבה הוא עוסק בשמחת הרגל ואינו מצטער בליקוט העצמות. **ולרבי יוסי** אסור מפני שאבל הוא לו.

לא יערער על מתו שמת חודש או חודשיים לפני המועד **והיינו** לשכור ספדן לחזור על קרוביו **לעורר לבכי, ולא יספידנו** ע"י שכירת ספדן **ל' יום קודם הרגל, לרב מפני** מעשה שהיה שנתנה אשה לספדן מעות שהכין בעלה לעלות לרגל, ולשמואל לפי שאין המת משתכח מן הלב ל' יום ויש לחוש שיספידו במועד, **ונ"מ בסספדן בחינם.** והלכה כרב, ואפילו לשמואל י"ל שרק ע"י ספדן אסור, אבל לקרוב עצמו מותר כיון שע"י שצועק עכשיו יוכל יותר לשמוח אח"כ. תוד"ה דקא.

ח: אין חופרים כוכים (-בחפירה) **וקברות** (-בבנין) **במועד** להכינם למתים שימותו, דאיכא טירחא יתירא, **אבל מחנכים את הכוכים, לרב יהודה היינו לקצרם, ובמתניתא תנא שמותר להאריכם ולהרחיבם.** וכתבו התוס' (ד"ה אין) שלצורך מת שכבר מת מותר, כדמבואר בביצה שמותר אפילו ביו"ט שני (והיינו גם ביו"ט שני שהוא בחול המועד) למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה, כ"ש חול המועד. ואף שארון מותר להכין רק כשהמת שם בחצר כדלהלן, שמא כשחופר הוא רגיל לחפור בבית ותוך הכיראה דצריך כלו. והא דלא שרי הכא לר' יהודה אלא מנסרים המנוסרים מערב יום טוב, ובביצה מבואר שמותר למיגז ליה גלימא ואסא, שמנא נסרים יכולים למצוא הרבה מנוסרים אבל גלימא ואסא לא ימצא עשויים, **אז שמא בנסירת נסרים** יש קול ופירסום גדול, וי"א שאפילו לאחר מיתה אסור לחפור כוכים וקברות במועד, **מפני שיכול** למצוא כוכים וקברות עשויים, שהיו רגילים לחפור מחיים, ומהאי טעמא יכול להיות שבזמן הזה מותר, לפי שאין עושין כוכין וקברות מחיים.

עושים נברכת במועד, והיינו בר גיהא בריכה קטנה שנכנסים איליה מים מבריכה גדולה של כוכבין, דאין בזה כ"כ טירחא. וכתבו התוס' (ד"ה ועושין) דאיירי שעושה לצורך מה שמותר לכבס במועד, וי"מ שעושה לצורך המת והתכריכים.

עושים כל צרכי המת במועד גוזזים שערו ומכבסים כסותו **ועושים לו ארון** כשהמת עימו **בחצר** דמוכחא מילתא שזה נעשה לצורך המת, אבל בחצר אחרת אסור, כדי שלא יאמרו שהוא עושה זאת לצורך אחר, (ובירושלמי איתא שבמת מפורסם עושים אפילו בשוק, וכתבו התוס' (ד"ה וארון) שלדידן שיש לנו קהילות קטנות כל המתים נקראים מפורסמים). **לרבי יהודה מותר דווקא מנסרים שניסרו בערב יו"ט** דטורח גדול הוא לעשותם במועד, **ולת"ק דמתני' ולרשב"ג דברייתא אף מותר להביא עצים ולנסרם בצינעא בתוך ביתו.**

אין נושאים נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות, י"א מפני שאין מערבים שמחה בשמחה כלומר שצריך שישמח רק בשמחת המועד (ולקמן מבואר מהיכן נלמד דין זה, ובירושלמי דריש מ"מלא שבוע זאת", ובטעם הדבר נראה קצת שזה כמו מה שאין עושין מצוות חבילות חבילות, דבענין שיהיה ליבו פנוי למצוה אחת. תוד"ה לפי), וי"א מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו, ונאמר "ושמחת בחגך" ולא באשתך וזו דרשה גמורה ולא אסמכתא (תוד"ה בחגך), וי"א מפני הטורח ואסור לטרוח במועד, וי"א מפני ביטול פריה ורביה שמא ימותן עד המועד כדי שיעשה סעודה אחת למועד ולנישואין, ומ"מ מותר לישא בערב הרגל לכל הטעמים אע"פ ששבעת הימים של הסעודה יהיו ברגל, מפני שעיקר השמחה והטירחא היא יום אחד, ולמ"ד משום ביטול פריה ורביה משום חד יומא לא משהי איניש נפשיה לערב הרגל, שמא לא יוכל לישא אז ויצטרך להמתין עד אחרי הרגל.

מותר להחזיר גרושתו במועד דאין זה שמחה כ"כ. וכתבו התוס' (ד"ה מפני) שגם הטעמים האחרים לא שייכים בגרושה, דאינו טורח בזה ברגל, ואין בזה ביטול פריה ורביה דמסתמא יש לו בנים וגם אינו רגיל להמתין לזה עד הרגל, עוד כתבו התוס' (ד"ה אבל) בשם הירושלמי שגרושה מהאירוסין אסור להחזירה.

סעודת ברית מילה מותר לעשות במועד דליכא שמחה וכדאיתא בכתובות ח. שאין מברכים שהשמחה במעונו משום דאיכא צערא דינוקא, אי נמי כיון שזמנה קבוע אין לבטל זה מפני זה, אבל **סעודת פדיון הבן** צ"ע אם מותר לעשות במועד, ואם תאמר שזמנה קבוע א"כ שלא בזמנה יהיה אסור, ונראה שההלכה כמו הטעם שלומדים מ"בחגך" ולא באשתך ואין איסור לערב שמחה בשמחה, ועוד י"ל דלא חשיבי שמחה בשמחה אלא דווקא סעודת נישואין. תוד"ה מפני.

ט. הגמ' דנה **מנין שאין מערבים שמחה בשמחה**, ואומרת שא"א ללמוד ממה ששלמה עשה ז' ימי שמחה לבנין ביהמ"ק וז' ימים לסוכות, כדכתיב "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכו' שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום", ולא המתין מלהשלים הבנין עד סוכות לשמוח ז' ימים בשניהם יחד כדי שלא יתבטלו ישראל ממלאכתם כ"כ (תוד"ה איבעיא), שהרי אין לעכב בנין ביהמ"ק בשביל זה, ואפילו כליא עורב (שהגג נהיה צר למעלה עד שיעור אמה, ומחפים אותו בברזל ומסמרים כדי העורבים לא ישבו שם) י"ל שאין לשייר מפני שזה צורך בית המקדש. אלא ילפינן מדכתיב התם "שבעת ימים ושבעת ימים" ולא כתיב רק ארבעה עשר יום.

ובאותה שנה לא עשו יוה"כ מפני שז' ימים לפני סוכות עשו בכל יום שמחה ומשתה, דאם למשכן הותר קרבן יחיד של נשיאים בשבת שזה איסור סקילה, אע"פ שאין קדושתו קדושת עולם, כ"ש מקדש שהוא קדושת עולם, שדוחה יוה"כ שהוא איסור כרת שזה קל מסקילה, לצורך קרבן ציבור. והמקור שקרבן הנשיאים דחה שבת הוא מדכתיב "ביום עשתי עשר יום" וכתיב "ביום שנים עשר יום" מה יום כולו רצוף אף עשתי עשר יום ושנים עשר יום כולם רצופים, (ואם היה רק פסוק אחד הייתי אומר שהקריבו רק בימים הראויים להקרבה), ומקדש שדוחה יוה"כ לומדים מדכתיב "ארבעה עשר יום" דאין הכונה לימים הראויים, דילפינן יום יום ממשכן.

והיו דואגים שנתחייבו שוגאיהם של ישראל כליה מפני שעשו לצורך הדיוט (אמנם לא הקריבו בלא אכילה ושתיה, דאין שמחה בלא אכילה ושתיה), יצאה בת קול ואמרה כולכם מזומנים לחיי עוה"ב, דכתיב "ביום השמיני שילח את העם ויברכו את המלך" וילכו לאהליהם (שמצאו נשיהם טהורות) שמחים (שנהנו מזיו השכינה) וטובי לב (שכל אחד נתעברה אשתו בבן זכר) על כל הטובה (שיצאה בת קול ואמרה כולכם מזומנים לחיי העוה"ב) אשר עשה ד' לדוד עבדו (שבשעה שביקש שלמה להכניס ארון למקדש דבקו שערים זה לזה ולא נפתחו גם כשאמר כ"ד רננות וגם כשאמר "שאו שערים ראשיכם וכו' " עד שאמר "ד' אלוקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך", באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה ו ידעו הכל שמחל לו הקב"ה על אותו עוון) ולישראל עמו (שמחל להם על עוון יוה"כ)".

תלמיד שנפטר מרבו ולן בעיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת.

איזה מצוה קודמת למצוה אחרת- כתיב "פלס מעגל רגלך וכל דרכיך יכונו" דמשמע שישקול את המצוות ויעשה את המצוה הגדולה שבהם, היינו במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים שיעשה הגדולה ולא הקטנה והאחרים יעשו את הקטנה, ובכהאי גוונא נאמר "כל חפצים לא ישוו בה" שיבטל כל חפציו בשביל לעסוק בתורה, אבל על מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים נאמר "אורח חיים פן תפלס" שלא יניח הקטנה מפני הגדולה, וע"ז נאמר "כל חפציך לא ישוו בה" אבל חפצי שמים ישוו בה שיבטל תורה ויעסוק במצוה, (שהרי אפילו לרשב"י מפסיק מלימודו כדי לעשות סוכה ולולב, אבל לק"ש ותפילה אין מפסיקים לרשב"י. תוד"ה כאן).

ט: ר' יונתן בן עסמיי ור' יהודה בן גרים בירכו את רבי אלעזר בן רשב"י שיזרע ולא יקצור, ויכניס ולא יוציא והבין שהכונה שיביא סחורה ולא ימכרנה, ויוציא ולא יכניס והבין שהכונה שיוציא לקנות סחורה במקום אחר ולא יביאנה, ויחרב ביתו, ותתישב אכסנייתו, ושלחנו יהיה מבולבל, ולא יראה שנה חדשה, וחשב שבאים לצערו, ואמר לו אביו שהכל זה ברכה, שיוליד בנים ולא ימותו, ויכניס כלתו ולא ימותו בניו ויצאו כלותיו, ויוליד בנות ויוציאם ולא ימותו חתניו ויכנסו כלותיו, ויחרב הקבר שהוא ביתו ותתישב אכסניתו שהיא ביתו, ובניו ובנותיו יבלבלו את שולחנו, ולא תמות אשתו וישא אחרת דשנה חדשה היינו שנה ראשונה של נישואין שהאיש נקי לביתו.

רבי שמעון בן חלפתא בירך את בנו של רב שלא יבייש ולא יתבייש, והסביר לו אביו שהכונה לאה שבירך הקב"ה את ישראל "ואכלתם לאוכל ושבעתם והללתם וגו' ולא יבושו עמי לעולם וידעתם כי בקרב ישראל אני וכו' ולא יבושו עמי לעולם".

מה מותר ומה אסור לעשות במועד -המשך

עושה אשה תכשיטיה במועד, והיינו כוחלת בין עיניה ופוסקת (-רש"י מבאר שמחליקה שערה לכאן ולכאן. והתוס' (ד"ה פוסקת) הביאו בשם רש"י שהכונה שהיא מתקנת את השיער שלא יתפזר. והתוס' מבארים שהכונה שמתקנת שערה בידיה מחוץ לצעיף. וריב"א מפרש שנותנת חוטים של בצק על פניה כדי להאדים את הבשר) ומעבירה סדק על פניה כדי שתריאה אדומה, וי"א מעבירה סכין על פניה של מטה כדי להעביר את השיער. רב הונא בר חיננא אמר שהיתהר הוא רק לילדה ולא לזקינה, ואמר לו רב חסדא בשם רב שהיתהר הוא אפילו לאשה העומדת על פתח קברה.

לרבי יהודה **לא תסוד אשה את בשרה במועד** מפני שגיוול הוא לה והיא מצטערת, וסיד שמסירתו במועד מותר, שאע"פ שעכשיו היא מצטערת, יש לה שמחה כשהיא מורידה אותו מפני שהסיד משיר את השיער ומעדן את הבשר. ואף שמצינו שרבי יהודה מתיר להפרע חוב מעכו"ם ג' ימים לפני יום אידם (וביום אידם מותר מפני שהעכו"ם מצטער, ולפרוע לעכו"ם ביום אידם אסור מפני שמשמחו והוא ילך ויודה לע"ז), ולא סבר כרבן דאסרי מפני העכו"ם שישמח לאחר זמן שפרע כבר את החוב, לא דמי, מפני שכל הלכות מועד שהותרו כגון אפיה ובישול מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן ולכן הם הותרו, וי"א שרבי יהודה סובר שעכו"ם בפריעת חוב אינו שמח אף לאחר זמן.

בנות ישראל שהגיעו לפירקן לשיער ולא הגיעו לשנים -י"ב שנה ויום אחד שא"צ להיות להם שיער, והן מתביישות בשיער, עניות טופלות אותן בסיד, עשירות טופלות אותן בסולת, ובנות מלכים בשמן המור. לרב הונא שמן המור היינו סטכת, ולרב ירמיה בר אמי היינו שמן זית שלא הביא שליש. ואיתא בברייתא שאנפיקינון שאין לבביאו למנחות היינו שמן זית שלא הביא שליש. וסכין אותו מפני שהוא משיר את השער ומעדן את הבשר. רב ביבי משח את בתו בסיד אבר אבר, וקיבל עליה מבעלה ד' מאות זוז מפני שנתייפית, ונכרי שהיה שכנו משח כל גופה של בתו בבת אחת ומתה. ואמר רב נחמן שרב ביבי ששותה שיכר צריכות בנותיו סיד מפני שהשיכר מגדל שיער ומעבה את הבשר, אבל אנו שאיננו שותים שיכר אין בנותינו צריכות סיד.

י. ההדיוט תופר כדרכו, והדיוט היינו שאינו יכול להוציא מלוא מחט בבת אחת, וי"א דהיינו שאינו יכול לכוון האימרא בצורה ישרה בחפת חלוקו. **והאומן מכליב** והיינו מפסיע מרחיק התפיות זו מזו (ואיירי לצורך המועד, אבל שלא לצורך המועד אסור אפילו בשיניי, ודבר האבד מותר בלא שיניי, ואם בגדיו או נעליו נקרעו, ואם יניח אותם עד אחרי המועד הם יתקלקלו, יש שאין מקילים בזה אפילו ע"י נכרי, ושמא דעתם שאין זה דבר האבד, או שלא כל דבר האבד הותר בלי שיניי, דמשמע בפסחים שרק עולי רגלים מותרים לתקן מנעלים במועד. תוד"ה ההדיוט), וי"א שיני כלבתא תפירה אחת למעלה ואחת למטה.

הכנת מיטה עם חבלים במועד- לרבי מאיר מסרגים וממותחין את המיטות במועד, ולרבי יוסי אומר ממותחין אבל לא מסרגים, וי"א אין ממתחים כל עיקר. מסרגין היינו שתי וערב (ורב דימי רצה לומר שיש מ"ד שהכונה לשתי בלא ערב, והגמרא מקשה על דבריו. והקשו התוס' (ד"ה במסרגין) איך מותר לעשות מלאכה כזו בלא שיניי), וממתחין י"א דהיינו שתי בלא ערב, וי"א שאם מה שנארג לפני ימים רבים היה רפוי ממתחו, ומ"מ לי"א אסור למתוח דכיון שאפשר למלאות בכלים עד למעלה ועליהם להניח את הכרים והכסתות אין לטרוח דהוי טירחא שלא לצורך. (משמע שמותר רק לצורך המועד. תוד"ה כיון). ולהכין חבלים חדשים אסור לכו"ע.

מיטה מקבלת טומאה משסירוג בה ג' בתים והיינו שהשתי מתוח בה וארג בה ג' בתי נירים של ערב.

מה מותר לעשות במועד בתנור כיריים וריחיים- מעמידים תנור וכירים וריחיים במועד, (לרש"י הכונה לעשותם בתחילה, ולתוס' (ד"ה ה"ג) הכונה להעמדה בעלמא, שהתנור עשוי כבר וצריך לחברו ולטפלו בארץ, אבל לעשותם בתחילה אסור, או שהכונה להא דאיתא בביצה שביו"ט אין סכים תנור בשמן להחליקו ולצחצחו ואין טשים אותו במטלית, דכאן מבואר שבמועד שרי. רש"י מפרש שתנור תוכו חלול ויש בו מקום לשתי קדירות, ובכירה יש מקום לקדירה אחת, ובב"ח גורס איפכא), ולרבי יהודה אין מכבשים את הריחיים בתחילה והיינו בחדשים, כמו שאמר ר"י בברייתא בשם ר"א. (תוס' שם). ובברייתא איתא שמעמידים אותן וכיריים במועד ובלבד שלא יגמור מלאכתם דברי ר"א, וחכמים אומרים אף יגמור, רבי יהודה אומר משמו של ר"א שמעמידים ריחיים חדשים ומכבשים ישנים, וי"א אין מכבשים כל עיקר. י"מ מכבשים שמנקר הריחיים אם נעשית חלקה ואינה טוחנת החיטים, וי"מ שמגדיל את החור שמכניסים בו החיטים, רב הונא סובר כהי"א, ורב חמא התיר ניקור ריחיים במועד. ורב יהודה (י:) מתיר להעמיד הריחיים ולבנותם ואת אמת הריחיים - העץ שהריחיים עומדות עליו, ולבנות רפת.

י: רב חמא דרש משמיה דר"מ שמותר **ליטול במועד ציפורני סוס וחמור** שרוכב עליו דאם לא יעשה כך הסוס יצטער ולא יֵלך, (והיינו לצורך המועד, משמע שאסור לרכב בחינם. תוד"ה סוס), אבל לא של חמור הריחיים כיון שמותר לטחון במועד רק לצורך המועד, וטחינה מועטת זו אפשר לעשותה בלי ליטול ציפורני החמור, ורב יהודה מתיר. וכתבו התוס' (ד"ה למישקל) שבזמן הגמרא הקרקע היתה רכה והיה מספיק ליטול צפרנים, אבל במקומנו שהקרקע קשה מותר לתקן את הברזלים שבגלי הסוסים.

רב התיר לסרוקי סוסיא (לרש"י הכונה לסרקו במסרקות של ברזל, ולתוס' (ד"ה ואין) זה דבר אחר), ולבנות אקרופיטא (לרש"י הכונה לאבוס, ולתוס' (ד"ה איצטבא) גם אקרופיטא וגם איטבא זה מיני ספסלים) ואיצטבא.

מותר להקיז דם לבהמה במועד ולרפאותה אפילו בדבר שיש בזה מלאכה, אבל רפואה שנאסרה לאדם בשבת גזירה אטו שחיקת סממנים, מותר להלכה לעשותה לצורך בהמה אפילו בשבת. תוד"ה ואין.

רבא התיר כסוסס (לרש"י הכונה לכיבוס, ולתוס' (ד"ה כסוסיו) הכונה להחלקת הבגדים) קירמי -בגדים, דזה מעשה הדיוט, ואסר קיטורי בירי (לרש"י בפירוש הראשון הכונה להחליק בתי יד ע"ג כלים חלקים, ולרש"י בפירוש השני הכונה למלא את בתי היד בשיבולים ולעשות שם קמטים) שהוא מעשה אומן.

דברים שהתירם תלוי בכוונת וצורת העשיה-

המסיר אדמה מהקרקע לצורך הגורן לחבוט שם חיטים לצורך המועד והיינו כשמעביר ממקום גבוה למקום נמוך כדרך שעושים לגורן, מותר, אבל לצורך הקרקע לזריעה, והיינו שמעביר ממקום גבוה למקום גבוה או ממקום נמוך למקום נמוך כדרך שעושים לחרישה, אסור, דדמי לחורש. רש"י ותוס' (ד"ה מוליא). וכתבו התוס' שהרי"ף סובר שממקום גבוה לנמוך מותר, וממקום גבוה לגבוה וממקום נמוך לנמוך אסור, ואינו מסתבר, דיותר צריך קרקע שורה לדישה מאשר לחרישה, ושמא מפני שהיו דשים במורגין לא היו צריכים קרקע שוה, וי"מ שעושה זאת לצורך דיר של בהמה.

המלקט עצים מהקרקע אם הוא צריך לעצים להיסק, דשקיל רבדי ושביק זוטרי, מותר, אבל לצורך הקרקע לזריעה, והיינו דשקיל רבדי וזוטרי, אסור.

הפותח פתח שיכנסו המים לשדהו לצורך דגים והיינו שפותח פתח מלמעלה ופתח מלמטה כדי שיצאו המים מהגומא וישארו הדגים, מותר, אבל לצורך השקאת השדה והיינו שפתח רק למעלה וכוונתו שהגומא תתמלא ויצאו המים ממנה וישקו את השדה, אסור.

החותך ענפי דקל לצורך מאכל בהמותיו, והיינו כשנוטל ענפים מצד אחד בלבד בין לחים בין יבשים, מותר, אבל לצורך הדקל, והיינו כשנוטל משני הצדדים את הענפים היבשים, אסור.

מותר לחתוך תמרים שלא נתבשלו כל צורכם לצורך אכילתם ביו"ט, אבל לכובשם במשוי שמוציא ליחה שלהם לחוץ לפי רבא אסור דכוונתו לעשות מהם ציטוקים ולאוכלם בחול, ואסור להכין במועד מאכל לחול, ורב פפא מתיר שמפני שמונע התלעתם הוי דבר האבד.

פרקמטיא (-סחורה) אסורה בכל שהוא, ובדבר האבד שיפסיד אם לא יעשנה מותר. וכתבו התוס' (ד"ה ודבבר) שדווקא אם יפסיד מן הקרן, כגון שלא יוכל אח"כ למוכרה כלל, אבל אם יהיה פחות אינו נחשב דבר האבד, וכ"ש שאסור לקנות סחורה שמא תהיה יקרה יותר אחרי המועד, אבל מותר לקנות יין כשר במועד, ויש אוסרים מפני שגם אח"כ יוכל לקנות יותר ביוקר. ורבינא נמנע מלמכור סחורה במועד, ואחרי המועד מכרה במחיר כפול.

י"א. גבית חוב במועד- רב אשי התיר לרבינא לגבות חוב מעכו"ם במועד, כיון שלא ימצא את בעלי החוב ביום אחר, וכן מצינו שמותר לקנות בדיריך עכו"ם ולכתוב המכירה ולהעלותה בערכאות שלהם כדי לקיימה, כיון שביום אחר לא יוכל למצאם, מפני שהוא כמציל מידם. כתבו התוס' (ד"ה פרקמטיא) שמותר לגבות חובות בריבית מהנכרים, והמעשה עם רבינא היה חוב על מכירת יין, אמנם הלואה דשולחנות בקביעות וחילוף נראה שאסור.

מותר לקלוע מצודות דגים במועד מפני שזה מעשה הדיוט, אבל של עופות הוי מעשה אומן ואסור.

מותר לבנות תנור במועד בימות החמה כגון בפסח כיון שיוכל לאפות בו לצורך הרגל, אבל בימות הגשמים כגון בסוכות אסור מפני שלא יתייבש עד לאחר המועד, והוי טירחא שלא לצורך המועד.

מותר לקלוע נפה במועד.

מותר לעשות מעקה לגג ולמרפסת (איצטבא שנמצאת לפני העליות), כשעושה מעשה הדיוט, לרב יוסף היינו בהוצא ודפנא, ובמתניתא תנא שיצור בצרור ולא יטוח בטיט.

שפין את הסדקים שבתנור, ומעגילים אותם ביד וברגל כעין מעגילה, אבל לא במעגילה (-עץ גדול עגול) ובמחלצים (עץ בצורת רגל שדוחקים אותו כדי לסתום את הסדקים, וזה מעשה אומן יותר ממעגילה).

תיקון דלת במועד- הציר שבדלת והצינור (-חור שבאיסקופה התחתונה) והקורה (-המשקוף שמעל הפתח) והמנעול והמפתח שנשברו מותר לתקנם במועד. הגמרא שואלת שהרי יוחנן כהן גדול תיקן שלא יכו בפטיש בירושלים במועד. והגמרא מתרצת שבשל נפחים אסור מפני שזה קול חזק ואסור להוליד קול במועד, ובדנגרי של עץ שזה קול חלש מותר. ורב חסדא מקשה שיאמרו שקול חזק אסור וקול חלש מותר. וכן מבאר רב אסור שבמגלי -מסור גדול שאינו משמיע קול כלל מותר, אבל בחציני שזה מוליד קול אסור. ולרב פפא מתני' נשנתה לפני הגזירה. ולרב אשי מתני' כרבי יוסי דס"ל שדבר האבד א"צ לעשותו בשינוי ומותר אף בהשמעת קול.

אם כיון מלאכת התיקון למועד אסור לעשותה במועד.

מותר **לכבוש כבשים** שיכול לאוכלם במועד ולא יהיה צריך להמתין באכילתם עד אחרי המועד. ורבא התיר לבני ליבאי שצדו הרבה דגים מנהר שהטו את מקומו, למלוח את הדגים, כיון שמתחילה הביאום לאכילה ואם לא ימלחום הם יפסדו, וי"א שמותר ללת לצודם ולמולחם, מפני שראוים לאוכלם במועד ע"י הדחה מרובה.

דג ראוי יותר לאכילה סמוך לזמן שהוא מסריח, ויש לצלותו במלח ולשרותו במים ולאוכלו בציר ולשתות אחרוי מים, אמנם בזמננו זה נחשב סכנה לאכול דג סמוך לסרחונו או לשתות אחרוי מים, ושמא נשתנו הטבעים כמו שהרפואות שבגמרא לא מועילים בזמן הזה, או שדברי הגמרא הם דווקא דגים מנהרות בבל, או דאיירי דווקא בדג מסוים ששמו כווּרא שהוא שונה בדברים האלה משאר הדגים. תוד"ה כווּרא.

יש ללכת הרבה אחרי אכילת כווּרא שחליים וחלב, ולא ללכת לישון, ועדיף לשתות אחריהם מים מאשר שיכר, ושיכר עדיף מיין.

מי שהפך

דברים המותרים והאסורים לאבל

אבל אסור מדרבנן בעשית מלאכה, ודבר האבד מותר לעשותו ע"י אחרים, ויש מתירים גם ע"י עצמו, ויש מתירים ע"י עצמו כשאין אחרים שיכולים לעשות מלאכה זו, והיינו בצינעא, או לצורך רבים, וכדלהלן.

י"א: מלאכת דבר האבד באבל ובמועד- מי שהפך את זיתיו והכינם ליתנם ע"ג הבד להוציא שמנם, ונעשה אבל (לא סמוך לרגל) ואינו יכול ליתנם על גבי הבד מפני שאבל אסור בעשית מלאכה, או אדם רגיל שהפך זיתיו ואירע לו אונס או שהטעוהו פועלים ולא יכל ליתנם ע"ג הבד לפני הרגל ובא הרגל, במועד מותר ליתנם ולטעון קורה ראשונה לסוחטם פעם אחת, דאי לא עביד הכי איכא פסידא יתירא, ומניחה כך ולא יסחוט יותר עד לאחר המועד, אבל לאבל אסור לפי רב שישא בריה דרב אידי, ולרב אשי מותר גם לאבל כיון דאיכא פסידא יתירא, דאם במועד האסור מדאורייתא דכתיב "את חג המצות תשמור שבעת ימים", לימד על כל החג שהוא אסור התירו חכמים במקום פסידא, כ"ש אבל שאיסורו מדרבנן. ולרבי יוסי זולף וגומר וגף כדרכו. וכתבו התוס' (ד"ה רבי יוסי) בשם רש"י בלישנא אחרינא שיש פסידא להולכים בלי מגופה, וצריך לכסותו מפני השרצים אמנם א"צ מגופה ודי בכסוי מועט, ושמא שמן חדש מתקלקל.

תניא כוותיה דרב שישא בריה דרב אידי, שרק אחרים יכולים לטעון קורה על הזיתים ההפוכים של אבל, וכן מותר לאחרים לגוף את כדו, ולהעלות פשתנו מן המשרה וצמרו מן היורה, דבכל אלו יש פסידא אם לא יעשם, ולהרביץ שדהו כשמגיע זמנו להשתמש במים, אבל לא יזרעו שדה העומדת לפשתן מפני שיכולה ליזרע אח"כ או במין אחר ואין בזה פסידא יתירא. ורבי יהודה מתיר בזה (במתני' רבי יהודה מחמיר וכאן הוא מיקל. תוד"ה רבי יהודה). ולרשב"ג אם אין אומן אלא הוא יכול לטעון קורת בית הבד וכדומה בצינעא, וכן לרשב"ג בצינעא, וכן לרבים ואין שם אחר מותר לספר ולחמם מי המרחץ לפני הרגל כיון דאיכא פסידא ויש בזה גם צורך לרבים, ולא גרסינן הכא בצינעא, שהרי יש כאן רבים. ובתוס' (ד"ה רבן שמעון בן גמליאל) כתבו שאף שרשב"ג מודה לרב שישא בריה דרב אידי שאסור בימי אבלו, היכא דאין שם אומן אלא הוא שרי בצינעא, והאריסים יעשו ע"י אחרים משום פסידא דמשכיר, ואומן לרבים שאין שם אחר מותר משום צורך רבים, וברגל מותר.

אריס למחצה שליש ולרביע **או חכיר** לפי כמות קבועה מהתבואה **או קבלן** תמורת תשלום קבוע, יעשו אחרים בשבילם.

חמר גמל וספן שהם אבלים, **לא יעשו** -לא ישכירו עצמם לכתחילה, כיון שזה לצורך עצמם, **ואם היו מוחכרים או מושכרים לאחרים** הם או בהמתם למולך חודש או חודשיים **מותר** כדי שלא יפסידו כל שכרם, וכדי שהבעלים לא יפסידו, ובזה יכולים לעשות בעצמם שהרי הם בעצמם מושכרים. רש"י. אבל בתוס' (שם) כתבו שרק אם אין אחרים מוזתר.

שכיר יום אחד **שהוא אבל אסור לעשות מלאכה אפילו בעיר אחרת** שלא יודעים שהוא אבל וליכא מראית העין, כיון שהוא יכול לחזור בו אפילו בחצי היום, ואין בזה כ"כ פסידא.

אומן שמלאכת אחרים בידו, בין בקבלנות ובין שלא בקבלנות, אסור לעשות המלאכה כיון שיכול לעשותה אח"כ.

היתה מלאכת האבל ביד אחרים, אסור לעשות מלאכה עבורו בביתו שמא יאמרו שהאבל מסייע במלאכה, או שיאמרו ששכרו בימי אבלו, ובבית אחר מותר.

היתה בהמתו מושכרת או מוחכרת אצל אחרים, יעשו מלאכה בימי האבלות, אבל בלאו הכי אסור בהבמתו תעשה מלאכה מפני שהוא מצווה על שביתת בהמתו מדרבנן, ומר בר רב אחא החמיר בזה אף שיש בזה פסידא לאחרים, משום שסבר שלאדם חשוב אסור.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

פרשת וארא~ מגילה י"ד עד כ'~ מבחן מס' 104

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום חמישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669 .

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

1. איזה מצוות נתחדשו ע"י הנביאים?
א. הרבה מצוות, כגון מקרא מגילה.
ב. רק מקרא מגילה והדלקת נרות חנוכה.
ג. רק מקרא מגילה.

2. האם ירמיה החזיר את עשרת השבטים?
א. כן.
ב. לא.
ג. ניסה להחזירם ולא עלה בידו.

3. מנין שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם?
א. שנאמר "ויגידו למרדכי את דברי אסתר".
ב. שנאמר "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי".
ג. שנאמר "אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש".

4. מה בא אחשוורוש לאפוקי כשאמר "עד חצי המלכות"?
א. בנין בית המקדש.
ב. הצלת כלל ישראל.
ג. לקבל את טבעת המלך.

5. אלו דברים מבואר בגמרא (מגילה י"ז) שצריך לאומרם דווקא על הסדר?
א. מגילה והלל.
ב. מגילה הלל קריאת שמע ותפילה.
ג. מגילה הלל קריאת שמע ותפילה ופסוקי דזמרה.

6. איזו גזירות גזר המן על ישראל (גמרא ורש"י)?
א. להשמיד להרוג ולאבד.
ב. שלא יעסקו בתורה.
ג. שתי התשובות נכונות.

7. האם מותר לקרוא חלק מהמגילה בעל פה?
א. לא.
ב. רק אם המגילה עצמה כתובה כולה יצא.
ג. גם אם רובה כתובה יצא.

8. אלו דברים מצינו בגמרא שיש מחלוקת אם צריך להשמיע לאזנו?
א. מגילה קריאת שמע ותפילה.
ב. מגילה תרומה ותפילה.
ג. מגילה קריאת שמע ותרומה.

9. מתי זב ובעל קרי טובלים?
א. ביום.
ב. זב ביום ובעל קרי בלילה.
ג. זב בלילה ובעל קרי ביום.

10. איזה הקטרה זמנה ביום (רש"י)?
א. הקטר חלבים ואברים.
ב. הקטרת הקומץ.
ג. קטורת.

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. מתי הרכיב המן את מרדכי על הסוס (רש"י)?
א. י"ד ניסן.
ב. ט"ז ניסן.
ג. י"ז ניסן.

2. באיזה דין לא נחלקו רבי ורבנן לגבי קריאת שמע?
א. אם הקורא את שמע ולא השמיע לאזני יצא.
ב. האם אפשר לקרוא קריאת שמע בכל לשון,
ג. האם אפשר לקרוא קריאת שמע למפרע.

3. מגילה הכתובה אשורית וקראה בלשון אחר, האם יצא?
א. לא יצא.
ב. לא יצא, וי"א שאם קראה ביוונית יצא.
ג. לא יצא, וי"א שאם קראה ביונית ליוונים יצא.

4. בן כרך שהלך לעיר, מתי הוא קורא את המגילה?
א. אם בט"ו הוא יהיה בעירו יקרא בט"ו, ואם ישאר בעיר קורא בי"ד.
ב. אם הוא עתיד לחזור בליל י"ד קורא בט"ו, ואם עתיד לחזור ביום י"ד קורא בי"ד.
ג. אם בי"ד אפילו לפני השקיעה יהיה בכרך יקרא בט"ו, ואם כל יום י"ד יהיה בעיר יקרא בי"ד.

רשות- הקורא ק"ש ושהה כדי לגמור את כולה, האם להלכה חוזר לראש?
א. אינו חוזר.
ב. חוזר.
ג. אם שהה כדי לגמור מתחילה ועד סוף חוזר, ואם שהה כדי לגמור מהיכן שהפסיק אינו חוזר.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪

לבחירה: אושר עד/יש.

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

פרשת בא~ מגילה כ"א עד כ"ז~ מבחן מס' 105

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום חמישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669 .

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

1. האם צריך לקרוא בתורה או את המגילה דווקא מעומד?
א. כן.
ב. לא.
ג. תורה כן מגילה לא.

2. איזה מעלה אומרת הגמרא שיש במה שהאחרון העולה בשני וחמישי יקרא ד' פסוקים?
א. משום שהאחרון חביב.
ב. משום שמעלין בקודש ואין מורידין.
ג. כדי להשלים קריאת י' פסוקים.

3. האם מותר להתשתחוות על הרצפה?
א. דווקא ברצפה של אבנים אסור, אם משתחוה בפישוט ידים ורגלים אסור בכל רצפה.
ב. אסור דווקא ברצפה של אבנים ובפישוט ידים ורגלים.
ג. ברצפה של אבנים אסור גם בלי פישוט ידים ורגלים.

4. האם מותר להוסיף על מנין הקרואים בשבת?
א. כן.
ב. לא.
ג. מחלוקת.

5. מדוע פחות מעשרה אנשים אין מזמנים בשם?
א. מפני שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה.
ב. מפני שאינו דרך ארץ להזכיר השם בפחות מעשרה.
ג. מפני שעיקר הזימון הוא דווקא בעשרה.

6. האם מותר לדלג בקריאת התורה או בהפטרה?
א. רק בענין אחד.
ב. בתורה מדלגים רק בענין אחד ובנביא אף בשני עניינים.
ג. בתורה אין מדלגים כלל, ובנביא רק בענין אחד.

7. באיזה אופן האומר שמע שמע משתקין אותו?
א. כשחוזר על אמירת כל הפסוק.
ב. כשחוזר על תיבת שמע.
ג. בשני האופנים משתקים אותו.

8. איזה דבר לא מתרגמים?
א. מעשה ראובן וברכת כהנים.
ב. מעשה יהודה ותמר.
ג. מעשה פילגש בגבעה.

9. מה מותר לעשות בדמי בית הנסת שמכרו?
א. רק לקנות בית הכנסת אחר.
ב. לקנות תיבה או מטפחות או נביאים וכתובים או ספר תורה.
ג. בכל אופן אסור למכור בית הכנסת, אלא ע"י שבעה טובי העיר.

10. אלו דברים מותר לזרוק אחרי השימוש?
א. שופר ולולב.
ב. גם תיק של ספר תורה ונרתיק של תפילין.
ג. גם רצועות של תפילין ובימה של ספר תורה.

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. פרשה שיש בה חמשה פסוקים, וקרא אחד ג' פסוקים, מה יקרא השני?
א. יחזור על הפסוק השלישי ויקרא את שני פסוקים האחרונים.
ב. יקרא את שני הפסוקים האחרונים ועוד ג' מהפרשה הבאה.
ג. יקרא את שני הפסוקים האחרונים, ועוד אחד מהפרשה הבאה, וי"ג עוד ג' מהפרשה הבאה.

2. מדוע מי שידיו עקומות לא ישא את כפיו (רש"י)?
א. שלא יסיח דעת השומעים מכוונת הברכה.
ב. מפני שהעם מסתכלים בו, והמסתכל בכהנים בשעה שנושאים כפיהם עיניו כהות לפי שהשכינה שורה על ידיהם.
ג. מפני שאינו יכול לעשות ה' רווחים בין האצבעות.

3. באיזה אופן מותר למכור ספר תורה?
א. אם רוצה לקנות בדמיו ס"ת חדש, והחדש כבר נכתב.
ב. אם רוצה לקנות בדמיו ס"ת חדש, אע"פ שהחדש עדיין לא נכתב.
ג. כדי ללמוד תורה או לישא אשה.

4. באיזה אופן מותר לרבי מאיר למכור בית הכנסת (גמרא ורש"י)?
א. דווקא של רבים לרבים, ועל תנאי שאם ירצו יחזירוהו.
ב. אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה משום ש"ברוב עם הדרת מלך".
ג. או של רבים לרבים או בתנאי שאם ירצו יחזירוהו.

רשות- האם כהן קטן יכול לישא את כפיו?
א. רק באקראי.
ב. רק עם כהנים גדולים.
ג. רק במוסף של יום טוב.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪

לבחירה: אושר עד/יש.

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪

"לילדי" – מרכז לטיפול בילדים

ד"ר אביגיל בן־עמי, מנהלת המרכז | **רח' הגפן 14, מגדל העמקים** | **073-7289669**

מבוא לטיפול בילדים

1. מה מטרת הטיפול בילדים?
א. לגרום לילד לא לבכות בכלל.
ב. לעזור לילד ולמשפחה להתמודד עם קשיים.
ג. לבדוק אם הילד חולה.
ד. לשלוח את הילד לבית ספר מיוחד.

2. מי נמנה על הצוות הרב־תחומי? (בחר/י תשובה נכונה אחת)
א. רופא בלבד.
ב. רופא, פסיכולוג, עובד סוציאלי ומרפא בעיסוק.
ג. רק פסיכולוג.
ד. רק אחות.

3. מדוע חשוב לשתף את ההורים בטיפול? (נמק/י בקצרה)
_____

4. מה ההבדל בין אבחון לטיפול? (נמק/י בקצרה)
_____

אבחון ראשוני

5. מה מטרת "תצפית מובנית"?
א. לגרום לילד לבכות.
ב. לבדוק אם הילד חולה.
ג. לבדוק אם הילד מתפתח לפי הגיל.
ד. לשלוח הביתה.

6. מה מבדק ויכסלר מודד?
א. רק זיכרון.
ב. רק מילים.
ג. רק מוטוריקה.
ד. אינטליגנציה, תפיסה, זיכרון ומהירות עיבוד.

7. מדוע חשוב לבדוק שמיעה לפני אבחון?
_____

8. מה ההבדל בין מבחן לבין תצפית?
_____

הפרעות נפוצות

9. מה מאפיין הפרעת קשב וריכוז (ADHD)?
א. קשיי ריכוז, אימפולסיביות ופעלתנות יתר.
ב. רק בעיות זיכרון.
ג. רק בעיות שמיעה.
ד. רק בעיות בכתיבה.

10. מה מאפיין הפרעת אוטיזם?
א. קשיים בתקשורת חברתית, בשפה ובדפוסים חוזרניים.
ב. רק בעיות בלימודים.
ג. רק בעיות בראייה.
ד. רק בעיות בדיבור.

11. מה מאפיין דיסלקסיה?
א. קשיי קריאה וכתיבה, בעיות בזיכרון ובעיבוד רצף.
ב. רק בעיות בחשבון.
ג. רק בעיות בראייה.
ד. רק בעיות בשמיעה.

12. מה מאפיין הפרעת חרדה אצל ילדים?
_____

13. מה מאפיין הפרעת דיכאון אצל ילדים?
_____

טיפול

14. מה מטרת הטיפול בילד?
_____

15. מה מטרת הטיפול בהורים?
_____

16. מה מטרת הטיפול בבית הספר?
_____

17. מה מטרת הטיפול בקבוצה?
_____

18. מה מטרת הטיפול בתרופות?
_____

19. מה מטרת הטיפול בהתנהגות?
_____

20. מה מטרת הטיפול בדיבור?
_____

מקרה בוחן

21. מה מטרת הטיפול בילד?
_____

22. מה מטרת הטיפול בהורים?
_____

23. מה מטרת הטיפול בבית הספר?
_____

24. מה מטרת הטיפול בקבוצה?
_____

25. מה מטרת הטיפול בתרופות?
_____

26. מה מטרת הטיפול בהתנהגות?
_____

27. מה מטרת הטיפול בדיבור?
_____

28. מה מטרת הטיפול בילד?
_____

29. מה מטרת הטיפול בהורים?
_____

30. מה מטרת הטיפול בבית הספר?
_____

31. מה מטרת הטיפול בקבוצה?
_____

32. מה מטרת הטיפול בתרופות?
_____

33. מה מטרת הטיפול בהתנהגות?
_____

34. מה מטרת הטיפול בדיבור?
_____

35. מה מטרת הטיפול בילד?
_____

36. מה מטרת הטיפול בהורים?
_____

37. מה מטרת הטיפול בבית הספר?
_____

38. מה מטרת הטיפול בקבוצה?
_____

39. מה מטרת הטיפול בתרופות?
_____

40. מה מטרת הטיפול בהתנהגות?
_____

41. מה מטרת הטיפול בדיבור?
_____

"לילדי" – מרכז לטיפול בילדים
073-7289669

"לילדי" – מרכז לטיפול בילדים
ד"ר אביגיל בן־עמי, מנהלת המרכז | רח' הגפן 14, מגדל העמקים | 073-7289669

מבוא לטיפול בילדים
אבחון ראשוני
הפרעות נפוצות
טיפול
מקרה בוחן

מבוא לטיפול בילדים
אבחון ראשוני
הפרעות נפוצות
טיפול
מקרה בוחן

"לילדי" – מרכז לטיפול בילדים
ד"ר אביגיל בן־עמי, מנהלת המרכז | רח' הגפן 14, מגדל העמקים | 073-7289669

"לילדי" – מרכז לטיפול בילדים
ד"ר אביגיל בן־עמי, מנהלת המרכז | רח' הגפן 14, מגדל העמקים | 073-7289669

"לילדי" – מרכז לטיפול בילדים
ד"ר אביגיל בן־עמי, מנהלת המרכז | רח' הגפן 14, מגדל העמקים | 073-7289669

"לילדי" – מרכז לטיפול בילדים
ד"ר אביגיל בן־עמי, מנהלת המרכז | רח' הגפן 14, מגדל העמקים | 073-7289669